

**CİBUTİ'NİN JEO-STRATEJİK KONUMUNUN
CİBUTİ'DEKİ YABANCI YATIRIMLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME**

Roukiya ABDOUL-GABAR SOUGUE

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ**

**CİBUTİ'NİN JEO-STRATEJİK KONUMUNUN CİBUTİ'DEKİ DOĞRUDAN
YABANCI YATIRIMLAR ÜZERİNDE ETKİSİ**

Roukiya ABDOUL-GABAR SOUGUE

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Şubat 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	14
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	14
ARAŞTIRMA PROBLEMİ.....	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
BİRİNCİ BÖLÜM	16
TARİHİ VE JEO-STRATEJİK KONUMU İLE CİBUTİ.....	16
1.1. Cibuti Tarihi.....	16
1.1.1. Bağımsızlıktan Önce Cibuti.....	17
1.1.1.1. Somali'nin Fransız Kıyısı	19
1.1.1.2. Demiryolu Devrimi	20
1.1.1.3. Afar ve İssa Arasındaki Mücadele	21
1.1.2. Bağımsızlıktan Sonra Cibuti	22
1.1.2.1. 1981 Cumhurbaşkanlığı Seçimi.....	23
1.1.2.2. Cibuti İç Savaşı	25
1.1.2.3. 1999 Cumhurbaşkanlığı Seçimi.....	26
1.1.3. Cibuti'de Kültür ve Gelenekler	28
1.1.3.1. Cibuti'de Görenek	29
1.1.3.2. Cibuti Dili	29

1.1.3.3. Cibuti'de Din	29
1.2. Cibuti'nin Jeo-Stratejik Konumu.....	30
1.2.1. Cibuti Coğrafyası	30
1.2.1.1. Cibuti Bölgeleri.....	32
1.2.1.2. Cibuti'nin Turistik Noktaları	37
1.2.2. Cibuti'nin Ulaştırma Altyapıları.....	42
1.2.2.1. Cibuti Limanları	43
1.2.2.2. Demiryolu Altyapısı.....	43
1.2.2.3. Karayolu Ulaşım Altyapısı.....	43
1.2.3. Cibuti Askeri Üsleri.....	44
İKİNCİ BÖLÜM.....	45
CİBUTİ EKONOMİSİ-DİŞ TİCARETİ, DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE CİBUTİ'DE ULUSLARARASI YATIRIMLARA YÖNELİK DÜZENLEMELER	45
2.1. Cibuti'nin Ekonomik Durumu	45
2.1.1. Ana Ekonomik Göstergeler	46
2.1.2. Ana Ekonomik Sektörler	48
2.1.3. 2035 Cibuti Vizyonu Kalkınma Planı.....	49
2.1.4. Cibuti'nin Dış Ticareti	49
2.1.4.1. Cibuti'nin İthalatı.....	51
2.1.4.2. Cibuti'nin İhracatı.....	54
2.1.4.3. Türkiye ile Ticaret	56
2.2. Cibuti'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar	59
2.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı.....	59
2.2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımın Tarihçesi.....	59
2.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri	62
2.2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımın Önemi ve Dünyadaki Yeri.....	63
2.2.5. DYY ile Dış Ticaret Arasındaki İlişki.....	66
2.2.5.1. Yatay Yatırımlar.....	67
2.2.5.2. Dikey Yatırımlar	68
2.2.6. Uluslararası Yatırımların Ekonomiye Etkileri.....	69
2.3. Cibuti'de Doğrudan Yabancı Yatırıma Yönelik Mevzuat	71
2.3.1. DYY'nin Girişi ve Kurulması	71

2.3.2. DYY'nin Korunmasına İlişkin Düzenleme	72
2.3.3. DYY'nin Çekicilik Politikası	74
2.3.4. Doğrudan Yabancı Yatırım Cazibe Stratejisi.....	75
2.3.4.1. İş Ortamının Reformu.....	75
2.3.4.2. Doğrudan Yabancı Yatırıma Özgü Çerçeve	76
2.3.4.3. İş Mevzuatı	77
2.3.4.4. Çevresel Düzenlemeler	78
2.3.4.5. Yönetişim	78
2.3.4.6. İnsan Sermayesi	79
2.3.4.7. DYY'nin Sektörel Düzeyde Çekilmesi	81
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	84
CİBUTİ'NİN JEO-STRATEJİK KONUMU İLE YABANCI YATIRIMLAR	
ARASINDAKİ İLİŞKİ	84
3.1. Cibuti'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar	84
3.1.1. Cibuti'de Doğrudan Yabancı Yatırımlara Tarihsel Bakış	85
3.1.2. Cibutideki Belli Başlı Yatırımcı Ülke ve Kuruluşlar	88
3.1.2.1. Çin	89
3.1.2.2. Etiyopya	90
3.1.2.3. Türkiye	91
3.1.2.4. Dünya Bankası (DB).....	92
3.2. Cibuti'nin Sürdürülebilir Kalkınmasında Uluslararası Yatırımların Rolü	
.....	93
3.2.1. Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi ve Sosyal Kalkınmanın	
Sağlanması	94
3.2.2. Özel Sektörün Geliştirilmesi.....	95
3.2.3. Altyapı Rekabetini Artırmak	95
3.2.3.1. Elektrik İhtiyacının Giderilmesi	96
3.2.3.2. Su İhtiyacının Giderilmesi	96
3.2.3.3. Telekomünikasyon Altyapısının Güçlendirilmesi.....	97
3.3. Uluslararası Yatırımların Cibuti Ekonomisi Üzerine Etkileri	98
3.4. Cibuti'nin Jeo-Stratejik Konumunun Cibuti Ekonomisindeki Yabancı	
Yatırımlara Yansımaları	100
3.4.1. Cibuti Limanları.....	101

3.4.1.1. Doraleh Petrol Terminali	102
3.4.1.2. Cibuti Konteyner Terminali	103
3.4.1.3. Doraleh Çok Amaçlı Bağlantı Noktası.....	103
3.4.2. Cibuti-Etiyopya Demiryolu	104
3.4.3. Karayolu Ulaşım Altyapısı	106
3.4.4. Cibuti Askeri Üsleri.....	107
3.4.4.1. Cibuti'deki Fransız Askeri Üssü	107
3.4.4.2. Amerikan Askeri Üssü	108
3.4.4.3. Cibuti Deki Japon Üssü.....	108
3.4.4.5. Cibuti'deki Çin Üssü	109
SONUÇ	110
KAYNAKÇA.....	113
TABLolar LİSTESİ	120
ŞEKİLLER LİSTESİ	121
ÖZGEÇMİŞ	122

TEZ ONAY SAYFASI

Roukiya ABDOUL-GABAR SOUGUE tarafından hazırlanan “CİBUTİ’NİN JEO-STRATEJİK KONUMUNUN CİBUTİ’DEKİ YABANCI YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ .....

Tez Danışmanı, İşletme Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 12/02/2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU(KBÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ(KBÜ) .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sabahattin ÇETİN(BÜ) .....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ .....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı :Roukiya Abdoul-Gabar Sougue

İmza :

ÖNSÖZ

Bu bilimsel araştırmayı gerekleştirmeimkanı veren ve bize sağlık, esenlik ve kararlılık diyen Yüce Allah'a Őükürler olsun.

Tez danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ, bana verdiği güven, mevcudiyeti ve her zaman beni yönlendirmeye adadığı sabrı ve bu çalışmayı tamamlamama imkân verdiği için en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu alışma döneminde gösterdikleri sabır, destek ve anlayış için anneme, babama, kardeşlerime en içten teşekkürlerimi sunarım. Onların teşvikleri ve destekleri bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmuştur.

ÖZ

Son yıllarda gelişmekte olan bölgelerden biri olan Afrika, ekonomik gelişme ve işsizliğin azaltılmasına yönelik kaynağa sağlamak için yabancı yatırımlara çekmeye yönelik politikalar geliştirmeye yönelmektedir. Cibuti'nin de jeo-stratejik konumu itibarıyla, yabancı yatırımcılar için bir hayli önemli pozisyonda olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Cibuti'nin jeo-stratejik konumunu değerlendirerek, Cibuti ekonomisi üzerindeki yabancı yatırımların etkisini ortaya koymaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde Cibuti Cumhuriyeti'nin tarihi ve konumu üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde, Cibuti ekonomisi ve dış ticaret verilerinden bahsedilmiştir.

Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Cibuti'de bulunan farklı yatırımcı ülkeler, yatırım yapılan sektörler ele alınmış ve yabancı yatırımı çekmek için ne tür ekonomik politikalar geliştirildiği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Yatırım, Cibuti Ekonomisi, Jeo-stratejik Konum.

ABSTRACT

Africa, one of the developing regions in recent years, tends to develop policies to attract foreign investments in order to provide resources for economic development and reduction of unemployment. It is seen that Djibouti is also in a very important position for foreign investors due to its geo-strategic location.

The aim of this study is to evaluate the geostrategic position of Djibouti and reveal the effect of foreign investments on the economy of Djibouti.

The first part of the study focuses on the history and location of the Republic of Djibouti. In the second part of the study, Djibouti economy, foreign trade data and legislation are mentioned.

Finally, in the third part of the study, different investor countries in Djibouti and the sectors where investment is made are discussed and the economic policies developed to attract foreign investment are evaluated.

Keywords: Foreign Investment, Economy of Djibouti, Geostrategic Location.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Cibuti'nin Jeo-Stratejik Konumunun Cibuti'deki Yabancı Yatırımlar Üzerinde Etkisi
Tezin Yazarı	Roukiya ABDOUL-GABAR SOUGUE
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	12.02.2021
Tezin Alanı	İşletme
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	122
Anahtar Kelimeler	Yabancı Yatırım, Cibuti, Cibuti Ekonomisi, Jeostratejik Konum.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Impact of Djibouti's Geostrategic Location on Foreign Investments in Djibouti
Author of the Thesis	Roukiya ABDOUL-GABAR SOUGUE
Advisor of the Thesis	Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	12.02.2021
Field of the Thesis	Business Administration
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	122
Keywords	Direct Investment, Djibouti, Economy of Djibouti, Geostrategic Location.

KISALTMALAR (ORIJINAL)

AFD	: Agence Française de Développement
ANPI	: Agence Nationale de Promotion des Investissements
APFZ	: l'Autorité des Ports et des Zones Franches
APPI	: Accord de Promotion et de Protection des Investissements.
BM	: Banque Mondiale.
CCD	: Chambre de Commerce de Djibouti.
CNSS	: Caisse Nationale de Sécurité Sociale.
COMESA	: Marché Commun de l'Afrique Orientale et Australe.
DTÖ	: L'Organisation Mondiale du Commerce.
DYY	: l'investissement Etranger Direct
EDD	: Électricité De Djibouti.
FD	: Franc Djibouti.
FFDJ	: Forces Françaises à Djibouti.
FMN	: Firme Multinationale.
FRUD	: Le Front pour la Restauration de l'Unité et de la Démocratie.
INDS	: Initiative Nationale de Développement Social.
NPF	: La Nation la Plus Préférée.
OCI	: Organisation de Coopération Islamique.
OECD	: Organisation de Coopération et de Développement Economiques.
ONEAD	: Office National de l'Eau et de l'Assainissement de Djibouti.
ONU	: Organisation des Nations Unies.
PMA	: Pays le Moins Développé.
PNUD	: Programme des Nations Unies pour le Développement.
RPP	: Rassemblement Populaire pour le Progrès.
UMP	: Union pour la Majorité Présidentielle.

KISALTMALAR(TÜRKÇE)

AFD	: Fransız Kalkınma Ajansı
ANPI	: Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı
APFZ	: Liman ve Serbest Bölge Yetkilisi
APPI	: Terfi ve Yatırım Koruma Sözleşmesi
BM	: Dünya Bankası
CCD	: Cibuti Ticaret Odası
CNSS	: Cibuti Sınai Mülkiyet ve Ticaret Ofisi
COMESA	: Doğu ve Güney Afrika için Ortak Pazar
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
EDD	: Cibuti Elektrik
FD	: Cibuti Frangı
FFDJ	: Fransız Gücü Cibuti.
FMN	: Çok Uluslu Firma.
FRUD	: Birlik ve Demokrasinin Restorasyonu Cephesi.
İNDS	: Ulusal Sosyal Kalkınma Girişim.
NPF	: En Çok Tercih Edilen Millet.
OCI	: İslam İşbirliği Teşkilatı.
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı.
ONEAD	: Cibuti Ulusal Su ve Sanitasyon Ofisi.
ONU	: Birleşmiş Millet Örgütü
PMA	: En Az Gelişmiş Ülke.
PNUD	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.
RPP	: İlerleme İçin Popüler Rally.
UMP	: Başkanlık Çoğunluğu İçin Birlik.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmanın konusunu, Cibuti'nin jeo-stratejik konumunun Cibuti'deki yabancı yatırımlar üzerinde etkisi oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Doğu Afrika ülkesi Cibuti, stratejik konumu ile Afrika'nın önemli ülkelerinden biridir. Kızıldeniz'in Aden Körfezi'yle buluştuğu noktada yer alan bu ülke, adeta Doğu Afrika'nın dünyaya açılan penceresidir.

Yabancı yatırımlar, özellikle, daha az gelişmiş veya mali zorlukları olan ülkelerin kalkınmalarına ve ekonomik büyümesine katkı veren bir unsurdur. Yatırım yapılan ev sahibi ülkeye yeni teknoloji, beceri transferi ve iş imkanları yaratmasına imkan sunmaktadır. Bu kapsamda, bu çalışmada, Cibuti topraklarında yabancı yatırımların mevcut durumu üzerinde durularak, Cibuti'nin jeo-stratejik konumunun yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkileri anlatılacaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bir konuyu ayrıntılı olarak incelemek, araştırma konusunun problematiğini tanımlamak ve ona cevap vermek için; tanımlayıcı, tarihsel yaklaşım gibi yaklaşımları takip etmek gerekir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında, Cibuti cumhuriyetinin tarihe yatırımların gelişimini anlatırken tarihsel yöntem kullanılmıştır.

Çalışmada, ağırlıklı olarak literatür taraması gerçekleştirilerek, kitap, makale ve tez incelemesi yapılmıştır. Yabancı yatırımlara ilişkin olarak, Cibuti'deki resmi makamlardan ve uluslararası kuruluşlardan elde edilen veriler incelenmiştir. Aynı zamanda, Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların raporları da gözönünde bulundurularak değerlendirilmeler yapılmıştır.

ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Bu çalışmanın temel problemini **“Cibuti'nin jeo-stratejik konumunun yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi nedir?”** sorusu oluşturmaktadır. Bu kapsamda; aşağıdaki sorulara da cevap verilecektir:

- Cibuti'nin jeo-stratejik konumu nedir? Hangi unsurlar Cibuti'nin jeo-stratejik önemini artırmaktadır?
- Cibuti'de mevcut yabancı yatırımlar hangi düzeydedir?
- Yabancı yabancı yatırımlar, hangi sektörlere odaklanmaktadır?

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

İşletmelerin yatırım yapma planlaması da dahil olmak üzere, karar verme süreçlerinde dış çevre faktörleri oldukça önemlidir. Bu kapsamda bu çalışmada, Cibuti'nin jeo-stratejik konumun yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma'da dış çevre faktörlerinden jeo-stratejik konum üzerinde durularak, onun etkisi ele alınmıştır. Diğer dış çevre faktörlerinin üzerine odaklanılmamıştır.

Bu çalışma hazırlanırken, en çok zorlanılan husus, Cibutideki yabancı yatırımlarla ilgili çalışmaların-yayınların eksikliği, internette yeterli bilgi olmaması ve Cibuti'deki Ticaret Odası'ndan bilgi paylaşımı noktasında, yeterli düzeyde bilgi alınamaması olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ VE JEO-STRATEJİK KONUMU İLE CİBUTİ

1.1. Cibuti Tarihi

İnsanlık tarihinin en eski yerleşim yerlerinden olan Doğu Afrika bölgesinde yer alan Cibuti'de, insan yerleşiminin tarihi, binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Ülkenin resmi adı Cibuti Cumhuriyeti'dir. Doğu Afrika'da küçük bir ülkedir. Cibuti'nin sınır komşuları; kuzeyinde Eritre, batısında ve güneyinde Etiyopya ve güneydoğusunda Somali'dir. Arap Denizi'ndeki Kızıldeniz ve Aden Körfezi de Cibuti'nin yakın olduğu bölgelerdir. Arap Yarımadası'nda bulunan Yemen'e 20 kilometre uzaklıkta olan Cibuti'nin başkenti Cibuti şehridir. Eski zamanlarda Asya ve Afrika arasındaki göçlerin geçiş noktası olan Cibuti, 1862 yılına kadar ana kabilelerin idaresi altında İslam devletlerine tabi yaşamıştır. 1862'de Fransızlar, Süveyş Kanalı'ndan geçerek gemilerin kontrolünü elinde tutmak için ülkenin kuzeyindeki Obock bölgesini işgal etmiştir.

Fransızlar daha sonra güneye geçerek Cibuti'yi sömürge bölgesi yapmıştır. Cibuti'nin stratejik önemi 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla artmıştır. Daha sonra Fransa, bölgeyi kolonilerin yönetim merkezi haline getirmiş ve bölge 1896'da "Fransız Somalisi" olarak anılmaya başlamıştır. 1917'de Etiyopya ile Cibuti arasında kurulan demiryolu, ülkeyi önemli bir liman ve ticaret merkezi haline getirmiştir. 1957'de iç işlerinde bağımsızlık kazanan Cibuti, 1967'de yapılan referandumda Fransa'ya katılmayı kabul etmiştir. Referandumun ardından Fransa, ülkeyi "Fransız Toprakları" olarak ilan etmiştir.

Somali'yi ve Etiyopya'yı topraklarına katmak isteyen Fransa, Cibuti'ye bağımsızlık vermiştir. Bağımsız Cibuti Cumhuriyeti 27 Haziran 1977'de kurulmuştur. Afrika Halk Birliği, bağımsızlık seçimlerini kazanınca Hasan Gouled Aptidan Parlamento tarafından cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bir sonraki seçimleri de kazanan Hasan Gouled Cumhurbaşkanlığını 1999 yılına kadar sürdürmüştür. 8 ve 9 Ocak 1991'de Ali Aref Bourhan önderliğinde gerçekleşen darbe girişiminde istenilen başarı elde edilememiştir.

1977'de Cibuti Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olarak seçilen Hassan Gouled Aptidon, ülkeyi yirmi iki yıl boyunca yönetmiştir. 1999 yılında istifa etmeye karar vermiş ve ülke yönetimi için Mayıs 1999'da İsmail Ömer Guelleh seçilmiştir.

1.1.1. Bağımsızlıktan Önce Cibuti

Afrika Boynuzu sakinleri çok uzun bir süreticaretle meşgul olmuşlardır. Binlerce yıldır Assal Gölü'nden gelen tuz, iç bölgelerle birlikte dağlık bölgelere de ulaştırılmaktadır. Hinterland olarak Afrika kıyıları, Arabistan ve Hindistan arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Geçmişten günümüze kadar geçen süre içerisinde ticaretle yoğun olarak uğraşan ülkede tüccar geleneği sürdürülmüştür.

Kızıldeniz'deki Fransız hareketlerinden endişelenen İngilizler, 31 Ağustos 1840'ta Moucha ve Maskali adalarına, ardından Ghoubbet-el-Kharab girişine ve son olarak adacıkta Abou-Maya adasına yerleşmiş ve buraları güvence altına almışlardır.

Tadjoura Sultanı ve Zayla Paşası Chermarké ile ticari bir antlaşma imzalamış ve Fransızlar bağlantı kurmaya çalışmıştır. Mauritiuslu bir Fransız tüccar olan Henri Lambert, 1855'te Aden'e yerleşmiş ve 1857'de konsolosluk görevlisi olmuştur.

Lambert, Abou Baker İbrahim ile arkadaş olmuş ve iki ülke arasındaki ilişkilerin daha seviyeli olmasını sağlamıştır. Abou Baker, Lambert, Ras Ali ve Obock Bay'eba bazı haklar sunmuştur. Henri Lambert ve Chermarké arasındaki çatışma daha da artmış ve Chermarké, Lambert'ı öldürmeye karar vermiştir.

4 Haziran 1859'da bir deniz yolculuğu esnasında gemi batmış ve mürettebat ile birlikte Henri Lambert da denizde boğulmuştur. Bu suikast üzerine Fransız hükümetinden resmi düzeyde ciddi bir tepki başlatılmıştır. Bu gelişmelerden sonra Fransa, 11 Mart 1862'de Paris'te Ahmed Abou Baker'ın temsil ettiği Afarkabileleri ile bir ittifak ve dostluk anlaşması imzalamıştır.¹

Abou Baker, Obock bölgesini, güneyde Ras Aly'den kuzeyde Ras Doumeirah'a uzanan Obock limanını Fransızlara bırakmayı kabul etmiştir. Fransa ise toplam 10.000 talyerin (55.000 altın frank) ödemeyi kabul etmiştir. Fransa, Afars ve ISSAS

---

¹http://republiquedjibouti.chez.com/histoire1_dji.html

başkanlarıyla imzaladığı 11 Mart 1862 tarihli bu dostluk ve yardım anlaşmasıyla bölgeyi kendi koruması altına almıştır. Bu aynı zamanda Cibuti sahillerinde Fransız varlığının da başlangıcıdır.

Obock daha sonra Cibuti'ye bırakılmıştır. Bölgede 1882'den itibaren Avrupalı güçlerin doğrudan müdahalesinin olduğu yeni bir dönem başlamıştır. Birçok Avrupalı devlet içerisinde İngiltere bölgeye egemen olmuş ve liderlik etmiştir. İngilizler, bölgede bulunan Fransız nüfuzunu sınırlamak için Assab'ta bulunan İtalyanları desteklemeyi tercih etmiştir. Temmuz 1884'te Berbera ve Zayla'yı işgal etmiş, ancak Tadjoura Fransızlar tarafından ele geçirilmiştir. İngilizlerin niyetlerinden haberdar olan Lagarde, Mısır garnizonunun ayrılmasından sonraki gece Tadjoura'ya bir bildirim göndermiştir. Ertesi sabah İmparatorun gemisi şehrin önüne demir attığında Fransız bayrağı hala Tadjoura'da dalgalanmaktadır. Silah tüccarlığına başlayan Fransız şair Arthur Rimbaud bölgeye gelerek Ménelik'e silah satmıştır. 1884'te bölgeye yerleşen Rimbaud, silah tüccarlığında başarılı olamamıştır.

Temmuz 1885'te Obock'un nüfusu 800 iken bu rakam 1886'da iki bine ulaşmıştır. 5 Eylül 1887'de Lagarde buraya vali olarak atanmıştır. Obock'un gelişmesi üzerine on ikisi Avrupalı yirmi iki tüccar daha bölgeye yerleşmiştir. 30 Haziran 1886'da devlet ile Haberciler Denizcilik Şirketi arasında posta teslimi ve memurların taşınması konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Bu nedenle şirketin bir temsilcisi gemilerin uğrayacağı Obock'a taşınmıştır. Diğer tüccarlar çoğunlukla Yemen Arap kökenlidir. Lagarde, Aden'deki Fransız konsolosundan bazı aileleri ticaret yapmaları ve buna bağlı olarak limanın işlemesi için Obock'a yerleşmeye davet etmesini istemiştir. Obock, aynı zamanda Cibuti'nin ilk merkez haline gelecek olan Yemen merkezinde kaynağıdır. Bu dönemde Obock'taki memur eşi, iki tüccar eşi ve dört rahibe olmak üzere sadece sekiz kadın yaşamaktadır. Rahibeler 1888'de yetimhane işletmek için gelen Fransisken tarikatına mensup kadınlardır. Nüfusun geri kalanı, karavanlar için gerekli develeri toplayan komşu kamplardan birkaç Somali ve Afar'dan oluşmaktadır.

8 Şubat 1889'da eski antlaşmaları boşa çıkaracak şekilde İngiltere ve Fransa yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ile İngiliz ve Fransız Somalisi'nin sınırları belirlenmiş ve Moucha Adaları ve Abu Maya adacığı Fransa'ya teslim

edilmiştir. Aynı yıl içerisinde Ubuk'ta bulunan Fransız Somalisi'nin merkezi Lagardetarafından kurulan Cibuti şehrine taşınmıştır. Cibuti daha sonra 1892 yılında resmi başkent ilan edilmiştir.² Burada inşa edilen liman tesisleri ve tedarik merkezleri sayesinde Cibuti limanının, bölgeyi Orta Afrika ve Adisababa'ya bağlayacak olan deniz taşımacılığında stratejik önemi daha da artmıştır.

1.1.1.1. Somali'nin Fransız Kıyısı

Bölge 1896'da resmen Fransız Somalisi adıyla bir Fransız kolonisi haline gelmiştir. Cibuti sadece Etiyopya için bir çıkış noktası ve Çin-Hindistan güzergahında etkili bir liman olmanın ötesinde bu ayrıcalıklı konumdan yararlanarak bağımsız kalan tek Afrika ülkesi olan Etiyopya'nın da dünyaya açılan doğal çıkışı haline gelmiştir. Etiyopya hükümdarı ile bir anlaşma imzalanır ve Cibuti, Etiyopya limanı ve demiryolu hattının başlangıç noktası olarak kabul edilir. Bu demiryolu bittiğinde Kongo kıyılarından Beyaz Nil'e kadar tüm Afrika kıtası geçilebilecektir.

Lagardetarafından yapılan diplomatik hazırlıklar sonrasında Ménelik, 27 Ocak 1897 tarihinde Cibuti için cazip şartlar taşıyan Fransız-Mısır anlaşmasının imzalanmasını sağlamıştır. Antlaşmadaki hükümler şu şekildedir:

- Fransa Cibuti limanını Etiyopya ticareti için tek çıkış noktası olarak görecektir ve Etiyopya İmparatorluğu için gerekli savaş malzemesinin geçişine izin verecektir.
- Etiyopya, Cibuti'yi Etiyopya ticareti için tek resmi çıkış yeri olarak görecektir.
- Sınırlar koloni ve Etiyopya arasında sabitlenmiş olacaktır.

11 Şubat 1893'te İsviçreli mühendis Alfred, Ménelik'ten Habeşistan'daki tüm demiryollarının inşası için imtiyaz almıştır. 9 Mart 1894'te Cibuti-Harar ve Addis-Beyaz Nil demiryolu inşaatı için Etiyopya İmparatorluk Şirketi Chefneux ile bir anlaşma imzalanmıştır. 7 Ağustos 1896'da demiryolu inşaatı başlamış, kötü finansal araçlara rağmen Ekim 1897'de yükleniciler Duparchy ve Vigouroux ile çalışmalar devam etmiştir. 1897'de başlayan inşaat 1917'de sona ermiştir. İlk etapta Addis Ababa'yı Kızıldeniz kıyılarına bağlayan demiryolu inşası bitirilmiştir.

---

²<https://fresques.ina.fr/independances/fiche-media/Indepe00148/le-lendemain-sanglant-de-djibouti.html>.
https://fr.wikipedia.org/wiki/Prise_d%27otages_de_Loyada

1894 yılında planlanan inşaat, 1897'de başlamış, yaşanan birçok siyasi ve maddi sıkıntılar nedeniyle zaman zaman yavaşlamıştır.1908'de Etiyopya ile Fransa arasında 1909 Nisan'ında yeni bir sözleşme imzalanmış ve inşaatın 1917'de tamamlanması öngörülmüştür.

784 kilometrelik demiryolu, Cibuti limanının da gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu demiryolu sayesinde Etiyopya, ticareti tamamen Cibuti limanından yapılmaya başlamış, bu da demiryolunun önemini daha da artırmıştır. Liman ve demiryolu Cibuti ve Etiyopya'nın yanı sıra Somali için de büyük bir iş imkanı yaratmıştır.

1.1.1.2. Demiryolu Devrimi

Cibuti şehrinin nüfusu 1897'de yaklaşık 6.000'dir. Bir yıl içerisinde nüfus hızla artmış ve 10.000'e ulaşmış, ardından 1900'de 2.000 Avrupalının da buraya gelmesi ile birlikte nüfus 15.000'e yükselmiştir. Demiryolu inşası için birçok Avrupalı mühendis, ustabaşı ve işçi gelmiştir. İşçilerin takım yönetimi, pisti silahlandırmak gibi çeşitli görevleri vardır. En az vasıflı olan işçiler alt işçilerdir. Mühendisler Fransız, ustabaşı ve işçilerin çoğu ise İtalyan'dır. Yerel, uzman olmayan personel de işçi olarak çalışmıştır. Yerli halktan çalışanlar ise daha çok Araplar ve Somalililerden oluşmuştur.1900'lerde inşaatta çalışan toplam personel sayısı2500'ü bulmuştur.³

Şirket, işçi ve yönetici alımında GuellehBatal gibi yerel kişiliklerin işbirliğini sağlamıştır. Demiryolu inşası, açtığı imkânlarla küçük Cibuti kasabasını dönüştürmeyi başarmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Cibuti nüfusu hızla artmış, 1947'deresmi olarak yaklaşık 17.000'e, 1960'ların başında 40.000'e, 1967'de62.000'e, 1972'deise 118.000'e1980'lerin başında ise 150.000'e ulaşmıştır. Bu büyüme, liman ve Fransız üssünün faaliyetlerinden etkilenen farklı bölge ve komşu ülkeler arasında gerginliğe neden olmamıştır. Cibuti, Fransa'nın "deniz aşırı ülkeler" bölümüne dahil edilmiş ve bölge sakinleri Fransız Birliği Senatosu'nda ve Ulusal mecliste alınan kararlar Fransız vatandaşı statüsüne kavuşmuştur.1957'de yeni bir düzenleme yasası çıkarılmıştır. Vali başkanlığında görev yapmak üzere sekiz bakanın da yer aldığı otuz

---

³https://www.persee.fr/doc/AsPDF/afdi_0066-3085_1977_num_23_1_2040.pdf
<https://human-village.org/spip.php?article268>

iki üyeli bir bakanlık konseyi kurulmuş ve ülkenin adı Fransız Somalisi'ne çevrilmiştir. Eylül 1958'de yeni anayasa ile ülkenin siyasi geleceğini belirleyen bir referandum yapılmış ve oyların büyük çoğunluğu Fransa ile birlikte olma yönünde olmuştur.

1.1.1.3. Afar ve İssa Arasındaki Mücadele

1960'ların başında kitlesel olarak sömürgeleşen Afrika'da Cibuti bir istisnadır. 1958'de yapılan referandum, bölgenin Fransız himayesini korurken, İngiliz ve İtalyan Somalisi'nin birleşerek bağımsızlığını ilan etmesi Fransız Somalisi'nde de karışıklıklara neden olmuştur. Bölgede iki hakim güçten Afarlar Fransa'ya bağlılığın devam etmesini isterken, Somali asıllı İssalar Somali Cumhuriyeti ile birleşmeyi istemişlerdir.

25 ve 26 Ağustos 1966'da Cibuti'yi ziyaret eden Fransız Devlet Başkanı General de Gaulle, onu neşelendirmeye gelen kalabalık tarafından bağımsızlık çılgınlıkları ile karşılanmıştır. 26 Haziran akşamı yabancı askerler göstericilere acımasızca müdahale etmiş, birçok ölü ve yaralı ortaya çıkmıştır.

General de Gaulle halka görünmeden ertesi gün Cibuti'den ayrılmıştır. Bu olayları sorgulayan birçok Cibutiliyaşananlara bir anlam verememiş, askerler tarafından yapılan sert müdahaleyi şaşkınlıkla karşılamıştır. Çünkü De Gaulle'in bağımsızlık vaadi ile onların karşısına çıktığına inanmaktadırlar.

Bağımsızlık istekleri karşısında bölgedeki varlığını korumak isteyen Fransa, etnik farklılıklar üzerinde oynamaya başlamış ve bağımsızlık yanlısı Somalili Hıristiyanlar olan İssalar ile Fransa'ya sadık olmaya devam etmek isteyen Afarlar arasında çatışmalar yaşanmıştır.

Mayıs 1961'de Paris'te düzenlenen konferans sonuç vermemiş, siyasi görüş farklılıkları kabileler arasında çatışmalara dönüşmüştür. Bölgedeki çatışmaların sona ermemesinedeniyle durum Fransa için savunulamaz hale gelmiştir. BM Genel Kurulu ise "acil ve koşulsuz bağımsızlık" taleplerini yinelemiştir. Bunun üzerine 1967'de tekrar referandum yapılmasına karar verilmiştir. Afar'ın siyasi örgütü olan Afar Demokratik Hareketi, Fransa'nın bölgede kalmasını isterken, Afrika Halk Bağımsızlık Birliği (Afrika Halk Bağımsız Birliği) bağımsız Somali ile birleşmeyi desteklemiştir.

Afar'ın lehine olan 16 Mart 1967 referandumundan sonra olaylar tekrar başlamıştır. Fransız birlikleri daha sonra ülkede içinden çıkılmaz hale gelen Afarlar ve Îsâlar arasındaki kanlı olayları bahane göstererek ülkeyi işgal etmiştir. Yerel halktan birçok insan öldürülmüş, yüzlerce insan sürgün edilmiştir. Bu operasyon sonrasında İssa güçlerinin zayıflaması ile Afar, yönetimi devralmıştır⁴.

Fransız Somalisi olan ülkenin adı referandumdan sonra Afarlar ve Issalar Fransız ülkesi olarak değiştirilmiştir. Bir süre daha Cibuti'deki Fransız sömürgesi varlığını devam ettirmiş ancak bu varlığı zorlayan olaylar gerginlikler yaşanmaya devam etmiştir.

1976'da, Afar ve Issa Bölgesi arasında bir koalisyon kurulmuş ve Fransız hükümeti bağımsızlık konusunda müzakere yapmaya karar vermiştir. On yıllık sosyal ve siyasi gerilimin ardından BM ve OAU'nun baskısı ile 1976 ortalarında Paris tarafından yeni bir referandum kararı alınmıştır. Yapılan referandum sonrasında 27 Haziran 1977'de "**Cibuti Cumhuriyeti**" adı altında bağımsızlığını kazanmıştır.

Şekil 1. Cibuti Bayrağı.

1.1.2. Bağımsızlıktan Sonra Cibuti

Afarlar ve Issalar arasındaki mücadele "Fransız İmparatorluğu" nun bölgenin bağımsızlığı konusundaki son planlarından biridir. Fransa, her ne kadar bölgedeki sömürge durumunu istemese de referandumlardan çıkan kararlar sonrasında kabul etmiştir. Ancak iç baskıların ve dış müdahalelerin artması üzerine sömürgecilikten kurtulmak istemiş, ancak bunu anayasal kurallara ve uluslararası hukuka uygun olarak,

---

⁴http://republiquedjibouti.chez.com/histoire1_dji.html

yabancı müdahalesi olmadan ve egemenliğinden ödün vermeden yapmayı amaçlamıştır. Son olarak 1977 yılında yapılan referandumda halkın %98,8'ininbağımsızlığı seçmesi ise Fransa'nın bölgedeki hakimiyeti yasal yollardan sona ermiştir.⁵

27 Haziran 1977'de"**Cibuti Cumhuriyeti**" resmi olarak kurulmuştur. Cumhurbaşkanı, Issalar'dan tecrübeli lider Hasan GouledAptidon olurken Afarlar'danAhmed Dini de "Bağımsızlık için Afrika Halk Birliği"nin genel sekreteri olmuştur.

1979'daBağımsızlık için Afrika Halk Birliği'nin yerine İlerleme için Halk Hareketi adıyla yeni bir parti kurulmuştur.

Ülkeye adını veren Cibuti kavramının nereden geldiği konusunda farklı açıklamalar vardır:

Bu ülkenin nüfusunu oluşturan iki ana gruptan biri olan Issaların bir efsanesine göre Cibuti, vahşeti ile teröristlerikorkutan muhteşem bir hayvan olan Somali dilinde "dev yenildi" anlamına gelen"djab-outi" kelimesinden gelmektedir.

Ülkenin diğer etnik grubu olan Afarlara göre ise gabod (yaylalar) sözcüğünden gelmektedir ve Arap denizcilerin buna inandıkları söylenmektedir. Üçüncü olasılık ise en çok kabul görendir: Buna göre Cibuti, Arapça "tekne-yelkenli" anlamına gelen dji-bouti, kelimesinden gelmektedir.

1.1.2.1. 1981 Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Haziran 1981 yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerindeHasan GouledAptidon altı yıllığına yeniden seçilmiştir. Ekim 1981'deAfarlar'ın desteklediği Cibuti'nin Bağımsızlığı için Demokratik Cepheseçim sonuçlarına karşı çıkmış ve AhmedDini'nin yeni bir siyasi parti (Cibuti Halk Partisi) kurması sonrasında ülkede yeniden siyasi bölünmeler ve karışıklıklar baş göstermiştir.

---

⁵Protocole provisoire fixant les conditions de stationnement des forces françaises sur le territoire de la République de Djibouti après l'indépendance et les principes de la coopération militaire entre le gouvernement de la République française et le gouvernement de la République de Djibouti, 27 juin 1977, publié au JO du 10 novembre 1985 [En ligne] Disponible sur : <http://www.assemblee-nationale.fr/12/rapports/annexe-r1714.pdf> (annexe n°2) (consulté le 17 mai 2016)

Bu süreçte yapılan anayasa değişikliği ile tek parti yönetimi devralmış ve Halkın İlerleme Hareketi dışındaki tüm partiler kapatılmıştır. Bu tarihten itibaren altmış beş üyeli parlamento için her beş yılda bir yapılan genel seçimler, ülkedeki tek siyasi parti olan Halkın İlerleme Hareketi tarafından seçmenlere sunulan listelerin oylanmasından ibarettir. Nisan 1987'de cumhurbaşkanlığına tek aday olarak katılan Hasan Gouled Aptidon, halkın% 90'ının oyunu alarak bu göreve yeniden seçilmiştir.

Hassan Gouled Aptidon, 15 Ekim 1916'da Cibuti'de doğmuştur. Fransız Somalisi, Afarlar ve Issalar'ın aralarında anlaşarak Cibuti'nin bağımsızlığını elde etmelerinden sonra Cibuti Cumhuriyeti'nin ilk resmi cumhurbaşkanı olmuştur.

Siyasi yolculuğu, Cibuti'nin Fransız Somalisi olduğu zamandan başlamaktadır. Gouled'in ülkesinin yararına yaptığı en büyük katkı, 1958 seçimlerinde partisinin büyük bir oy farkıyla kazandığı Somali ile birleşmeye karşı yapılan seçimlerdeki zaferidir. Ancak iktidara geldikten dört yıl sonra, Anayasa'yı değiştirerek tek parti dönemini başlatmıştır.

Halkın İlerleme Hareketi'nin ana teorik eksenleri, çok ırklılığı kabul, binlerce mültecinin gönüllü olarak geri gönderilmesi süreci ve sınır alanlarında barışın teşvik edilmesidir.⁶

1991'de iç savaşın başlamasından bir yıl sonra Hassan Gouled Aptidon serbest seçimler düzenlemiştir. RPP oyların%72'sini almış ve Hassan Gouled Aptidon 1993'te dördüncü dönemi için tekrar seçilmiştir. Neredeyse tüm ömrü siyasetle geçmiş olan Gouled Aptidon 1977'den 1999'akadar başkanlığını sürdürmüştür.

Gouled Aptidon'ın yeğeni ve aynı zamanda Genelkurmay Başkanı olan İsmail Omar Guelleh, 1999'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminden zaferle ayrılmış ve ülkenin yeni cumhurbaşkanı olmuştur. Ulusun babası unvanı verilen Hassan Gouled Aptidon 21 Kasım 2006'da ölmüştür.

---

⁶<http://www.casafrika.es/fr/detalle-who-is-who.jsp%3FDS7.PROID=40637.html>

Şekil 2. Ulusun babası Hassan Gouled Aptidon.

Bağımsızlığı elde etmek kesinlikle büyük bir başarıdır ama daha da önemlisi bunu elde tutmak ve topluma yerleştirmektir.

Cibuti için hem politik hem de ekonomik riskler vardır. İki büyük komşusu olan ve iki etnik gruba ayrılan bu küçük devlet, egemen varlığının başlangıcında çok kırılgan görünmektedir. Etkisi giderek azalan bir limana ve savaş sonrası kullanılamaz hale getirilen bir demiryoluna dayanan ekonomisi, geleceğin daha da rahatsız edici olacağını göstermektedir.

Cibuti, Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği Örgütü ve Arap Birliği'ne katılarak uluslararası alandaki yerini teyit etmiş, dünya genelindeki en büyük örgütler olan bu kuruluşlar desteğini alarak bağımsızlığını garanti altına alan Cibuti Cumhuriyeti, yardım ve işbirliği için tekrardan Fransa'nın ekonomik ve askeri kontrolü altına girmiştir.

Her ne kadar Cibuti uluslararası ilişkilerde bağlantısız politikalar uygulasa da yerel bir ordusu ve polisi yoktur ve ülkede, Fransa'nın yaklaşık 4.000 kişilik bir silahlı gücü bulunmaktadır.

1.2.2.2. Cibuti İç Savaşı

Cibuti iç savaşı bağımsızlığı elde ettiği tarihten on beş yıl sonra başlamıştır. Ağustos 1991'de, muhalefet hareketlerinin büyük bir kısmı Birlik ve Demokrasinin Tesisi Cephesi'ni (FRUD) kurmak üzere birleşmiştir. Etiyopya ordusunun Eritre'deki yolculuğu ve Mengistu rejiminin düşüşünü takiben, binlerce terhis edilmiş asker Cibuti topraklarına sığınmıştır.

Hassan Gouled Aptidon, Cibuti'ninbağımsızlık kazandığı 1977'den beri otoriter bir şekilde yönetmesi çeşitli memnuniyetsizliklere neden olmuştur.Doğu Afrika'daki bu küçük devlet, siyasi yaşama hâkim olan Issalar ve siyasi durumlarını, haksızlığa uğramış olarak değerlendiren Afarlar arasında da gerilimlere neden olmuştur.Bu durum hemen tüm muhalif grupları 1977'den bu yana Başkan Hassan Gouled Aptidon'un karşısında olan FRUD hareketinde birleştirmiştir.

İlk FRUD silahlı eylemleri 12 ve 13 Kasım 1991'degerçekleşmiştir. Hükümet hızla genişleyen hareketi durduramamış,Şubat 1992'de ülkenin üçte ikisi muhalefet tarafından kontrol altına alınmıştır. Daha sonra, Fransız hükümeti aracılığıyla bir ateşkes antlaşması yapılmış ve Fransa tarafından bir müdahale gücü oluşturulmuştur. Böylece ülkeyi 1977 yılında imzalanan Savunma Anlaşmasından vazgeçirmiş ve arabuluculuk yapmıştır.⁷

Ağustos 1992'de eski Başbakan Ahmed Dini, FRUD başkanlığına seçilmiş ve 1993 yılının ilk günlerinden itibaren savaş yeniden başlamıştır. Muhalif güçlerde genel bir düşüş yaşanmış, hükümet merkezin ve ardından ülkenin kuzeyinin kontrolünü yeniden ele geçirmiştir. Muhalefet, bu süreçte sivil nüfusa karşı yapılan sayısız şiddet olayını kınamıştır.

Askeri başarılarına ek olarak hükümet, Cibuti ve Etiyopya arasındaki sınırda bulunan ve sadece birkaç yüz militanı olan FRUD ile görüşmeler yapmaya çalışmış ancakFRUD üyeleri barış sürecine karşı çıkmışlardır. İç savaş, hükümet ile muhalif bir FRUD fraksiyonu arasında barış anlaşması imzalanmasıyla 24 Aralık 1994'te resmen sona ermiştir.Cibuti iç savaşı, düşük yoğunluklu bir çatışmadır çünkü devlet güçleri ile devlet dışı aktörler arasında ayaklanma, şiddet eylemleri ve yıkım ayaklanmaları şeklinde politik ve askeri bir şekilde gerçekleşmiştir.

1.1.2.3. 1999Cumhurbaşkanlığı Seçimi

OmarGuelleh, 27 Kasım 1947'de Etiyopya'da Dire Dawa'da dünyaya gelmiştir. Baş harflerinin kısaltması olarak "IOG" şeklinde adlandırılmaktadır. İsmail Ömer Guelleh, 1999'dan beri Cibuti Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı olarak görev

---

⁷<https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMEve?codeEve=1577&langue=fr%27>.
https://fr.wikipedia.org/wiki/Guerre_civile_djiboutienne

yapmaktadır. Guelleh de cumhurbaşkanı seçildikten sonra güvenlik hizmetlerini şekillendirmede zaman kaybetmemiş ve hızlı bir şekilde "güçlü bir adam" olarak ün kazanmıştır. 1979'da Halkın İlerleme Hareketi (RPP) kurulduğundan bu yana partisi üyesi, merkez komite üyesi ve kültür komisyonu başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Hassan Gouled'in tekrar aday olmaması sonrasında 9 Nisan 1999'da yapılan seçimlerde oyların %74'ünden fazlasını alarak Cibuti'nin yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. İsmail Ömer Guelleh, 2000 yılından itibaren ülkeyi savaş yıllarının etkisiyle oluşan ekonomik çöküntüden çıkarmak amacıyla oluşturulan ulusal ekonomik gelişim politikasını sürdürmektedir.

Cibuti limanı ve serbest bölgesinin 1 Haziran 2000'de Dubai Limanları örnek alınarak bir dizi benzer proje ile özelleştirilmiş ve bu büyük özelleştirme politikası sayesinde, ülkenin ekonomik durumu değişmeye başlamıştır. Çok sayıda eğitim kurumunun oluşturulması ve 2000 yılında ülkedeki ilk üniversitesinin açılması ile eğitim sisteminde de kapsamlı bir reform gerçekleştirilmiştir. İsmail Ömer Guelleh, 8 Nisan 2005'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oyların %94'ünü alarak yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Nisan 2010'da Parlamento, İsmail Ömer Guelleh'in üçüncü defa görev almasına izin veren anayasa reformunu onaylamıştır. Bu nedenle 8 Nisan 2011'deki seçimlerde yeniden aday olabilmiş ve ilk turda oyların % 69,7'sini alarak yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ağustos 2014'te, bir havaalanı töreni sırasında korumalarından biri tarafından vurulduğu iddia edilmiş ancak daha sonra böyle bir şeyin olmadığı açıklanmıştır.⁸

8 Ocak 2016'da yapılan seçimlerde UMP koalisyonu tarafından yeniden aday gösterilmiş ve ilk turda oyların % 86,28'ini alarak yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

25 Ocak 2019'da, Hindistan vatandaşlarının Yemen'den güvenli bir şekilde tahliye edilmesindeki rolüyle Hindistan tarafından sivillere verilen en yüksek ikinci onur payesi olan Padma Vibhushan'ı almıştır.

---

⁸https://fr.wikipedia.org/wiki/Isma%C3%AFI_Omar_Guelleh

Şekil 3. Cumhurbaşkanı İsmail Ömer Güelleh.

1.1.3. Cibuti'de Kültür ve Gelenekler

Cibuti halkı büyüleyici, saygılı ve oldukça misafirperver insanlardır. Bunlar iki ana etnik grup olan Afarlar ve Issalar'ın geleneksel göçebe kültüründen beri taşıdıkları özelliklerdir. Cibuti kültürünün kaynağı, onu oluşturan çok sayıdaki etnik topluluğun göçebe kökenlerinde bulunmaktadır. Bu kültür, şarkılar, şiirler ve danslar da dahil olmak üzere geniş bir halk repertuarı sunmaktadır.

Bu geleneksel mirasın sürekliliği, kültürel öğelerin bir kuşağın diğerine aktarması ile olmuştur. Buradaki kültürel miras, daha çok halk biliminin sözlü gelenek olarak ifade ettiği bir kültürel aktarım şeklinde gerçekleşmiştir. Bu kültürel değerler ilk zamanlardan beri uzun süre göçebe hayat yaşayan sonra modern bir hayata geçen toplum tarafından terk edilmemiştir. Mevcut kültürel değerler kırsal alanlarla birlikte kentsel bölgelerde de uygulanmaktadır.

Kültürel öğeler farklı kültürel ve sosyal etkinliklerin yanı sıra özellikle düğün merasimlerinde devam etmektedir.

Cibuti'de %35'i Afar ve %60'ı Issalar olmak üzere toplam 1.048.999 kişi yaşamaktadır. Ülkenin %95'ini oluşturan her iki grup da Müslüman'dır. Geri kalan %5'lik kesim ise Araplar ve Avrupalılardan oluşmaktadır. Issalar daha çok ülkenin güneyinde yaşarken, Afarların çoğunluğu ise kuzeyde yaşamaktadır. İki toplum arasındaki etnik gerilimler 1991'de zirve yapmıştır.

1.1.3.1. Cibuti'de Görenek

Fransızlar şort giyerken, Cibuti halkı malaya peştemâlinin Cibuti versiyonu olan bir pantolon veya futa giymektedirler. Kadınlar uzun elbiseler veya kapalı etekler giyerler ve kendilerini shalma adı verilen çok ince ve çok renkli bir kumaşla sararlar. Cibutilileryüksek yaylalarda yetişen vesakinleştirici etkileri olan yani hafif düzeyde mutluluk hissi veren bir bitkiyat tüketmektedirler. Qatlar her gün saat 13:00'te, Etiyopya'dan gelen kargo uçakları ile ülkeye girmekte ve yaklaşık bir saat içerisinde nemli kumaşların altında gizlenmiş bir şekilde sokaklarda veya pazarda satışa çıkmaktadır.

1.1.3.2. Cibuti Dili

Cibuti'de Arapça ve Fransızca olmak üzere iki resmi dil kullanılmaktadır. Bunlar dışında Afar ve Somalice iki ulusal dil daha kullanılmaktadır. Tarihsel miraslardan biri olan ve uzun yıllar kullanılan Fransızca ülkedeki en yaygın dildir. Ayrıca Fransızca kadar olmasa da Arapça da Cibuti'de oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır.

Son dönemlerde İngilizce de yönetim birimleri ile turistik kuruluşların yanı sıra sokakta konuşulmaya başlamıştır. Eğitim alan tüm bireyler, özellikle Fransızca'yı öğrenmektedirler. Böylece en azından şehirlerde, yaşları ne olursa olsun herhangi bir Cibutili ile Fransızca konuşmak mümkün olmaktadır. Ancak etnik kökenlerine bağlı olarak Cibutililerin her şeyden önce ana dillerinin Afar veya Somalice olduğu ve bu dilleri konuştukları da unutulmamalıdır.

1.1.3.3. Cibuti'de Din

Nüfusun neredeyse tamamı Müslüman olan Cibuti'de atalarından kalma Afar ya da Somali kültürü ve inançları da kendi uygulamaları ile devam etmektedir. Hoşgörü oldukça yaygın bir kuraldır ve köktencilik pek bilinmemektedir.

İlk öngörülenden bakış açısıyla, daha yakından bağlantılıdır Cibuti 1992 Anayasası'nın 1. maddesinin ilk cümlesinde kendisini bir "Demokratik Cumhuriyet" olarak tanımlamakta ve devletin dinini İslam olarak ifade etmektedir. Bu nedenle Cibuti toplumu ve İslam dini arasında siyasal-kurumsal bir ilişki söz konusudur. Her

ne kadar İslam dini ön plana çıksa da bazı temel özgürlükler diğer dinlere de verilmektedir.⁹

1.2. Cibuti'nin Jeo-Stratejik Konumu

Şekil 4. Cibuti Haritası.

Cibuti Cumhuriyeti, Afrika Boynuzu'nda, Ekvator ile Yengeç Dönencesi arasında, Kızıldeniz'in girişinde, Bab El-Mandeb Boğazı'nda yer almaktadır. Toplam alanı 23.200 km² olan Cibuti, Afrika'nın en küçük ülkelerinden biridir. Doğuda, 372 km sahil şeridi ile Yemen denizinde kıyısı vardır. Batı, Kuzey-Batı ve Güney tarafında ise Etiyopya, Eritre ve Somali bulunmaktadır. Coğrafi konum olarak Afrika, Batı, Uzak Doğu ve Arap Dünyası arasında bir kavşak noktasındadır. Bu konumun ekonomik düzeyde sonuçları olduğu kadar sosyo-kültürel düzeyde de ülkeye ayrıcalıklı bir denizcilik ve jeo-stratejik etki sağlamaktadır.

1.2.1. Cibuti Coğrafyası

Cibuti Cumhuriyeti, Kızıldeniz girişinde, yeryüzünün iki geniş kırılma alanının birleştiği yerde Doğu Afrika'nın Rift Vadisi ile Afrika plakalarının ayrıldığı büyük kırık olan Kızıldeniz'in girişinde bulunmaktadır. Cibuti, 23.200 kilometrekarelik bir

⁹<https://www.lonelyplanet.fr/destinations/afrique/djibouti/culture>

alandı 1.048.999 nüfuslu bir şehir devletidir. Eşsiz stratejik konumu ile Kızıldeniz'in Hong Kong'u olmayı hedeflemektedir. ABD dolarına sabitlenen Cibuti frangı dönüştürülebilir bir durumdadır ve kişi başına gelir komşu ülkelerinkinin iki katından fazladır. Cibuti'nin hiçbir doğal kaynağı yoktur ve dar iç pazarı, canlı bir bölgesel havza tarafından desteklenmemektedir. Cibuti'nin Eritre ile 113 km, Etiyopya ile 337 km ve Somali ile de 58 km sınırı vardır.

Az yağış alan ülke ve bölgenin çoğunun iklimi kurak veya yarı kuraktır. En kalabalık bölgeler başkent Cibuti, Tadjourah ve Obock liman kentleri ve güney Ali Sabieh ve Dikhil şehirleridir. Ülkenin toplam alanı 23.200 km² olup 23.180 km²'si kara, 20 km²'si ise sulardan oluşmaktadır. Cibuti'de yüksekliği 1000 metrenin üzerinde olan sekiz dağ sırası vardır. Ali Mousa Sıradağları, Etiyopya ve Eritre sınırındaki 2.028 m'lik zirve en yüksek nokta kabul edilmektedir. Ülkenin güneyinde Grand ve Petit Bara gibi çöl alanları vardır. Arta, Ali Sabieh ve Dikhil bölgelerinin deyiükseltileri nispeten daha düşük olup 560 m'den daha azdır.¹⁰

Cibuti, Kızıldeniz'den Hint Okyanusu'na, Bab-el-Mandeb Boğazı'ndan geçen 314 km'lik bir deniz cephesine sahiptir. Güneyde Aden Körfezi, Ghoubbet-el-Kharab tarafından genişletilen Tadjoura Körfezi vardır. Ülke kuzeydeki dağları, Assal Gölü ve Abbe Gölü gibi gölleri ile çok çeşitli manzaralara sahiptir. Bölge aynı zamanda volkanik olayların sık görüldüğü tektonik istikrarsızlık bölgesidir. Assal Gölü Afrika'nın en düşük noktasıdır (deniz sıfırının altında) ve bölgedeki gevrek tektonikler, deniz seviyesinden yaklaşık 2.000 m yüksekliğe ulaşarak blokları düzleştirmektedir. İklim yarı kurak olup yağmurlar yılın herhangi bir zamanında meydana gelir ve çok düzensizdir. Yıl boyunca sıcaklıklarda fazla bir değişim olmamaktadır. Öyle ki en sıcak dönemde Mayıs'tan Eylül'e ortalama 35° olurken, en soğuk dönemler olan Ekim Nisan arasında ise ortalama 25° olmaktadır. Hemen her gün öğleden sonra başlayan deniz meltemi birkaç dakika içinde sıcaklıkta 8°'lik bir düşüşe ve bağıl nemde de artışa neden olmaktadır.

---

¹⁰<http://www.djibouti.dj/fr/a-propos-de-djibouti/geographie-et-population/>
<https://guide.visitdjibouti.dj/a-savoir-informations-sur-le-pays/geographie/>
<https://www.geoprime.com/carte-djibouti-DJ.html>

Dış (Somali, Etiyopya) ve iç savaşlar ekonomiyi olumsuz etkilerken, komşu ülkelerden ziyade Fransa maddi anlamda ülkeyi desteklemektedir. Cibuti, yakın zamanda gücü 3.200'den 2.600 askere düşürülen bir Fransız askeri üssüne ev sahipliği yapmaktadır. Karşılık gelen finansal transferler, ticaret dengesindeki yapısal açığı kısmen dengelemektedir. Fransa ile yakın ilişkilerine rağmen, Cibuti frangı, Fransız frangına değil de dolara sabitlenmiştir. Ülke su kaynaklarının düşüklüğü, gıda güvensizliği, enerji açığı, zayıf kurumsal kapasiteler ve ekonomik çeşitliliğin eksikliği nedeniyle geri kalmış durumdadır.

Seyrek bitki örtüsüne sahiptir ve bu bitkiler daha çok serofilli dikenli çalılardan (akasyalar, sporges, vb.) oluşmaktadır. Bu bitkiler daha çok göçebe pastoralistlerin sürülerini (deve, sığır, koyun, keçi) beslemektedir. Coğrafi ve stratejik konumu ile nüfusun beşte dördünden fazlasını toplayan Cibuti kenti, ticaret ve hizmet faaliyetlerinin geliştirilmesine dayalı bir ekonomiye sahiptir.¹¹

AddisAbaba demiryolunun artık Etiyopya arzının fiili tekeline sahip olmamasına rağmen, kozmopolit bir nüfusa ve her yerde mevcut ticari faaliyetlere sahip olan ve yakın zamanda Doraleh'i büyüten bir limana sahiptir.

1.2.1.1. Cibuti Bölgeleri

Cibuti Cumhuriyeti bölgesel olup belli bir merkezi olmayan beş bölgeye ayrılmıştır. Bunlar tüzel kişilik, kamu hukuku ve mali özerkliğe sahip Ali Sabieh, Dikhil, Tadjourah, Obock ve Arta bölgeleridir. Buralar doğrudan evrensel oy hakkı ile seçilen Bölge Meclis Üyeleri aracılığıyla serbestçe yönetilmektedir. Cibuti şehrinin özel bir statüsü vardır ve müzakere meclisi, bir başkan ve bir başkan yardımcısından oluşan bir belediye meclisi tarafından yönetilmektedir. Ras-dika, Boulaos ve Balbala olmak üzere üç belediyeyi içermektedir.

---

¹¹https://fr.wikipedia.org/wiki/Géographie_de_Djibouti

1.2.1.1.1. Başkent Cibuti

Şekil 5. Başkent Cibuti.

Cibuti, Cibuti Cumhuriyeti'nin başkenti olup aynı zamanda ülkenin ekonomik, idari ve kültürel merkezidir. 1886-1900 yılları arasında inşa edilen Cibuti şehri, zengin bir kentsel, kültürel ve mimari mirasa sahip olan Afrika, Orta Doğu ve Avrupa'dan gelen insanların kültürel karışımını miras olarak almıştır. Ülkenin siyasi, ekonomik ve idari faaliyetlerinin neredeyse tamamı buradan yürütülmektedir. Oteller, restoranlar, gece kulüpleri, süpermarketler veya bankalar çoğunlukla başkentte yoğunlaşmıştır.

1.2.1.1.2. Alı-Sabieh Bölgesi

Şekil 6. Alı-Sabieh Bölgesi.

1899 yılında kurulan Cibuti Cumhuriyeti'nin güneydoğusunda yer alan bu bölge, tahmini nüfusu 102.618 olan 2400km²lik bir alanı kaplamaktadır. Bu bölgenin

kalkınma kalemleri, temel olarak Cibuti-Etiyopya demiryolları, inşaat malzemelerinin kullanılması (çimento fabrikası), Etiyopya'ya geçişte malların depolanması, sanayileşmenin geliştirilmesi, kesme taş ve mermerdir.

1.2.1.1.3. Arta Bölgesi

Şekil 7. Arta Bölgesi.

Cibuti Cumhuriyeti'nin merkezinde yer alan Arta bölgesi 18km² alana sahiptir ve toplam nüfusu 50.017'dir. 750 metrelik bir rakımda, yumuşak havası olan ve hoş kokulu bir dağın üzerinde yer alan Arta kenti, Cibuti şehrine 42 km uzaklıktadır. Cibuti Cumhuriyeti'nin coğrafi konumu göz önüne alındığında, bu şehirde dünyadaki benzer istasyonlarla veri endekslemek ve değiştirmek için bir sismik algılama istasyonu oluşturulmuştur. Bu bölge serin iklimi, yürüyüş alanları ile bilinmektedir. Balina ve köpekbalıklarının izlemek ve yüzme için görkemli plajı vardır. Ülkedeki sıra dışı etkinliklerden biri olan "Barış Yürüyüşü" adlı büyük yürüyüş her yıl burada gerçekleştirilmektedir.

1.2.1.1.4. Dikhil Bölgesi

Şekil 8. Dikhil Bölgesi.

Cibuti Cumhuriyeti'nin güneybatısında yer alan Dikhil bölgesi, 7200km²lik bir alana sahiptir. Bölgenin tahmini nüfusu 104.977'dir. Bu bölge Etiyopya ve Cibuti arasında çok popüler bir geçiş noktası olmasını sağlayan ayrıcalıklı konumu nedeniyle yıllar içinde ticari anlamda büyük bir gelişme göstermiştir. Dikhil aynı zamanda Hanlé, Gobaad, Petit ve Grand Bara ovalarının göçebelere için bir buluşma yeridir.

1.2.1.1.5. Tadjourah Bölgesi

Şekil 9. Tadjourah Bölgesi.

Cibuti'nin kuzeyinde yer alan bu bölge 7300km²lik bir alana sahiptir. Bölgenin toplam nüfusu 102.329'dur. Bölge bir yandan zanaat ürünlerinin üretimi, diğer taraftan tuzun dış dünyaya ihracatı ile nesilden nesile uzanan olağanüstü bir bilgi birikimi ile ayırt edilmektedir. Etiyopya'ya yakınlığı nedeniyle Tadjourah'da kenti Etiyopya'nın kuzeyine (Tadjourah –mekélé demiryolu) bağlayan yeni bir liman ve demiryolu olan Tadjourah ve Balho inşa edilmiştir. Bu bölgedeki en müreffeh faaliyetlerden biri zengin bir deniz yatağı nedeniyle çeşitli balıklar avlamaktır.

1.2.1.1.6. Obock Bölgesi

Şekil 10.Obock Bölgesi.

Cibuti Cumhuriyeti'nin kuzeydoğusunda, Bab-el-Mandeb Boğazı'nın batı kıyısında yer alan Obock, tahmini nüfusu 44.678 nüfuslu 5700km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Bölge, özellikle plajları ve otel altyapısı olmak üzere turizmin gelişmesiyle karakterizedir. Obock tarihi bir şehir ve Fransız koruması altındaki ülkenin ilk başkenti olmuştur. İlk Bölge Valisi Sn. Léonce Lagarde'nin Obock bölgesinin şu anki evi olan ilk konutuna ev sahipliği yapıyor.¹² Bu şehir ayrıca tarihe batmış deniz mezarlığı ile 19. yüzyıl maceracılarının seyahat hikayelerini çağrıştırıyor. Başkent Cibuti şehrine 240 km uzaklıktaki bu bölgenin başkenti Obock şehrine deniz ve kara yoluyla ulaşabilirsiniz.

---

¹²https://www.larousse.fr/encyclopedie/pays/République_de_Djibouti/116701
<https://dergipark.org.tr/en/pub/biibfad/issue/41807/485918>(Doğu Afrika'nın Dünya'ya Açılan Penceresi: Cibuti)
<https://guide.visitdjibouti.dj/obock/>

1.2.1.2. Cibuti'nin Turistik Noktaları

Cibuti dünya haritası üzerinde sadece küçük bir ülkedir. Ancak kökleri insanlığın en uzak kısmında bulunan bu toprak parçası, taşıdığı tarihi ve kültürel özellikleri ve jeolojik alanları ile dünyada benzeri az bulunan doğal bir laboratuvardır.¹³ Dünyanın en güzel deniz tabanlarından birini barındırmaktadır. Olağanüstü zengin faunası, mercan balığı, palyaço balığı, koçan balığı, tatluları, timsah zehirleri ve kabukluları ile ilgi çekici bir ülkedir.

Farklı iki dünya olan Arabistan ve Afrika arasında tam kavşakta yer alan bu efsanevi yer maceraperest karakterler tarafından ziyaret edilen bir efsaneler ülkesidir. Kızıldeniz ve Hint Okyanusu arasında yer alan bir ülke olan Cibuti, bir asırdan fazla bir süredir binlerce tekneyi karşılamış ve farklı kültürden insanlara ev sahipliği yapmıştır. Bu çok kültürlü Doğu Afrika ülkesi, Afrika Boynuzu'nun modernizmden koruyan en doğal kapıdır.

Günümüzde insanlar Cibuti'ye ülkeyi bir bütün olarak, nüfusunu, çeşitliliğini keşfetmek için gelmemekte, daha çok belirli faaliyetler için gelmektedirler. Örneğin büyük avcı balıkçılar, dalgıçlar, kuşbilimciler, herpetologlar, vulcanologlar, jeologlar, sporcular, herkes tutkularını söndürmek için gelmekte ve bu da insanlara ülkenin diğer ilginç yönlerini unutturmaktadır.

Oldukça karlı olan bu tür turizmler teşvik edilmektedir. Turizm ve kültürün dünya başkenti olarak belirlenen Cibuti, günümüzde bir yolculuğu hak eden yeni ve ilginç turistik yerler arasında yer almaktadır.

---

¹³<https://www.petitfute.com/p117-djibouti/guide-touristique/c31701-les-plus-de-djibouti.html>

1.2.1.2.1. Assal Gölü

Şekil 11.Assal Gölü.

Assal Gölü, Cibuti'nin merkezindeki Danakil çölünde bulunan bir krater gölüdür. Uyuyan volkanlar ve siyah lav genişlikleri zümrüt suyuna yansır. Deniz seviyesinin 150 m altındaki rakımı ile Afrika'nın en alçak noktasıdır.Gölün ıslak kısmı kaplıcalar tarafından sağlanan son derece tuzlu bir su kütesidir. Kuru kısım ise yıllarca gölden suyun buharlaştırılmasıyla oluşan beyaz bir tuzdan oluşmaktadır ve buradan yoğun tuz blokları çıkarılmaktadır.

1.2.1.2.2. Abbe Gölü

Şekil 12.Abbe Gölü.

Abbe Gölü, Doğu Afrika'da Cibuti ve Etiyopya arasındaki sınırda bulunan bir endorheic tuz gölüdür. Awash nehrinin sularını alır ancak çıkışı yoktur ve seviyesi tuzlu sularının buharlaşmasıyla korunmaktadır. Abbe Gölü; Afambo Gölü, Bario Gölü, Gargori Gölü, Gummare Gölü ve Laitali Gölü olmak üzere beş göle bağlıdır. İki boynuzla çerçevelenmiş bir grabende kayıtlı tektonik kökeni olan Abbe Gölü ortalama 8.6 metre derinliğe sahiptir ve nispeten sığdır.

1.2.1.2.3. Moucha ve Maskali Adası

Şekil 13. Moucha ve Maskali Adası.

Moucha Adası, Cibuti şehrinin sahilinden yaklaşık on beş kilometre uzaklıktaki Tadjourah Körfezi'nin girişinde Cibuti Cumhuriyeti'nde bulunan küçük bir yarı çöl adasıdır. Ada bir mangrovuna sahiptir ve esas olarak deniz yatağının güzelliği ve dalış alanı olarak bilinmektedir. Bazı küçük adacıklar ve Maskali adası Moucha'nın yakınında bulunmaktadır. Set bazen Moucha Adaları olarak adlandırılmakta ve bir mercan resifinin ortaya çıkan kısmını oluşturmaktadır.

1.2.1.2.4. Ghoubbet Al Kharab

Şekil 14. Ghoubbet Al Kharab.

Ghoubbet al Kharab, Tadjourah Körfezi'nden şiddetli bir akım geçişiyle ayrılmış bir koydur. 600 metre yüksekliğindeki dağların ve uçurumların yanı sıra Assal Gölü'nden ayıran Ardoukôba yanardağı ile çevrilidir. Çok derindir ve içerisinde Körfez Cibuti'lerindeki güçlü akımlarla gelen birçok balık ve köpekbalığı barındırmaktadır. Ani ve kurak volkanlar Kızıldeniz'e dalarken, ortaya çıkan manzaralar izleyicilerini büyülemektedir. Şeytan Adası olarak da isimlendirilen Le Goubet ayrıca flora ve fauna açısından zengin deniz yatağı olan ünlü bir dalış bölgesidir.

1.2.1.2.5. Ardoukoba

Şekil 15. Ardoukoba.

Ardoukoba, gezegendeki son volkanik alanlardan biridir. Son olarak 1978'de lavlarını püskürtmüştür. Assal Gölü'nün volkanik bölgesi çok etkileyicidir. Ardoukoba, plakaların tektonik hareketinin canlı kanıtıdır ve buradaki hareketlerle Afrika yavaş yavaş Arabistan'dan ayrılmaktadır. Arabistan ve Afrika arasındaki boşluk Ardoukoba'nın oluşumu sırasında iki metre genişlemiştir. Birkaç milyon yıl içinde, Atlantik kadar geniş olan Eritre okyanusunun buraya yayılacağı tahmin edilmektedir.

1.2.1.2.6. Yedi Kardeşin Adaları

Şekil 16. Ghoubbet Al Kharab.

Yedi Kardeş Adaları veya Sawabi Adaları, Bab-el-Mandeb Boğazı'ndaki Cibuti topraklarında bulunan küçük adalardır. Kızıldeniz tarafından Cibuti şehrinin 300 kilometre kuzeyindedir ve Hint Okyanusu kırmızısıdır. Biri yarımada haline gelen yedi küçük volkanik adadan oluşan bölge, deniz dibi yönünden oldukça sıra dışıdır. Kaplumbağalar, Müren balığı, köpekbalığı, yunuslarla dolu denizi ve yaban hayatı ile oldukça renkli bir bölgedir.

1.2.1.2.7. Gündüz Ormanı

Şekil 17. Gündüz Ormanı.

Gündüz Ormanı deniz seviyesinden 1.500 metre yükseklikte, Mont Goda'nın yamaçlarında yer almaktadır. Bölge, Sahra ve Arabistan bitki örtüsünün birkaç bin yıl önce ne olduğuna dair yaşayan bir izdir. Orman dev akasyalara, ardıçlara, yabani zeytin ağaçlarına, hünnap ağaçlarına ev sahipliği yapmaktadır. Faunası da çok çeşitlidir¹⁴.

1.2.2. Cibuti'nin Ulaştırma Altyapıları

Etiyopya'ya komşu olan Afrika Boynuzu'ndaki kurak bir bölgede yer alan bu küçük devlet altyapısı ile Asya, Afrika ve Avrupa'yı, birbirine bağlayan dünya ticaret yollarındaki stratejik konumundan faydalanmaya kararlı bir yapıdadır. Cibuti, ülkeyi bir aktarma merkezi ve askeri üslerin kurulması için etkin bir yer haline getiren ulaşım ve kamu hizmeti altyapısını, geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak ülkenin bu stratejik konumunun avantajlarından tam olarak yararlanılamamıştır.

Cibuti, ekonomik anlamda, insanları yoksulluktan kurtarmak ve yeterli iş yaratmak için düzensiz ve yetersiz bir konumda iken son yıllarda, bu stratejik

---

¹⁴<https://www.cityzeum.com/la-foret-du-day-8946>
<https://countrymeters.info/en/Djibouti>

konumunu kullanarak ekonomisini %6'nın üzerinde büyütmiştir. Bu rakam ile Afrika'nın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer almıştır. Bu ekonomik yükseliş çoğunlukla demiryolu kompleksleri (AddisAbaba'yı Cibuti'ye bağlayan demiryolu), liman altyapısı veya hidroelektrik elektrik (Etiyopya ile elektrik bağlantısı, Etiyopya'dan su temini) sayesinde. Önümüzdeki yıllarda hükümet, başta Çinli ve Türk kamu şirketlerinden olmak üzere doğrudan yabancı yatırımlarla desteklenen, altyapıya yönelik iddialı yatırımları programına alarak gelişimine devam etmeyi planlamaktadır.

1.2.2.1. Cibuti Limanları

Cibuti, jeo-stratejik konumu nedeniyle, limanları itibariyle de gözde bir konumda yer almaktadır.

115 milyonluk nüfusuyla bir kara ülkesi olan Etiyopya'nın denizle bağlantısının olmaması, deniz ve uluslararası ticaretinin Cibuti üzerinden gerçekleşmesine yol açmaktadır. Etiyopya'nın deniz ve uluslararası ticaretinin çoğu Cibuti limanından sevk edilmektedir. Liman, AddisAbaba demiryolu ve Karayolu ile bağlantılıdır.

Cibuti limanları, 583 milyonluk nüfusu bulunan COMESA (Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı) pazarları için de iyi bir erişime sahiptir.

1.2.2.2. Demiryolu Altyapısı

Cibuti'nin en önemli demiryolu altyapısı Cibuti- Etiyopya demiryoludur.

Bu demiryolu iki ülkenin başkentlerini diğer bir ifadeyle Cibuti ve AddisAbaba'yı birbirine bağlamaktadır. 784 km uzunluğunda 1917'den beri faaliyetlerini sürdüren eski Cibuti-Etiyopya Demiryolu hattı yerini 2018 yılında yerini 756 km uzunluğundaki yeni elektrikli hatta bırakmıştır.

1.2.2.3. Karayolu Ulaşım Altyapısı

Demiryolu ağı, hedef ülkelerde son derece zayıf olduğu için karayolu, ulaşım altyapısında en önemli bir yer teşkil etmektedir. Hedef ülkelerin ana yol ağı, her

ülkenin başkentini ve ana şehirlerini birbirine bağlarken, yollar kara ile çevrili ülkeleri hedef ülkelerin limanlarına bağlayan ana arter haline gelmektedir.

1.2.3. Cibuti Askeri Üsleri

Askeri üsler, mali ve diplomatik unsurları karıştıran gerçek bir ticaretin konusudur. Gerçekten de kalıcı askeri kuruluşlar için rekabetçi bir pazar vardır. Az gelişmiş devletler yabancı orduları çekmek için sık sık birbirleriyle rekabet ederler. Bu da faaliyetlerini geliştirmek için en iyi ticari koşulları oluşturmaktadır.

Bu nedenle askeri üssün kurulmasıyla ilgili ikili anlaşma, bir mal sahibi ile kiracı arasındaki gerçek bir ticari alışveriş gibidir. Herhangi bir ticari borsa gibi bu anlaşmanın bir nesnesi, bir muadili vardır ve yasal bir araca dayanır. Dolayısıyla bu işlemin amacı sadece fiziksel malların değil, aynı zamanda askeri faaliyetlerin geliştirilmesine elverişli güvenli bir ortamın sağlanmasıdır. Bu borsa fiyatı sadece parasal olmakla kalmaz, aynı zamanda diğer birçok biçimi de alır (askeri garanti, mali yardım, altyapı inşaatı). Bu ticari işlem için verilen destek diplomatik bir araca dayanmaktadır.

Afrika Boynuzu bölgesinde, askeri üslerdeki ticaret, bu bölgenin askerileşmesinin kritik bir seviyeye ulaştığı noktaya kadar patlamaktadır. Bazen farklı çıkarları olan ülkelere ait askeri üslerin bir arada bulunması, potansiyel olarak bölgenin istikrarı için tehlike oluşturmaktadır. Afrika Boynuzu, küresel rekabetlerin kalbinde her zamankinden daha fazladır ve Cibuti, bölgedeki güç oyunlarının önemli bir parçasıdır ve son dönemlerde gerçek bir garnizon devleti haline gelmiştir. Coğrafi konumu nedeniyle, gelişmiş ülkelerin askeri üslerine ev sahipliği yapma stratejisi sayesinde uluslararası alanda kendini kanıtlamayı başarmıştır. 43 yıllık bağımsızlıktan sonra, Cibuti artık kıtada stratejik bir oyuncu konumundadır.

İKİNCİ BÖLÜM

CİBUTİ EKONOMİSİ-DİŞ TİCARETİ, DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE CİBUTİ'DE ULUSLARARASI YATIRIMLARA YÖNELİK DÜZENLEMELER

2.1. Cibuti'nin Ekonomik Durumu

Cibuti, gelişmekte olan bir ekonomiye sahiptir. Son 10 yılda ortalama %6 büyüme oranına ulaşan ülkede, ulaşım ve altyapıya yapılan yeni yatırımların tamamlanmasıyla birlikte ekonominin daha hızlı bir büyüme sürecine girmesi beklenmektedir. Ancak kayıt dışı ekonominin yaygınlığı nedeniyle ülkedeki refah düzeyinin yansıtılan rakamlardan daha yüksek olduğu bildirilmektedir.¹⁵

Cibuti hükümetinin şu anki stratejisi, Bab-el-Mandeb Boğazı'ndaki açılış ile ülkenin iyi jeostratejik konumundan ve aynı zamanda üç komşusu Etiyopya, Eritre ve Somali'de çıkan silahlı çatışmalardan yararlanmaktır.

Eritre bağımsızlığını kazandıktan sonra Etiyopya, kara ile çevrili bir ülke haline gelmiştir. Bu iki ülke arasında savaş patlak verdiğinde, Etiyopya bütün alımlarını Cibuti limanından yapmak zorunda kalmıştır.

Cibuti, coğrafi konumu nedeniyle uluslararası taşımacılık açısından stratejik öneme sahiptir. Açık denizden önce ticari gemiler için yakıt ikmal noktası görevi görmektedir. Halen yapım aşamasında olan havaalanı ve liman projelerinin tamamlanmasından sonra Cibuti'nin öneminin artacağı düşünülmektedir. Böylece Cibuti limanları Doğu Afrika ticaretinin en önemli noktalarından biri haline gelecektir.

Ülkedeki liman varlığının gelişmesiyle birlikte yeniden ihracatın hızla artacağı tahmin edilmektedir. Öte yandan özellikle kapalı alanlarda ve geleneksel yöntemlerle yürütülen hayvancılık faaliyetleri nüfusun en önemli geçim kaynaklarından biridir ve milli gelirin yaklaşık üçte biri bundan gelmektedir. Hayvancılık ana ihraç ürünlerinden biridir. Ülke, temel gıda maddelerinin yanı sıra enerji ve su ihtiyacını

---

¹⁵<https://www.banquemonetiale.org/fr/country/djibouti/publication/economic-update-april-2019>
<https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7aaf23be7c5c10c652/Cibuti.pdf>

karşılayamadığından bu temel ihtiyaçlar ülkeyi ithalata bağımlı kılmaktadır. Bu bağlamda, yabancı sermaye ve yatırım kalkınma için daha önemli hale gelmektedir. Cibuti'nin son yıllarda en önemli yatırımcı ülkesi Çin'dir. Cibuti limanlarını denize açılan kapı olarak gören Etiyopya ise deniz ticaretiyle bağlantılı yatırımlarını da artırmaktadır. Bu konumundan dolayı Cibuti'nin ekonomisi büyük ölçüde hizmet sektörüne dayanmaktadır ve milli gelirinyaklaşık %80'i buradan sağlanmaktadır.

Cibuti, bağımsızlığından bu yana en büyük Fransız askeri üssüne ve 2002'den beri terörizme karşı mücadelenin yeni uluslararası bağlamı nedeniyle büyük bir Amerikan üssüne ev sahipliği yapmaktadır. Bu üslerin kiralari Cibuti Cumhuriyeti'ne milyonlarca dolar getirmektedir. Bu para birimleri ile büyük liman projelerine yatırım yapmaktadır.

2.1.1. Ana Ekonomik Göstergeler

Cibuti ekonomisi, marjinal mal üretimi ile hizmetlerin hâkimiyetindedir. Uluslararası ticaret, ithalata olan yoğun bağımlılığı nedeniyle Cibuti için önemini korumaktadır.

Cibuti frangı (FD), bir ABD doları için 177.721 FD sabit paritesi ile ABD dolarına sabitlenmiştir. Genel olarak Cibuti'nin ticaret politikası, özel sektörden GSYİH'ye daha büyük katkı, ikincil sektörün payının artması, işletmelerin resmileştirilmesi ve yeniden yapılandırılmasıyla üretken sisteminin çeşitlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Cibuti, kısmen uygulanmış olan bir Ulusal Ticaret Geliştirme Stratejisi kabul etmiştir. Bulunan sonuçlar; gümrük tarafından kullanılan yazılımın yükseltilmesi, istatistiklerin iyileştirilmesi, iş yaratmayı kolaylaştırma çabaları ve yasal reformlar, özellikle bir Ticaret Kanunu'nun kabul edilmesidir. Cibuti ayrıca kamu-özel sektör diyalogunun güçlendirilmesine ve bölgesel ve çok taraflı organlara katılımının güçlendirilmesine yönelik kurumsal reformlar da gerçekleştirmiştir.

Büyük ölçüde dış ticaret ithalatına bağımlı olan Cibuti'de ihracatın toplam dış ticaret içindeki payı %10'dan azdır. 2017 yılında toplam dış ticaret hacmi 158 milyon dolar ihracat ve 4.745 milyar dolar ithalat da dahil olmak üzere 4.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Cibuti'nin en önemli dış ticaret ortakları Çin ve Etiyopya'dır. Ancak

Cibuti, DTÖ bildirim yükümlülüklerini yerine getirmekte güçlük çekmeye devam etmektedir. Tüm bildirimlerinde gecikmeler yaşandığından konuyla ilgili ulusal yöneticileri eğitmek için teknik yardım istemektedir.

Büyüme, yeni işletmeye alınan ticari altyapı tarafından desteklenen nakliye ve lojistik hizmetlerinin ihracatından kaynaklanmaktadır. Sanayi sektöründe, ithalat ikameci bir imalat sektörünün kademeli gelişimi sayesinde büyüme de güçlü kalacaktır. Orta vadede ülkeyi ticaret, lojistik ve dijital için bölgesel bir merkez haline getirme adına kamu yetkilileri tarafından uygulanan strateji göz önüne alındığında, ekonomik görünüm olumludur.

Tablo 1. Ana Ekonomik Göstergeler (2017-2021).

Büyüme göstergeleri	2017	2018	2019	2020	2021
GSYİH (milyar ABD doları-cari fiyatlarla)	2,77	2,92	3,17	3,42	3,70
GSYİH(%olarak yıllık büyüme, sabit fiyatlarla)	5,4	8,4	7,5	1,0	8,5
Kişi başına GSYİH (ABD doları)	2. 711	2.787	2. 36	3.088	3. 48
Bütçe dengesi / GSYH (%)	-4,5	-2,8	-0,8	-2,7	-1,7
Kamu borcu / GSYİH (%)	71,2	72,2	70,9	68,6	
Devlet borcu (GSYİH'nin yüzdesi olarak)	47,9	48,0	47,4	45,8	45,0
Enflasyon oranı (%)	0,6	0,1	3,3	2,9	2,8
Cari İşlemler Dengesi (milyar ABD doları)	-0,10	0,44	-0,01	0,02	0,04
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'nin yüzdesi olarak)	-4,8	18,0	24,7	-0,8	0,2

Kaynak: IMF-World Economic Outlook Database – Dernières données disponibles; Ticaret Bakanlığı, Cibuti Ülke Bülteni, Mayıs 2020.

Cibuti ekonomisi, küresel finansal kriz, kuraklık ve yükselen emtia fiyatlarından etkilenmekle beraber, olumlu bir ekonomik ivme yakalamıştır. Ekonomik büyüme 2017'de % 5'in ve 2018'de % 8'in ve 2019'da % 7'in üzerine çıkmıştır. Ülke, iddialı yatırım programının ödülleri alırken büyüme, ulaştırma, lojistik ve telekomünikasyon hizmetlerinin ihracatıyla desteklenmektedir. Küresel salgının yaşandığı 2020 yılında % 1 olarak büyüme hızının 2021'den sonra tekrar artacağı tahmin edilmektedir.

Kişi başına milli gelir bakımından 2017 yılında 2.700 Dolar olan milli gelir Enflasyon 2017'de%0.7'den2018'de % 1.0'a hafif bir artış gösterirken, 2019 ve 2020'de (IMF) %2.5'e ulaşması beklenmektedir. Cibuti Frangı sabit bir oranda ABD dolarına sabitlendiğinden kontrol altında tutulmaktadır.

2.1.2. Ana Ekonomik Sektörler

Cibuti ekonomisinin temel sektörlerine bakıldığı zaman hizmetler sektörünün hem istihdam hem de ekonomiye sağladığı katkı bakımından ağırlıklı payının olduğu görülmektedir.

Aşağıda yer alan tablo Cibuti ekonomisinin sektörel itibariyle dağılımını ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Ana Ekonomik Sektörler.

Ekonomik faaliyetin sektöre göre dağılımı	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Sektörlere göre istihdam (toplam istihdamın yüzdesi olarak)	33,1	13,1	53,8
Katma değer (GSYİH'nin yüzdesi olarak)	1,4	12,4	71,9
Katma değer (%olarak yıllık büyüme)	3,5	10,8	2,5

Source : BanqueMondiale - Dernièresdonnéesdisponibles.

Bu tabloya göre hizmet sektörünün Cibuti ekonomisine hakim olduğu, ülke istihdamının yarısından fazlasını içerdiği, ülke servetinin %79,3'ünü temsil ettiği, özellikle liman faaliyetlerinde hizmet sektörüne bağımlılık olduğu görülmektedir. Tarım sektörü, istihdamın yaklaşık olarak 3'te 1'inden fazlasını temsil etmesine rağmen, GSYİH'nin % 1,4'ünü temsil etmektedir. Diğer bir ifadeyle, tarım sektörünün ekonomide çok fazla bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Sanayi sektörü ise istihdamın % 13.1'ini oluştururken GSYİH'in % 12.4'ünü temsil etmektedir. Ekonomide en yüksek büyüme oranı ise sanayi sektöründen kaynaklanmaktadır.

GSYİH büyümesi özellikle inşaat, ulaştırma ve depolama sektörlerindeki ihracat ve özel yatırımlardaki sürekli büyümeden kaynaklanmaktadır. Yapısal reformlar devam ederse, büyüme orta vadede dinamik kalacaktır. Cibuti'nin makroekonomik istikrarı son yıllarda önemli ölçüde iyileşmiş ve ülke, büyük ölçüde Çinli yatırımcılar tarafından finanse edilen büyük kamu sektörü projeleri (özellikle de son teknoloji liman kompleksi) tarafından desteklenen güçlü bir büyüme yaşamaktadır.

Çin tarafından inşa edilen Cibuti-Etiyopya demiryolu hattı Ocak 2018'de ticarete başlamış,yine Çin tarafından finanse edilen Afrika'nın en büyüğü olması beklenen Cibuti serbest ticaret bölgesi 2018'de açılmıştır.

Bu altyapı projeleri, ülkeyi orta gelirli bir ekonomiye ve Doğu Afrika için bir lojistik ve ticari merkeze dönüştürmeyi amaçlayan “Vizyon Cibuti 2035” adlı hükümet stratejisinin bir parçasıdır. Bu projelerin dezavantajı, en son IMF tahminlerine göre, 2018’de GSYİH'sinin (devlet garantili borç dahil) %104'üne ulaşan ve böylece ülkeyi bir duruma maruz bırakan kamu borcu üzerindeki iflas baskısı oluşturmaktadır.

2.1.3.2035 Cibuti Vizyonu Kalkınma Planı

Cibuti Hükümeti, 2035 Cibuti Vizyonu adı altında bir dizi hedef belirlemiştir.

Hükümetin "2035 Cibuti Vizyonu" için stratejik kalkınma planının bir parçası olarak; ülkeyi (ve limanlarını) bölgenin ticari ve lojistik merkezine dönüştürmek, ekonomiyi daha liberal/ serbest bir pazara dönüştürmek, zayıf özel sektörü desteklemek, ekonomideki payını artırmak, bürokrasiyi azaltmak ve iş ortamı, teşvik, yabancı sermayeye yatırım, ihracat sektörünün gelişimi, enerji (enerji hatları, petrol boru hatları), iletişim / iletişim ve ulaşım (havaalanları, otoyollar, liman ve demiryolu hatları) ve şehir altyapı hizmetleri (başkent Cibuti için içme suyu sistemi ve deniz suyu arıtma tesisi kurulması Atık su sektöründe yatırım projelerinin uygulanması) dış finansal kaynaklarla öncelikli hedeflerden biridir.

2.1.4. Cibuti'nin Dış Ticareti

Dış ticaret, bir ülkenin ithalat ve ihracatıyla ilgili tüm faaliyetleri kapsar, girilen ürünler ithalat, ortaya çıkan ürünler ise ihracattır. Ticaret dengesini gösteren girdi ve

çıkışların değeri kaydedilmektedir. Çıkışlardan daha fazla giriş olduğunda, bu durum dış ticarete bir açık yaratırken, ülke döviz ödeyerek para kaybetmektedir.

Girdiden daha fazla çıktı varsa ticaret dengesi yüksektir ve ülke döviz kazanarak kendini zenginleştirmektedir. Cibuti 1995'ten beri Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesidir. Aynı zamanda Aralık 2013'te Bali'deki DTÖ toplantısında sonuçlanan ve 22 Şubat 2017'de yürürlüğe giren "Ticaret Kolaylaştırma Anlaşması / TFA"nında tarafıdır.

Cibuti ekonomisi, GSYİH'nin%108'inden fazlasını oluşturan dış ticarete çok açıktır. Cibuti serbest ticaret rejimine ve Doğu Afrika'da serbest ticaret bölgesi statüsüne sahip bir ülkedir ve WTO, IGAD, COMESA, Arap Devletleri Birliği ve Afrika Birliği üyesidir. Afrika kıtası için Serbest Ticaret Anlaşması ve bir dizi ikili sözleşme imzalamıştır.

Cibuti, özellikle Etiyopya ile olmak üzere bölgesel ekonomik entegrasyonun teşvik edilmesine büyük ilgi göstermiştir. Cibuti'nin ticaret dengesi, ülke hayvancılık dışında fazla ihracat yapmadığı ve büyük miktarlarda petrol ürünleri, gıda ve sermaye malı ithal ettiği için yapısal olarak olumsuzdur.

Bununla birlikte ülkenin esas olarak yeniden ithalat ve yeniden ihracat için liman hizmetleri ücretleri nedeniyle hizmet sektöründe ihracat açısından fazla vermesi söz konusudur. Önümüzdeki yıllarda hükümet, Çin'in 2018'e yeni yerleştiği sürece, başta Türk devleti işletmelerinden gelen doğrudan yabancı yatırımlarla desteklenen iddialı altyapı yatırım programını sürdürmeyi planlamaktadır.

Cibuti'de ticaretingelişmesi alanında **Cibuti Ticaret Odası** da önemi roller üstlenmektedir.

1907 yılında, bir grup yerel tüccarın inisiyatifiyle kurulan Cibuti Ticaret Odası, en son reformlar sayesinde, 2002 yılında özel sektörün kurumsal temsilcisi olmak üzere tüzüklerinde yenilikler yapmıştır. Böylece kırk dört (44) seçilmiş üyeye sahip Genel Kurul, ekonomik faaliyetin tüm sektörlerini müzakere organında temsil etmeye başlamıştır. Ticaret Odası'na tüm idari işlemlerde yürütme organı olan ve kurumu yasal ve resmi olarak temsil eden bir başkan başkanlık etmektedir. Bu görevde başkana genel kurul tarafından seçilen sekiz (8) üyeden oluşan bir büro yardımcı olmaktadır.

Seçilen üyeler gönüllü olarak çalışmakta ve herhangi bir ücret veya tazminat almamaktadır. CCD tarafından yönetilen Hizmetler ve Kuruluşlar, genel çıkar endişesi nedeniyle iş yönetiminde ve faaliyetlerin geliştirilmesinde uzmanlaşan gönüllü iş adamları ve kadınların deneyiminden ticari anlamda yararlanmaktadır. Misyonlarında, ekonomik operatörlerin bakış açısını ifade etmek ve savunmak dışında, Ticaret Odası ekonomik refahı artırmak, Cibuti Cumhuriyeti'nin gelişimini teşvik etmek, yoksullukla mücadele etmek ve insani ilerlemeye katkıda bulunmak için görüş ve teklifler sunmaktan sorumludur. Buna ek olarak, bir ticaret kolaylaştırıcı kuruluş olarak bir yandan çalışmalar yapmakta ve ekonomik veriler toplayarak ulusal pazarın farkındalığının artırılmasına katkıda bulunmaktadır.

2.1.4.1. Cibuti'nin İthalatı

Cibuti'nin dış ticaret hacminin son yıllarda arttığı görülmektedir. 2019 yılı hariç, hem ihracatta, hem ithalatta hem de toplam dış ticaret hacminde artış yaşanmıştır. Ülkenin ithalat artış hızının, ihracat artış hızından daha yüksek olduğu, Cibuti ekonomisinin dış ticaret açığı verdiği görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 3, bu durumu ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Ülkenin Dış Ticareti (1. 000\$).

YILLAR	İHRACATI	İTHALATI	HACİM	DENGE
2001	23 326	413 517	436 843	-390 191
2005	69 912	991 850	1 061 762	-921 938
2010	97 962	1 993 284	2 091 246	-1 895 322
2015	139 162	4 267 929	4 407 091	-4 128 767
2016	112 805	4 533 130	4 645 935	-4 420 325
2017	160 702	4 843 784	5 004 486	-4 683 082
2018	157 159	5 749 040	5 906 199	-5 591 881
2019	164 063	4 277 602	4 441 665	-4 113 539

Kaynak: Trademap –mirrordata-Cibuti (11. 7. 20)

Cibuti dış ticaretinin yıldan yıla arttığını görülmektedir. Bu tabloya göre 2001 yılında 413.517 dolardan 2019 yılında 4.277.602 dolara çıkan ithalata karşın ihracat 2001 yılında 23.326 \$ iken 2019 yılında 164. 063 \$ 'a yükselmiştir. Buna göre

dış ticaret dengesi olumsuzdur. Çünkü ticaret dengesinde açık vardır. Bunun nedeni ise ülkenin ithalat ve ihracatı arasındaki dengesizliktir.

Aşağıda yer alan Tablo 4 ise Cibuti'nin ithalat yaptığı başlıca ülkeleri göstermektedir.

Tablo 4. İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler (1.000\$).

ÜLKELER (İlk 15)	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%, 2018- 2019)
TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)	4 843 784	5 749 040	4 277 602	100	-25,6
1. Çin	2 187 202	1 871 676	2 210 291	51,7	18,1
2. Hindistan	274 433	861 251	357 249	8,4	-58,5
3. Türkiye	102 506	196 648	251 923	5,9	28,1
4. Fas	30 599	108 958	223 198	5,2	104,8
5. Endonezya	202 486	211 544	162 584	3,8	-23,1
6. ABD	157 308	112 742	154 083	3,6	36,7
7. S. Arabistan	125 841	124 057	124 896	2,9	0,7
8. Fransa	92 166	85 004	80 950	1,9	-4,8
9. Malezya	144 408	204 866	79 001	1,8	-61,4
10. G. Afrika	95 592	110 578	67 729	1,6	-38,8
11. Pakistan	32 154	58 379	55 187	1,3	-5,5
12. Japonya	52 117	34 941	51 891	1,2	48,5
13. Belçika	51 049	26 638	47 004	1,1	76,5
14. Mısır	34 514	40 885	45 396	1,1	11
15. Tayland	64 308	51 139	42 752	1	-16,4

Kaynak: Trademap-mirrordata/Cibuti (11. 7. 20)

İthalat yönünden, Çin'in çok önemli bir yeri olduğu görülmekte, ithalatın pazarın yarısından fazlası Çin tarafından sağlanmaktadır. Çin'in ardından Hindistan'ın 2. Sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye ise istikrarlı olarak Cibuti ithalatındaki payını artırmakta ve sürekli büyüyen bir yapı arz etmektedir. 2017'de 102.506 dolar, 2019'daise 251.923 dolar değerinde ithalat Türkiye'den yapılmıştır. Türkiye hızla önemli ithalat ülkelerinden biri konumuna gelmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 5 ise Cibuti'nin ithal ettiği başlıca ürünleri ortaya koymaktadır.

Tablo 5. İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1. 000\$).

GTİP	ÜRÜNLER (İLK 15)	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%, 2018- 2019)
	TOPLAM İTHALAT (Diğerleriyle)	4 843 784	5 749 040	4 277 602	100	-25,6
3105	Azot, fosfor ve potasyumun ikisini veya üçünü içeren mineral veya kimyasal gübreler	30 763	110 199	207 035	4,8	87,9
7210	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri, genişlik ≥600 mm (kaplanmış)	50 629	147 237	148 005	3,5	0,5
1511	1 Palm yağı ve fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	253 964	334 086	119 169	2,8	-64,3
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	83 233	190 040	110 210	2,6	-42
1006	Pirinç	105 491	88 441	109 384	2,6	23,7
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	30 541	37 233	91 435	2,1	145,6
7214	İnşaat demiri	30 842	66 587	83 169	1,9	24,9
3102	Azotlu mineral veya kimyasal gübreler	43 004	30 174	75 671	1,8	150,8
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	161 224	1 249 025	74 087	1,7	-94,1
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	75 569	65 092	72 198	1,7	10,9
6402	Dış tabanı ve yüzü kauçuk veya plastik maddeden olan diğer ayakkabılar	84 971	64 996	64 238	1,5	-1,2
7209	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği > 600 mm, soğuk haddelenmiş, kaplanmamış)	21 985	31 382	58 423	1,4	86,2
3401	Sabunlar, yüzey aktif organik ürünler ve müstahzarlar	38 585	40 290	55 350	1,3	37,4
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	54 985	62 373	50 401	1,2	-19,2
6203	Erkekler ve erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, pantolon, tulum ve şort (yüzme kıyafeti hariç)	58 654	51 395	49 500	1,2	3,7

Kaynak: Trademap-mirrorsdata/Cibuti (11. 7. 20)

2019 yılında Cibuti'den yapılan ithalatın toplam değeri göz önüne alındığında en fazla ithal edilen ürünler şunlardır;

- %4,8 oranında mineral veya kimyasal gübreler,
- % 3.5 oranında demir veya alaşımsız çelikten yassı haddelenmiş ürünler,
- %2.8oranında Palm yağı ve fraksiyonları.

2.1.4.2. Cibuti'nin İhracatı

Cibuti'nin ihracat seviyesinin 2001 yılında 23 milyon dolar civarında iken 2019 yılında 164 milyon dolara çıktığı görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 6, bu durumu ortaya koymaktadır.

Tablo 6. İhracat Yaptığı Başlıca Ülkeler (1. 000\$).

ÜLKELER (ilk 15)	2017	2018	2019	Pay (%, 2019)	Değişim (%, 2018- 2019)	
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)	160 702	157 159	164 063	100	4,4	
1	S. Arabistan	55 471	48 420	57 305	34,9	18,3
2	ABD	34 673	48 113	30 961	18,9	-35,6
3	Hindistan	4 105	11 969	21 181	12,9	77
4	Çin	12	204	20 136	12,3	9770,6
5	G. Kore	263	491	7 087	4,3	1343,4
6	Mısır	3 997	7 144	6 930	4,2	- 3
7	İngiltere	5 860	6 363	6 057	3,7	-4,8
8	Nijerya	3 215	5 470	2 178	1,3	-60,2
9	Fransa	3 041	1 250	1 707	1	36,6
10	Avustralya	1 431	1 420	1 321	0,8	- 7
11	Hollanda	5 957	6 993	1 211	0,7	-82,7
12	Kenya	456	10	1 105	0,7	10 950
13	Polonya	2 287	1 559	986	0,6	-36,8
14	Hong Kong	1 121	1 646	966	0,6	-41,3
15	Slovakya	346	446	844	0,5	89,2
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
41	Türkiye	406	244	15		-93,9

Kaynak: Trademap-mirrordata/Cibuti (11. 7. 20)

Tabloya göre Cibuti'nin en büyük ana ihracat ortakları: Suudi Arabistan, ABD, Hindistan ve Çin 'dir. Bu 4 ülkeye, Cibuti ihracatının % 80'inden fazlası gerçekleştirilmektedir. İhracatta en önemli partner ülkenin Suudi Arabistan olduğu görülmektedir. Cibuti ihracatının 3'te 1'inden fazlasını Suudi Arabistan'a yapmaktadır. Türkiye ise 406 bin dolarlık ihracat rakamıyla 42. sırada yer almaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 7 ise Cibuti'nin ihracatında başlıca ürünleri ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Cibuti'nin İhracatında Başlıca Ürünler (1000\$).

GTİP	ÜRÜNLER (ilk 15)	2017	2018	2019	Pay (% 2019)	Değişim (%, 2018- 2019)
TOPLAM İHRACAT (Diğerleriyle)		160 702	157 159	164 063	100	4,4
0106	Canlı diğer hayvanlar	18 192	26 258	33 185	20,2	26,4
0104	Canlı koyun ve keçiler	30 516	27 106	29 062	17,7	7,2
2827	Klorürler, oksiklorürler, hidroksiklorür, bromürler, oksibromürler, iyodürler ve osiiyyodürler	0	0	19 778	12,1	100
0713	Kuru baklagiller (kabuksuz) (taneleri ikiye ayrılmış)	2 222	5 007	14 384	8,8	187,3
8548	Elektrik pilleri, bataryaları ve akümülatörlerinin döküntü ve hurdaları; kullanılmış olanlar; elektrikli aksam-parçalar	504	2 135	8 252	5	286,5
0901	Kahve, kahve kabuk ve kapçıkları, içinde herhangi bir oranda kahve bulunup kahve yerine kullanılan ürünler	17 751	11 176	5 342	3,3	-52,2
1201	Soya fasulyesi	1 044	4 290	4 353	2,7	1,5
2713	Petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları	0	0	2 177	1,3	100
4813	Sigara kağıdı	0	1 489	1 986	1,2	33,4
8429	Buldozerler, greyderler, toprak tesviye makineleri, skreyperler, mekanik küreyiciler, ekskavatörler, yol silindirleri vb	215	218	1 449	0,9	564,7
8411	Turbojetler, turbopropeller ve diğer gaz türbinleri	1 019	7	1 093	0,7	15514,3
0902	Çay	748	768	1 064	0,6	38,5
4402	Odun kömürü	14 476	1 572	868	0,5	-44,8
8609	Bir veya daha fazla taşıma şekline göre özel olarak yapılmış ve donatılmış konteynerler	5	643	830	0,5	29,1
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	2 594	120	570	0,3	375

Cibuti'nin en büyük ihracat kaleminin koyun, keçi ve diğer canlı hayvanlar olduğu görülmektedir. Canlı hayvanlar ihracatın 2019 yılında yaklaşık %38'ini

oluşturmuştur. Kimyasallar ve kuru bakliyatlar da toplamda yaklaşık % 20'lik bir payı oluşturmaktadır.

2.1.4.3. Türkiye ile Ticaret

Türkiye ile Cibuti arasındaki ticaret hacmi son yıllarda artmaktadır. Türkiye'nin Cibuti'ye karşı dış ticaret fazlası dikkat çekmektedir. 2010 yılından sonraki veriler incelendiğinde Türkiye, Cibuti'ye olan ihracat rakamını 30 Milyon dolardan 250 milyon doların üzerine çıkarmış, Cibuti'den ithalatı ise inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir.

Tablo 8. Türkiye-Cibuti Dış Ticaret Değerleri.

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	30.788	387	31.175	+30.401
2011	45.491	232	45.723	+45.259
2012	88.690	89	88.779	+88.600
2013	67.091	334	67.426	+66.757
2014	59.712	81	59.793	+59.631
2015	98.249	113	98.362	+98.136
2016	78.898	149	78.049	+77.749
2017	102.506	406	102.912	+102.100
2018	196.648	244	196.892	+196.404
2019	251.923	15	251.938	+251.908

Kaynak: Trademap-directdata/Türkiye (2020)

Türkiye ile Cibuti arasındaki ticaretin artırılmasına yönelik olarak 2 ülke arasında bir dizi çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye-Cibuti Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantısı 24-25 Aralık 2016 tarihlerinde Cibuti'de gerçekleştirilmiş olup toplantı tutanakları 29 Aralık 2016 tarihinde imzalanmıştır. Ayrıca Cibuti Hükümeti ile 25 Eylül 2013 tarihinde Mersin'de imzalanan "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma"nın TBMM tarafından kabul görüldüğüne dair onay da 18 Şubat 2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Aşağıda yer alan Tablo 9, Cibuti'nin Türkiye'ye ihraç ettiği ilk 3 ürünü, Tablo 9 ise Cibuti'nin Türkiye'den ithal ettiği ilk 15 ürünü göstermektedir.

Tablo 9. Türkiye'ye İhraç Edilen İlk 3 Ürün.

GTİP	Ürünler (ilk 3)	2016	2017	2018	2019
3215	Baskı mürekkepleri, yazı ve çizim mürekkepleri vd mürekkepler	98	333	186	0
7601	İşlenmiş Alüminyum	0	0	53	0
2520	Feldispat	0	0	3	0
2916	Doymamış asiklik ve siklik monokarboksilik asitler ve bunların türevleri	0	0	0	15
Genel Toplam		149	406	244	15

Kaynak: Trademap-directdata/Türkiye (2020)

Tablo 8'e göre, Türkiye'nin Cibuti'den ithalatında organik kimyasallar ön plana çıkmaktadır. 2019 yılında Cibuti'nin Türkiye'ye olan ihracatı ciddi oranda gerilemiştir. 2019 yılında Cibuti'nin Türkiye'ye ihraç kalemini sadece organik kimyasallar oluşturmuştur.

Tablo 10. Türkiye'den İthal Edilen İlk 15 Ürün.

GTİP	Ürünler (ilk 15)	2017	2018	2019
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları	28,011	34,302	90,377
7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar	25,880	62,673	80,599
1101	Buğday unu	7,683	9,535	10,489
1902	Makarnalar	17,783	20,895	9,835
7213	Demir veya alaşımsız çelikten filmaşın	1,234	8,742	9,312
9619	Bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya	1,412	983	4,739
7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	853	6,430	3,554
7208	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde	741	3,713	3,515
3004	Tıbbi ilaçlar (dozlandırılmış)	1,831	1,902	2,918
0713	Kuru baklagiller (kabuksuz)	3	2,788	2,869
8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular	335	538	2,733
1905	Pasta, kek, bisküvi	2,318	2,482	2,159
7207	Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller	1	0	2,117
8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler	25	3,121	1,652
3917	Plastikten tüpler, borular, hortumlar	197	1,598	1,180
Genel Toplam		102,506	196,648	251,923

Kaynak: Trademap-directdata/Türkiye (2020)

Türkiye, Cibuti'nin ithalatında 3. sırada yer almaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin Cibuti'ye olan ihracatı, demirçelik ve gıda sektörü ağırlıklı gelişmiştir. Bu

çerçeve, Cibuti'nin ayçiçekyağı, makarna, buğday unu, çocuk bezi, demir-çelik çubuklar, filmaşın ve yarımamuller ithalatında Türkiye ilk sırada yer almaktadır.

Tabloya göre Cibuti'nin 2019 yılı toplam ithalatı değer bazında dikkate alındığında;

- Makarna (gtip:1902) ithalatının %96'sının,
- Demir/alaşimsız çelikten çubuk (gtip:7214) ithalatının %95'inin,
- Ayçiçekyağı (gtip:1512) ithalatının %92'sinin,
- Toprak, maden, cevheri taşıma, ayırma vb. iş makineleri (gtip:8437) ithalatının %78'inin,
- Demir veya alaşimsız çelikten filmaşın(gtip:7213) ithalatının %73'ünün,
- Un (gtip:1101) ithalatının %53'ünün Türkiye'den yapıldığı görülmektedir.

Türkiye ile Cibuti arasında siyasi, ticari, diplomatik ve kültürel alanlarıyla hızla gelişen iyi ilişkiler mevcuttur. Son yıllarda Türkiye'de özellikle Doğu Afrika bölgesine yönelik somut önlemler sonucunda Cibuti ile güçlü dostluk ilişkileri kurulmuştur.

Büyükelçilikler arka arkaya faaliyete geçmiş ve iki ülke arasında hem Cumhurbaşkanlığı hem de Bakanlıklar düzeyinde çok sayıda ziyaret gerçekleştirilmiştir. İki ülke arasındaki ticari ilişkiler de son yıllarda hızlanırken, dış ticaret ilişkilerinin neredeyse tamamı Türkiye'den Cibuti'ye ihracat şeklinde olmaktadır. Bu kapsamda sayılabilecek başlıca ürünler; demir ve çelik, bitkisel yağ, macunlar, inşaat makineleri, buğday unu, inşaat malzemeleri ve elektrik transformatörleridir. 2019 yılına kadar Cibuti'nin Türkiye'ye ihraç ettiği en önemli unsur mürekkep olmuştur.

Önümüzdeki yıllarda iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin daha stratejik bir noktaya ulaşması ve Cibuti'nin Doğu Afrika pazarında Türkiye tarafından merkez üs olarak kullanılması beklenmektedir. Cibuti'nin dış politikada ABD ve Fransa ile olan ilişkilerinin yanı sıra Çin ve Türkiye ile de son yıllarda siyaset ve ticaret alanında ikili ilişkilerin güçlendirilmesini beklenmektedir.

2.2. Cibuti'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

2.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

Doğrudan yabancı yatırım (DYY), bir işletmenin, yabancı bir ülkede yaptığı yatırımlardır. Bu yatırımlar, bir şirketin yönetiminin kontrolünü ele almanın yanı sıra uluslararası tabanlı bir yan kuruluşun yaratılmasını, geliştirilmesini veya bu kuruluşla birleşmeyi amaçlayabilmektedir. Esas olarak üretim maliyetlerini düşürme veya yeni bir pazara girme arzusu bu durumu yönlendirmektedir. Bu anlamda DYY bir firmanın çok uluslu hale gelmesinde itici bir rol oynamaktadır ve bir ülkenin ekonomik çekiciliğini ölçmede iktisatçılar arasında da çok popülerdir.

Yurtdışında yan kuruluşlar ağı oluşturan bir çokuluslu firmanın faaliyeti yalnızca DYY ile sınırlı değildir. Yavaş yavaş firma ürün tasarımı, üretim ve pazarlama gibi tüm faaliyetlerini uluslararası düzeyde organize etmeye başlayacaktır. Yabancı iştirakler ile ana şirket arasındaki ilişkiler, DYY kapsamına girmeyen mal ve hizmetlerin firma içi uluslararası ticaretine yol açmaktadır. Genel olarak DYY, kalıcı bir ilgi fikrini içerdiğinden yabancı şirket ile yatırımcı arasında uzun vadeli bir ilişkiyi haklı çıkarır. Bu kalıcı ilgi, genellikle şirket başka bir ülkede bulunan üçüncü taraf şirketin sermayesinin veya oy haklarının en az %10'una sahip olduğunda, doğrudan yatırıma dönüşmektedir.

2.2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımın Tarihçesi

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir firmayı satın alma, yeni bir firma için ilk sermayeyi temin etme veya mevcut bir firmanın sermayesini artırma yolu ile bir ülkede bulunan firmalar tarafından başka bir ülkede bulunan firmalara yapılan yatırımlardır. Bu yatırım; teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini beraberinde getirmektedir. Doğrudan yatırım portföy yatırımından ayıran en önemli faktör, sermaye ile birlikte değişen ölçülerde teknoloji, işletmecilik bilgisi ve kontrol unsurlarının da yatırımın yapıldığı ülkeye gitmesidir.¹⁶

---

¹⁶ . R. BARREL and N. PAIN, "Real Exchange Rates, Agglomerations, and Irreversibilities: Macroeconomic Policy and FDI in EMU", Oxford Review of Economic Policy, 14, 1998, s. 152–167 10 A.E. SAFARIAN, "Perspectives on Foreign Direct Investment from the Viewpoint of a Capital Receiving Country", The Journal of Finance, 1 (2) (Papers and Proceedings of the Thirty-First Meeting of

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), yabancı bir ülkede yatırım yapmak, bir imalat şirketi satın almak veya kurmak gibi doğrudan bir çıkar elde etmeyi içerirken, yabancı portföy yatırımı hisse gibi finansal varlıklara yatırım yapmaktadır veya yabancı bir ülkede tahvil satın almaktadır. İngiltere de başlayıp Batı Avrupa ülkelerinde gelişen sanayi devrimi sırasında ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemde yaklaşık olarak üç asır boyunca sermaye, tabii kaynaklar ve nüfusa oranla yoğun olduğu alanlardan daha az yoğun olduğu alanlara akmıştır.

Bu akım 19. yüzyılda daha yaygın hale gelmiştir. Baldwin ve Martin'in (1999) belirttikleri gibi 1880'li yılların ilk yarısında İngiltere başta olmak üzere ekonomisi güçlü devletlerin, ihtiyaç duydukları hammadde, madenler ve diğer kaynakların çıkarılması için sömürgelere yaptıkları yatırımlar, yabancı sermaye yatırımlarının başlangıcını oluşturmaktadır.¹⁷

Doğrudan yabancı yatırımlar yeni bir olgu değildir. Son birkaç yüzyıl boyunca, Batı dünyasındaki sömürgecilik ve emperyalist politika, sermaye sahiplerini ezilen ülkelere yatırım yapmaya yönlendirmiştir. Bunlar, ekonominin küreselleşmesi, yurtdışı yerleşimler ve akışların uluslararasılaşması ile karakterize edilen küreselleşme bağlamının bir parçasıdır. Doğrudan yabancı yatırımlar, ülkelerin dünya ekonomisine entegre olmalarının ana aracı haline gelmiştir. DDY'lerin 1980'lerde başladığı belirtilmelidir. 1950'li ve 1960'lı yıllarda, doğrudan yabancı yatırımların büyüme hızı uluslararası ticaretinkinden çok daha düşük iken ihracat dünyadaki ana rekabet biçimi olmaya devam etmiştir. Ancak 1970'lerde doğrudan yabancı yatırımlar uluslararası ticaretle aynı büyüme düzeyine ulaşmıştır.

Savaştan sonraki dönemde doğrudan yatırım şeklindeki yabancı özel sermaye yatırımları daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Bu gelişmede 1950'li yıllardan sonra dünya ekonomisinde giderek önemli bir güç teşkil etmeye başlayan ve doğrudan

---

the American Finance Association Toronto, Canada, Decmber 28–30, May 1973.)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/fre/1999/03/pdf/mallampa.pdf>

¹⁷Branko MILANOVIĆ, “The Two Faces of Globalization: Against Globalization as We Know It”, World Development, 31(4), 2003, S. 667–683.

Peter H. LINDERT ve Jeffrey G. WILLIAMSON, “Globalization and Inequality: A Long History”, NBER Working Paper 8228, April 2001. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>

yabancı sermaye yatırım niteliğinde olan çok uluslu şirketlerin rolü büyük olmaktadır.¹⁸

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabaları artmıştır. Bu ülkeler sanayileşmiş ülkelere hammadde sağlayıp çeşitli sanayi ürünleri ve sermaye malı ithal eder durumdan kurtulmanın yollarını aramaya başlamışlardır. İşte bu aşamada yabancı sermaye yatırımları ihtiyaç içindeki gelişmekte olan ülkelerde, teşebbüs yeteneği, teknoloji, yönetim bilgisi ve pazarlama gibi sermaye kaynaklarının potansiyel bir kaynağı olarak kabul edilmiştir.¹⁹

DYY akışları 1990'ların çoğu için nispeten sabit kalırken, on yılın sonuna doğru önemli ölçüde artmış ve 2001'de bir miktar gerilemiştir. Bu nedenle üretimin uluslararasılaşması 1990'larda önemli ölçüde yoğunlaşmış, böylece OECD ülkelerinde yurtdışından gelen gerçek DYY stokları 81 milyardan 158 milyara neredeyse iki katına çıkmıştır. 2000 yılında, OECD ülkeleri, uluslararası yatırımların yüzde 80'inden fazlasını oluşturmuştur. Doğrudan yabancı yatırım, bir ülkedeki işletme veya gerçek kişi tarafından başka bir ülkede ticari amaçla yapılan yatırımdır. Ayrıca yabancı yatırımın sadece yatırımın yapıldığı ülkede büyüme ve gelişme üzerinde bir etkisi yoktur, aynı zamanda yatırım yapan ülkede çeşitli avantajlar da sunmaktadır.

OECD alanındaki DYY'nin önemli bir kısmı, bölgesel ticaret anlaşmalarına bağlı ülkeler ile coğrafi olarak yakın ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Bu nedenle çoğu Avrupa ülkesi Avrupa Birliği ülkelerinden genel olarak diğer yerlere göre nispeten daha yüksek miktarda doğrudan yabancı yatırım almaktadır.

OECD ekonomilerinin artan bağımlılığı, sadece DYY büyümesinde değil, aynı zamanda dış ticaretin paralel bir genişlemesinde de kendini göstermiştir. Bu iki fenomen birbiriyle yakından bağlantılı görünmektedir: İkisi ekonominin uzaklığı, coğrafi konumu ve büyüklüğü ile bağlantılı faktörlerden en azından kısmen etkilenmiş gibi görünmektedir ve buna ek olarak birbirleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptirler.

---

¹⁸Ali ALP, "Finansn Uluslararasılaması; Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", Yap Kredi Yayınlar, Nisan 2000. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>
20René M. STULZ, "Globalization of Equity Markets and the Cost of Capital", NBER Working Paper No 7021, 1999<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>

¹⁹<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/251883>
<https://www.cairn.info/revue-perspectives-economiques-de-l-ocde-2003-1-page-193.htm>

Doğrudan yabancı yatırımlar genellikle bir sermaye yatırımından daha fazlasını içermektedir. Doğrudan yabancı yatırımın en önemli özelliği, yabancı bir işletmenin karar alma sürecini etkin bir şekilde kontrol etmesi veya en azından onu önemli ölçüde etkilemesidir.²⁰

2.2.3.Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri

Firmaların yabancı bir ülkede doğrudan yatırım yapma kararını vermeleri basitçe şu şekilde gelişir:Büyüme ve uluslararası piyasaya açılmak isteyen firma yabancı bir ülkede uygun bir yatırım olanağı görür. Bu yatırım şube açma ve yeni tesis kurma, birleşmeveya satın alma, uluslararası ortak girişim ya da lisans anlaşması şeklinde olabilmektedir. Sonraki aşamada bu yatırımın o ülkede yapılıp yapılamayacağı araştırılmaktadır. Ülke koşulları da uygunsa bu engelleyecek hiçbir neden yoktur.²¹

Bir şirket, lansmandan önce uluslararası bir pazara girmek istiyorsa belirli düzenlemeleri dikkate alması gerektiğini fark etmektedir. Şirket öncelikle doğrudan yabancı yatırımların coğrafi olarak belirlenmesi üzerine bir çalışma yapmalı, iki menşe ülke ile ev sahibi ülke arasındaki üretim maliyeti farkını görmek, işgücü maliyeti ve dahası ticari satış yerleri pazarın büyüklüğü ve büyüme oranı ile temsil edilebilmekte ve son olarak piyasaya erişim güvenliği ticaret politikası ile açıklanabilmektedir. Tüm bu kararlılık şirketin ev sahibi pazardaki tüm bilgileri dikkate almasını kolaylaştırır.

Ancak bir firma için ülke dışında mülkiyet sahibi olarak faaliyet gösterme en karmaşık konulardan biri olduğu için ayın zamanda en önemli tercihlerini de oluşturmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım türleri içinde en önemli yeri şube açma ve tesis kurma almaktadır. Burada yatırım yapan ana şirket, kısmen veya tamamen şubenin veya tesisin mülkiyetini elinde bulundurmaktadır.²²

Yatırımcı yurtdışında bağlı ortaklıklar ağı geliştirmek ve varsa bu ağa müdahale etmek için yepyeni bir yan kuruluşun kurulması gibi farklı DYY biçimlerini seçmelidir. Bu durumda, doğrudan yeni üretim araçları kurarak, mevcut bir yabancı

<https://innogate.org/dogrudan-yabanci-yatirim-fdi-nedir/>

²¹ŞATIROĞLU, 1984(<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>)

²²ŞATIROĞLU, 1984(<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>)

varlığın satın alınması ve yeni çalışanlar işe alarak yatırım yapılmaktadır. Bu DYY, iktisap edilen bağlı ortaklığın menkul kıymetlerinin mülkiyet devri şeklini almaktadır. Sınır ötesi birleşme ve devralmalar bu DYY biçimine aittir.

Doğrudan yabancı yatırım, yabancı bir ülkede bağlı bir ortaklık açılarak ve mevcut bir yabancı şirket ile kontrol edilerek de yapılabilir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından belirlenen esaslara göre çoğunluk hissesi sağlayan doğrudan yatırım eşliğinin, yabancı bir şirkette minimum payı %10'dur. Ancak yasalar bu ilkeler konusunda esnek olabilmektedir.

Genel olarak, doğrudan yabancı yatırımların birkaç türü vardır. Markusen (1995), yurt dışında yan kuruluşlar oluşturma kararının arkasındaki mantığa dayanan bir DYY tipolojisi tanıtmıştır:²³

Yatay doğrudan yabancı yatırım: Aynı ürünü üreten iştirakler yaratmayı ve gelecekteki olumlu gelişmeler için yatırımcının dış pazara erişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. İhracatçının rekabet gücünü etkileyen belirlikriterler gibi yatırımcı menşe ülkesinde olduğu gibiyerel pazara hizmet etmek yerine üretim sürecinin tüm aşamalarını yurtdışında çoğaltan kuruluşlar kurmayı tercih etmektedir.

Dikey doğrudan yabancı yatırım: Yatırımcının, farklı ülkelerde farklı mamul veya yarı mamul ürünler üreten yan kuruluşlar kurarak ürün tasarımı, üretimi ve pazarlamasının farklı aşamalarını gerçekleştirdiği bir yatırımdır. Bu, ülkeler arasında üretim faktör maliyetindeki farklılıklardan faydalanan yatırımcının sorusudur. Bu durumda, yurtdışındaki faaliyet, ana şirketin faaliyetlerini tamamlayıcı niteliktedir.

2.2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımın Önemi ve Dünyadaki Yeri

Doğrudan yabancı yatırım, ev sahibi ülkelerde çevresel ve sosyal koşulların iyileştirilmesine yardımcı olabilecek bir kalkınma faktörüdür. DYY, yatırım yapan şirket için hedefi yabancı bir ülkede bir yan kuruluş oluşturmak veya genişletmek olan sermaye akışlarını ifade etmektedir. Doğrudan yabancı yatırımın (DYY), gelişmekte olan ve yükselen ülkelerin ekonomik kalkınmasında ve hatta gelişmiş ülkelerin

---

J. Markusen, « The Boundaries of Multinational Enterprises and the Theory of International Trade », Journal of Economic Perspective, vol. 9, n°2, 1995, pp.169-189 .(https://fr.wikipedia.org/wiki/Investissement_direct_à_l%27étranger#cite_note-6)

büyümesinde rol oynadığı bilinmektedir. DYY'nin büyüme hızlandırma ve dünya ekonomisine entegrasyondaki rolü konusunda bir fikir birliği ortaya çıkmış gibi görünmektedir. Nitekim üretimin uluslararasılaşması, şirketlerin ve ülkelerin avantajlarından daha iyi yararlanmayı, piyasalardaki rekabetçi baskıları yoğunlaştırmayı ve teknoloji ve yenilik transferini canlandırmayı mümkün kılmaktadır.

Gelişmekte olan pek çok ülkede, DYY akışları artık resmi kalkınma yardımından daha yüksektir. Bu akışlar sadece yeni sermaye ve yeni teknolojiler getirmekle kalmamakta, aynı zamanda yeni işler de yaratmaktadır. İşgücünün düşük katma değerli işlerden daha yüksek katma değerli işlere dönüşmesine izin verir, transferi sağlar ve işgücüne ve yerel işletmelere beceri ve bilgi yayımı sunar.²⁴

DYY, tüm sektörlerde iş yaratmaya yardımcı olur ve ev sahibi ülkenin işsizlik oranını düşürmesine izin verir. Çoğu zaman, çok uluslu şirketler, bazı alanlarda yetenekli olan veya olmayan, çok düşük işgücü maliyetleri ile çalışanlar aramaktadır. Bu nedenle çok uluslu şirketlerin yetenekli çalışanlara olan talebi, hükümeti eğitim düzeyini iyileştirmeye zorlamakta ve çalışanların eğitim düzeyi ile DYY arasında bir ilişki görebileceğimiz yerlerde eğitilmesine olanak tanımaktadır.

DYY, yerel işletmelere küresel üretim değer zincirlerine entegrasyonları için çok çeşitli fırsatlar sunduğundan, yerel ekonomiyi uluslararası özel sektöre bağlamak için de önemli bir araçtır. Değer zincirlerine giden bu ayrıcalıklı yol, böylece ilgili ülkelerin küresel ekonomiye daha fazla entegre olmalarına izin vermektedir.²⁵

DYY, ev sahibi ülkelerde teknolojik ilerlemeyi yönlendirir. Yatırımcı ülkeler ve ev sahibi ülkeler arasındaki “teknolojiyi yakalama” düşüncesi, aslında DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisini de teyit etmektedir çünkü teknolojik ilerleme, ekonomik büyümenin uyarıcılarından biridir.

---

²⁴<https://www.yatirimkredi.com/dogrudan-yabanci-sermaye-yatirimlari-ve-ekonomik-etkileri.html>
https://fr.wikipedia.org/wiki/Investissement_direct_à_l%27étranger#Du_pays_d'accueil_des_IDE
<https://www.cairn.info/revue-perspectives-economiques-de-l-ocde-2003-1-page-193.htm>

²⁵<https://www.yatirimkredi.com/dogrudan-yabanci-sermaye-yatirimlari-ve-ekonomik-etkileri.html>(Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Etkiler)

Gelişmekte olan ülkelerde çok uluslu firmaların (ÇUŞ'lar) kurulması çeşitli şekillerde faydalıdır. AslındaDYY'nin varlığı, farklı biçimlerde gelen bir teknoloji transferine izin verir. Birincisi, ev sahibi ülkedeki tedarikçiler ve alıcılarla iletişim, doğrudan ÇUŞ'larla görüşmeyi ve tekliflerin nasıl müzakere edileceğini bilmeyi mümkün kılmaktadır. Daha sonra, yabancı yatırımcılar ve rakipler arasındaki dolaylı ilişki ve aynı faaliyet kolundaki yatırımcılar ve tamamlayıcılar arasındaki doğrudan ilişki, yeniliklerin izlenmesini mümkün kılmaktadır. Son olarak, nitelikli personelin ulusal şirketlere göçü yeterli bir teknoloji transferini sağlamaktadır.²⁶

DYY, yatırım yapan ülkelerde de etkilere sahiptir. İkame etkisi ve gelir etkisi olmak üzere başlıca iki etkisi vardır:

- **İkame etkisi:** Yatırımın yapıldığı ülkede ücretlerdeki düşüş, çok uluslu şirketin yurtiçi faaliyet pahasına yurtdışındaki faaliyetlerini genişletecektir.

- **Gelir etkisi:** İkame etkisinin olumsuz etkisini dengelemeyi mümkün kılmak, yurtdışında yeni pazarlar kurmak veya yeni faktörlere erişim sağlamaktadır. Ana şirketin ülkesinde bulunan birimler dahil çok uluslu firmanın satışlarını artırma eğiliminde olacaktır.

Yatırımcı ülkelerin doğrudan yabancı yatırımının, yatırımcı ülkelerde bir iş pozisyonunun nitelik seviyesinde bir artışı desteklemesi beklenmektedir. Çok uluslu firmaların uluslararasılaşmamış firmalara göre avantajları vardır çünkü çok uluslu firmalar uluslararası piyasada değerlidir ve ekonomik şoklara uyum sağlamak için iyi konumdadırlar. Buna göre politika eyleminin, diğer meşru hedeflere müdahale etmediği sürece doğrudan yabancı yatırımın (DYY) önündeki engelleri azaltmayı veya ortadan kaldırmayı amaçlaması gerektiği yaygın olarak kabul edilmektedir.

Yirminci yüzyılla birlikte hızla değişen ekonomi, sosyal tercihler, politik stratejiler ve kültürel yozlaşmalar yeni bir dünya düzenini beraberinde getirmiştir. Daha fazla kar elde etmeye giden girişimciler, ülke sınırları içindeki kaynak kıtlığı nedeniyle belli bir noktadan sonra daha fazla kar sağlayamamaktadırlar.

---

²⁶Relation entre l'investissement direct étranger, le commerce et la croissance économique en Tunisie : Une étude empirique
https://fr.wikipedia.org/wiki/Investissement_direct_à_l%27étranger#Du_pays_d'accueil_des_IDE
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/506558>

Teknolojinin beklenmedik bir şekilde gelişmesiyle küreselleşme ortaya çıkmıştır. Bu küreselleşme gün geçtikçe erimeye başlamış ve ülkelerin kapalı ekonomi modelleri ithalat-ihracat yoluyla ikili ilişkilerini artırmıştır. Zamanla alışverişten çok işbirlikleri ortaya çıkmıştır.²⁷

Küresel ekonomik entegrasyon sürecinde teknolojik değişim, küresel rekabet ve piyasa liberalizasyonu tarafından teşvik edilen tuhaf doğrudan yatırımlar etkin bir rol oynamaktadır.

Doğrudan yabancı yatırım istatistikleri genellikle belirli bir dönem için, çeyrek dönem için veya belirli yıl için derlenmektedir. 2018'de küresel doğrudan yabancı yatırım (DYY) akışı azalmaya devam ederek %13 düşüşle 1,3 trilyon dolara ulaşmıştır. Art arda yaşanan bu üçüncü yıl düşüşü, esas olarak ABD'de kabul edilen vergi reformlarının ardından 2018'in ilk iki çeyreğinde ABD çokuluslu şirketlerinin biriktirdiği denizaşırı karların 2017'nin sonunda büyük ölçüde ülkesine geri gönderilmesiyle açıklanmaktadır. 2018 yılının ilk yarısında vergi nedenleriyle kaydedilen düşüş, ikinci yarıda işlemlerde yaşanan artışla dengelenmiştir. Birleşik Devletler'deki çok uluslu şirketler yabancı iştiraklerinden artık vergilendirilemeyen nakit kullandıkça, sınır ötesi birleşme ve devralmaların değeri %18 artmıştır. DYY girişleri çeyreklik düşüşle 557 milyar dolara düşerek 2004 seviyelerine gerilediğinden, gelişmiş ülkeler en çok etkilenen ülkeler olmuştur.

2.2.5.DYY ile Dış Ticaret Arasındaki İlişki

DYY, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyüme-gelişme ve dış ticaret politikalarında önemli bir yer tutmaktadır. Küreselleşme, dış ticaret ve sermayenin serbestleşmesiyle birlikte, DYY'nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için çekiciliği artmıştır. Doğrudan yatırım yoluyla istihdamın, milli gelirin ve uzun vadeli dış ticaretin artmasına yardımcı olur.

---

²⁷<https://www.yatirimkredi.com/dogrudan-yabanci-sermaye-yatirimlari-ve-ekonomik-etkileri.html>
https://savoirs.usherbrooke.ca/bitstream/handle/11143/15595/Traore_Nandy_Angelina_MSc_2019.pdf?sequence=4&isAllowed=y
https://unctad.org/fr/PublicationsLibrary/wir2019_overview_fr.pdf
<https://unctad.org/fr/Pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=514>
<https://www.lesechos.fr/monde/enjeux-internationaux/net-recul-des-investissements-etrangers-dans-le-monde-1144030>

DYY, yatırım yapılan ülkenin üretim kapasitesini artırmasına ve yatırımcılar için elde edilen kârın bir kısmına izin verir. Aksi takdirde, bir ülkenin makroekonomik ortamının istikrarı, pazarın genişliği, hammaddelere ve pazarlara yakınlığı ve ucuz işgücü arzı doğrudan yabancı yatırımları teşvik eden en önemli faktörler arasındadır.

DYY ve dış ticaret ayrı ayrı gelişmiştir. Dış ticaret teorisi, ülkelerin ticaret ve DYY teorilerinin neden yabancı bir ülkeye yatırım yaptığını açıklamaya çalışır. DYY ile dış ticaret arasındaki tamamlayıcılık veya ikame ilişkisi karmaşıktır. DYY'nin ev sahibi ülkelerin büyümesi üzerindeki etkisi daha tartışmalı ve yatırımcı ülkelerdeki dış ticaret, istihdam ve ticaret koşulları üzerinde, özellikle teknoloji transferleri sayesinde olumlu olarak değerlendirildiğinde belirsizdir.

DYY ve dış ticaret arasındaki tamamlayıcılık veya ikame ilişkisi, 1970'lerden bu yana birçok teorik ve ampirik tartışmanın konusu olmuştur. Aslında uluslararası ticaretin ekonomik teorileri ve çokuluslu firmaların (ÇUŞ'lar) davranışları, bu ilişki hakkında net ve birleşik sonuçlara yol açmamaktadır. Uluslararası ticaret literatüründe, genellikle yatay nitelikteki yatırımlar ile dikey nitelikteki yatırımlar arasında bir ayırım yapılmaktadır.²⁸Görüldüğü üzere iki teori arasındaki ilişki yeni bir olay değildir. Ticaret ile DYY arasında var olan bağın doğasını bir şekilde bulmak için farklı ülkeler üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Dahaöncede ifade edildiği üzere ilgili literatürde yatay ve dikey yatırımlar olmak üzere 2 tür yatırım vardır:

2.2.5.1.Yatay Yatırımlar

Yatay DYY, bir firmanın orijinal üretim birimini farklı ülkelerde kopyalamaktan memnun olduğu gerçeğidir. Yabancı firma bu nedenle ana şirketinkiyle aynı mallar üretememektedir. Bu durumda, DYY uluslararası ticareti azaltma eğilimindedir çünkü yabancı tüketicilere ulaşmak için firmanın artık ürünlerini ihraç etmesi gerekmemektedir. İkame etkisi, DYY akışlarının iki ülke arasındaki mevcut ticaret üzerinde sahip olabileceği olumsuz etkiyi vurgulamaktadır. Açıkçası bir şirket yabancı bir ülkede bir üretim birimi kurduğunda, yapılan doğrudan yabancı

---

²⁸[https://www.researchgate.net/publication/327893589_L'impact_de_l'IDE_sur_le_Commerce_International_Cas_des_Industries_Manufacturières_Algeriennes_The_Impact_of_FDI_on_International_Trade_Case_of_Algerian_Manufacturing_Industries/citation/download\(Journal_of_Economics_4\(1\):05-36·June_2017\)](https://www.researchgate.net/publication/327893589_L'impact_de_l'IDE_sur_le_Commerce_International_Cas_des_Industries_Manufacturières_Algeriennes_The_Impact_of_FDI_on_International_Trade_Case_of_Algerian_Manufacturing_Industries/citation/download(Journal_of_Economics_4(1):05-36·June_2017))

yatırımlardan kaynaklanan yerli üretim ile bu ihracatı ikame ettiği için o ülkeye ihracatını azaltmaktadır. Bu yaklaşım, saf ve mükemmel rekabet modelinin varsayımlarına, ülkeler arasında nakliye maliyetlerinin bulunmamasına ve ölçüğe göre sabit getiri sağlayan talep ve üretim fonksiyonlarına dayalı olarak uluslararası ticareti geliştirmektedir.

Kojima'ya [1975] göre özdeş üretim fonksiyonları hipotezini gevşeterek, yerli firmaların menşe ülkenin karşılaştırmalı dezavantajlarına sahip olduğu sektörlere yatırım yapması, sermaye hareketliliğinin uluslararası ticareti artırabileceğini göstermektedir.²⁹ Anavatan sektöre yatırım yaparsa veya ev sahibi ülke bazı finansal veya teknolojik zorluklar yaşarsa, uluslararası ticaret avantajlıdır. Ülkeler ürün değiş tokuşu yapıyorlarsa bunun nedeni başlangıçta üretim faktörlerinin hareketsiz olmasıdır. Tersine, faktörler uluslararası olarak hareket etmiyorsa ve ürün ticareti gümrük vergileri veya yüksek nakliye maliyetleri nedeniyle ciddi şekilde kısıtlanmış ise DYY, mal ticaretinde ikameler olarak görünmektedir.

Son olarak yatay modeller, ülkeler, büyüklük, teknoloji ve üretim faktörleri açısından benzer olduğunda DYY'nin ticaretinin ikameler olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte firmaların davranışı, orada bir iştirak kurarak ihracat yapmak veya dış pazarlara hizmet etmek arasında seçim yapmakla sınırlı değildir.³⁰ Dolayısıyla DYY, ithalatın yerini alır ve üretim faktörlerinde göreceli donanımlar birbirine yaklaşır. Bu sermaye transferiyle karşılaştırmalı avantajlar ortadan kalkarak ticaretin durmasına neden olabilmektedir. Yatay DYY, uluslararası ticarete zarar vermektedir.

2.2.5.2. Dikey Yatırımlar

Dış ticaret ile DYY arasındaki ilişki bir ikame ilişkisi değil, tamamlayıcı bir ilişkidir. Çünkü DYY ve ara malları ihracatı aynı anda artmaktadır. Dikey DYY, dış ticareti tamamlayıcı niteliktedir ve faaliyetlerin farklı avantajlara göre farklı ülkeler arasında dağıtılmasına olanak tanır.

---

²⁹Investissement direct à l'étranger et performance à l'exportation Raphaël Chiappini, Dans Revue française d'économie 2013/3 (Volume XXVIII), pages 119 à 164 (<https://www.cairn.info/revue-francaise-d-economie-2013-3-page-119.htm>)

³⁰https://www.researchgate.net/publication/327893589_L'impact_de_l'IDE_sur_le_Commerce_International_Cas_des_Industries_Manufacturières_Algeriennes_The_Impact_of_FDI_on_International_Trade_Case_of_Algerian_Manufacturing_Industries/citation/download (Journal of Economics 4(1):05-36 · June 2017)

Kojima'nınyaklaşımına göre dikey DYY şu şekilde özetlenebilir: Sermaye ve makine üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip gelişmiş bir ülke ile çalışmak ve tekstil üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmak. Tekstil ürünlerine yönelik zayıf bir uluslararası talep göz önüne alındığında, tekstil ürünlerinin uluslararası fiyatının gelişmekte olan ülkede geçerli olana eşit olduğu bulunmuştur. Bu nedenle ikincisinin ihracata ilgisi yoktur ve uluslararası ticaret yoktur.

Ancak sermaye ve teknoloji her sektöre özel olduğu için gelişmiş ülkedeki tekstil firmaları, emeğin daha ucuz olduğu gelişmekte olan ülkeye taşınmada avantaja sahip olacaktır. Sermaye ve teknoloji transferi gelişmekte olan ülkede tekstil endüstrisinin üretkenliğini artırır ve uluslararası fiyatın altına düşen üretim maliyetlerini düşürür. Gelişmekte olan ülke daha sonra tekstil ihracatına ve makine ithalatına ilgi duymaktadır. DYY bu nedenle bir değişim yaratıcısıdır. DYY ve ticaret arasındaki bağlantıyı özetlemek net değildir ve gerçekleştirilen DYY türüne bağlı olarak iki ilişki mümkün olabilmektedir.

2.2.6.Uluslararası Yatırımların Ekonomiye Etkileri

Uluslararası yatırımlar, evsahibi ülke ekonomilerine çok önemli katkılar sağlamakta, hızlı büyümelerini ve küreselleşmelerini sağlamaktadır. Yabancı sermaye yatırımları aynı zamanda ülkelerin ekonomik çekiciliğinin de temel göstergelerinden biridir. Yabancı yatırımların, ev sahibi ülkeler için bazı dezavantajları, ülkenin egemenliği üzerinde bazı riskleri de olabilmektedir. Doğrudan yatırımcılar tarafından uygulanan siyasi ve ekonomik müdahaleler, ülkenin egemenliğini tehlikeye atabilmektedir. Yabancı yatırımlar, ev sahibi ülkeye birçok avantaj da sunmaktadır. Bu yatırımlarla, üretken varlıklar, ihracatın teşvik edilmesi, iş gücünün oluşturulması ve teknoloji transferi yoluyla yerel ekonomiye anında fayda sağlamaktadır.

İhracatın artırılması: Doğrudan yatırımlar, gelişmekte olan ülkelere ihracatı teşvik etmede önemli bir faktördür. DYY, ev sahibi ülkenin menşe ülkelere veya üçüncü ülkelere yeniden ihracat için bir platform olmasına izin vermekte ve uluslararası kuruluşların bölgedeki yeni pazarlara girmesini sağlamaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülke, rekabetçi maliyetlerle güvenilir, özel ve tatmin edici kalitede ürünler üretebilmektedir.

İş yaratma: Yeni iş imkanları, işletmelerin halihazırda var olan basit birleşmeleri veya satın alımlarından daha önemlidir. Ortalama olarak, çok uluslu şirketlerin yerel şirketlerden daha yüksek ücretler ödediğine ve daha iyi çalışma koşulları sağladığına dair kanıtlar bulunmaktadır.

Fikirlerin, teknolojilerin aktarımı: DYY'nin en önemli faydaları arasında fikir, teknoloji ve beceri aktarımı yer almaktadır. Bu bölgelerdeki şirketler, ürünlerde, makinelerde, endüstriyel süreçlerde, iş yöntemlerinde, kalite kontrollerinde ve yönetim yöntemlerinde zengin bir inovasyon kaynağıdır. Bu bölgelerden çokuluslu şirketler fikirlerini ve tekniklerini beraberlerinde getirebilmektedir. Bu durum ev sahibi ülkede üretkenliği artırmaya yardımcı olabilmektedir.

DYY'lerin dezavantajları: DYY'ye ev sahipliği yapan bir ülkenin karşılaşılabileceği bir dizi olumsuz etki vardır. Bunların en önemlileri DYY'nin rekabette yarattığı maliyetler ve sosyo-çevresel maliyetlerdir.

DYY'nin rekabette yarattığı maliyetler: Buradaki temel risk, çokuluslu şirketlerin yan kuruluşlarının rekabeti bastırıldığını görmek ve kendilehlerine yarı tekel durumu yaratmaktır. Nitekim yerel firmalar, teknolojik ve yönetsel beceriler açısından yabancı rakiplerine kıyasla genel olarak daha düşük öneme sahiptir.³¹

Sosyo-çevresel maliyetler: Yabancı yatırımcılar, güçleri sayesinde yerel yönetimleri etkileyebilir ve onların çıkarlarını ülkeninkinin aleyhine olacak şekilde besleyen kararlar almalarına yol açabilmekte ve özel piyasa koruması elde edebilmek için yerel yetkililere baskı yapabilmektedirler.

Bir şirketin yabancı bir pazarda açılması, menşe ülke için çok faydalıdır çünkü şirketin uluslararası olarak genişlemesinden ülke de fayda sağlamaktadır. DYY, ev sahibi ülke için çok önemli bir ekonomik göstergedir çünkü ulusal pazardaki varlığı ekonomik bir gelişmeye yol açmaktadır.

---

³¹https://www.memoireonline.com/12/12/6565/m_Investissement-direct-etranger-et-croissance-economique-au-Burkina-Faso5.html
<http://aokas-aitsmail.forumactif.info/t3330-les-ide-investissements-directs-etrangers-avantages-et-inconvenients>

2.3. Cibuti’de Doğrudan Yabancı Yatırıma Yönelik Mevzuat

Yatırım Kanunu, genellikle bir ülkeye yerleşmek isteyen yatırımcılar için ilk referans belgedir. Cibuti Yatırım Kanunu 1984’te kabul edilmiş ve 1994’te büyük bir yenilenmeye konu olmuştur. İlgili kanunun 1. maddesi şu şekildedir:

“16 Ekim 1994 tarihli 58 / AN / 94/3 L Sayılı Kanun’a göre Herkes Cumhuriyet topraklarında yatırım yapmakta veya yasalara ve düzenlemelere uygun bir ekonomik faaliyet üstlenmekte özgürdür.”³²

Yatırım Yasası ile Cibutili veya yabancı uyruklu herhangi bir gerçek veya tüzel kişiye Cibuti topraklarında yatırım yapma ve ekonomik faaliyette bulunma özgürlüğü garanti edilmektedir. Yerli ve yabancı yatırımcılar arasında kanun önünde eşitlik güvence altına alınmıştır. Birtakım meslekler düzenlenmiş ve diğer sektörlerden farklı olarak, uygulama yetkisi alabilmek için ilgili bakanlıktan onay alınması gerekmektedir.

2.3.1. DYY’nin Girişi ve Kurulması

Kanun, tüm yatırımcılar için geçerlidir ve içeriği, genel temel ve yasal garantiyle ilgili başlıklar ve vergi muafiyetlerinin uygulama koşulları ve tahsis yöntemleriyle ilgili unvanlarla ilgilidir. Cibuti bölgesinde bir faaliyet başlatmak isteyen bir yatırımcı ANPI(Ulusal Yatırım Promosyon Ajansı) ile iletişime geçmektedir. ANPI yatırım ve ihracatı teşvik politikasının uygulanmasında hükümete yardımcı olmayı amaçlayan bir kamu idaresi kuruluşudur³³ ve bir anlamda APFZ, noter veya avukat işlevi görmektedir.

Cibuti’de iki IED giriş portalı vardır. Bunlardan ilki, Yatırım Kanunu'nun vergi teşviklerinden etkilenmeyen yabancı yatırımcılara yönelik olan Ticaret Kanunu’dur. Bu Kanun hükümlerine göre işyeri kurma işlemleriyle ilgili formalitelerden sorumlu departmanlara doğrudan gidilebilmektedir.

---

³²http://www.ccd.dj/w2017/wp-content/uploads/2016/01/Code-des-Investissements_4.pdf
https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf

³³<https://www.petitfute.com/p113-gabon/c1172-pense-fute-services/c1123-administrations-service-public/1544643-anpi-agence-nationale-de-promotion-des-investissements.html>

İkincisi ise serbest bölgeye yerleşmek isteyen yatırımcılara yönelik hazırlanan Serbest Bölgeler Kanun'dur. Serbest Bölgeler Kanunu, ihracata yönelik DYY'ye tam açıklık şartı koşmaktadır. Serbest bölgeler, Cibuti topraklarında bulunan askeri üslerin hizmetinde çalışan şirketlere de ev sahipliği yapmaktadır. Serbest bölgeye yerleşmek isteyen yatırımcılar Liman ve Serbest Bölgeler Kurumu ile iletişime geçmelidir.

Kanun'da bu düzenlemelerin bazılarının DYY'ye açıklığı sınırlandırdığından sektörel düzenlemelere uygun olarak yatırım yapma özgürlüğünden bahsedilmemektedir. Aynı şekilde, kurallar belirli sektörlerde yabancılara yüklenen ek yükümlülükler hakkında bilgi sağlamamaktadır. Yabancı yatırımların kurulmasına yönelik bu özel hükümler sigorta, ulaşım ve balıkçılık gibi sektörlerde değişken bir şekilde mevcuttur.

Devletin telekomünikasyon, su ve elektrik üzerindeki tekelden ve kamu pazarlarına girmek isteyen yabancı yatırımcılara uygulanan belirli kısıtlamalara değinilmemiştir. Bu konuyla ilgili kararlarda Cibuti devleti egemen olsa da şeffaflık adına, belirli sektörlerde DYY'nin girişi için belirli koşulların varlığının nedenleri hakkında daha iyi iletişim gereklidir.

Bu nedenle Kamu İhale Kanunu, Cibuti şirketlerini taşeronluklarında tercih edilmeye teşvik etmektedir. Kısacası Cibuti'de yapılan malzemeleri kullanmayı planlayan teklifler daha karlıdır. Bu önlemler yerel işletmelerin gelişimini teşvik etmeyi amaçlayan bir politika düzeyinde haklı gösterilebilir olsa da yabancı ve ulusal yatırımcılar daha fazla şeffaflık istemektedirler.

2.3.2. DYY'nin Korunmasına İlişkin Düzenleme

Yatırım kanunu, yabancı sermayenin bölgedeki varlığını önemli gördüğü için, yatırımcıların korunmasına önem vermeye öncelik vermekte ve daha fazla DYY çekmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle görülecek ilk şeylerden biri, Cibuti'nin hem ulusal bölgede hem de serbest bölgelerde tamamen açık bir sermaye ve kar transfer sistemine sahip olmasıdır. Bu garanti, Yatırım Kanunu'nda yer almasa da genellikle Cibuti'nin DYY'ye açıklığının en sembolik yönlerinden biri olarak sunulmaktadır. İkinci olarak, Anayasa, yabancıların ve Cibuti topraklarındaki mülklerinin korunmasını garanti etmektedir. Benzer şekilde Yatırım Kanunu, Cibuti'de bir üretim faaliyeti

yürüten tüm şirketlerin yasalar önünde eşit muamele görmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla yerli ve yabancı şirketler arasında belirli özellikler olduğundan bahsetmemekte ve her şey için adil ve hakkaniyetli bir yaklaşım sergilemektedir.

Ulusal mevzuat düzeyinde, kamulaştırma durumunda tazminat koşulları belirlenmektedir. Kanun, kamulaştırma durumunda tazminatın bir Tahkim Komisyonu tarafından belirlendiğini ancak başlangıçta tahliye edilen mal sahibinin talep ettiği tazminat miktarını belirleyebileceğini belirtmektedir. İdare tarafından meblağın reddedilmesi halinde dava son çare olarak yargılanmak üzere Tahkim Komisyonu'na sunulmaktadır. Tazminat miktarı, potansiyel ve belirsiz hasarı değil, gerçek ve belirli hasarı kapsamaktadır. Tipik olarak Yasa, aynı zamanda, halk hareketlerinin yol açtığı zarar için devlet tarafından adil bir tazminat garantisinden de bahsetmektedir.

Cibuti, yatırımcıların ülkeye gelmesi ve korunmasına yönelik mevcut uygulamalara uyum sağlamak için çok taraflı, bölgesel ve ikili anlaşmalar imzalamıştır. Cibuti, çok taraflı düzeyde 31 Mayıs 1995'ten beri DTÖ üyesidir. Ülke aynı zamanda Hizmet Ticareti Genel Anlaşması kapsamındaki maddeyi imzalamaktadır. Cibuti, Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı'nın (MIGA) da bir üyesidir. O zamandan beri yabancı yatırımlar, devir kısıtlamaları, kamulaştırma, çatışma, terörizm ve sivil huzursuzluk ile ilgili risklerin yanı sıra sözleşmenin ihlali ile ilgili risklere karşı da korunabilmektedir. MIGA, Cibuti'nin de bir parçası olduğu Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi için halihazırda mevcut olan doğrudan yabancı yatırımları korumaya yardımcı olmak ve başka firmaları çekmek için 1 milyar dolarlık sigorta kapasitesini harekete geçirdiğini duyurmuştur.

Bölgesel düzeyde Cibuti, COMESA Ortak Yatırım Alanının Oluşturulması Anlaşması, Arap Ülkelerinde Arap Sermayesinin Yatırımı Üzerine Birleşik Anlaşma ve İslam İşbirliği Teşkilatı'na (İİT) üye devletler arasında yatırımların teşviki, korunması ve garantilenmesi üzerine yapılan anlaşmalara taraftır. Bu anlaşmalar, ulusal muamele ve tedavi garantisi açısından Yatırım Teşvik ve Koruma Anlaşmalarına (APPI) benzer garanti sunmaktadır. Somut olarak FIPA, yabancı

yatırımcılara ve onların yatırımlarına uygulanacak muamele ile ilgili olarak ev sahibi hükümetlere bağlayıcı yükümlülükler getiren uluslararası bir anlaşmadır.³⁴

Özetle Cibuti'nin Yatırım Kanununun ülkenin gereksinimlerine karşılık gelmesi muhtemeldir. Ancak Kanun'un içeriği artık IED'nin işlenmesi ve korunması için genel olarak gerekli standartlar da dahil olmak üzere mevcut en iyi uygulamaları yansıtmamaktadır.

2.3.3. DYY'nin Çekicilik Politikası

Doğrudan yabancı yatırım, bir temsilcinin yönetimi üzerinde etki yaratmak amacıyla başka bir ülkedeki satın aldığı bir şirketteki tüm operasyonları ifade etmektedir. DYY, genellikle bir ülkenin veya bölgenin güçlü yönlerinin bir göstergesi olarak sunulmaktadır.

Yabancı yatırım cazibe politikası ile bu yatırımları ülke topraklarına çekmeyi amaçlayan ve istihdam yaratması beklenen her türlü eylemi, yeni keşifler üretmek, modern yönetim kurallarını ve yenilikçi teknolojileri ülkeye aktarmaktır. Yatırımların çekilmesi için ülkeler arasında giderek güçlenen rekabetin bilincinde olarak, çok uluslu firmaların taleplerine açıktır. DYY'yi ülkeye çekebilmek için uluslararası başarılı deneyimlerin yanı sıra ülkenin güçlü yönlerini sağlamlaştırmak, eksiklikleri gidermek ve bölgenin DYY için kalıcı çekiciliğini sağlamak için proaktif bir strateji oluşturmak gerekmektedir.

Cibuti hükümeti, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve istihdam yaratmayı teşvik etmek için özel sektörün gelişimine odaklanmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla devlet, kendisine yabancı yatırımı çekme ve girişleri stabilize etme hedefini koymuştur. Yatırım için yasal ve düzenleyici çerçevenin analizi, Cibuti'deki iş ortamının kararsız doğasını göstermektedir. Açık bir şekilde karakterize edilmesine rağmen, tüm ekonomik sektörler yabancı yatırımcılar için erişilebilir değildir.³⁵

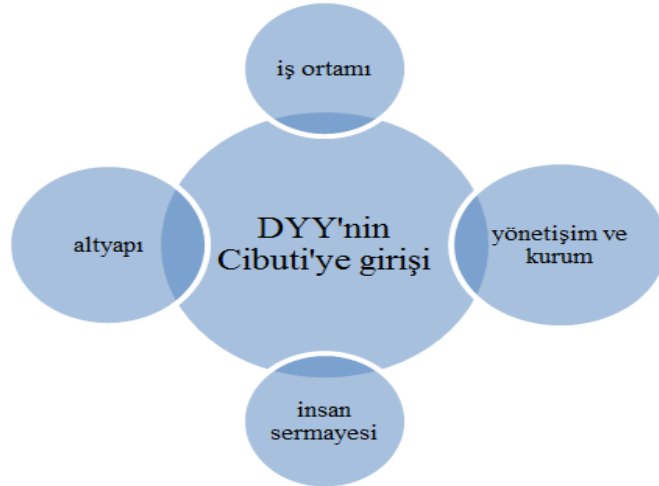
³⁴https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf
<http://www.droit-afrique.com/upload/doc/djibouti/Djibouti-Code-investissements-1984-MAJ-2009.pdf>
https://dievolkswirtschaft.ch/content/uploads/2006/11/15F_Kaufmann.pdf

³⁵conférence des nations unies sur le commerce et le développement, examen de la politique d'investissement (https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf)

Cibuti Hükümeti, ülkenin özel koşullarına uyarlanmış somut önlemlerle karakterize edilen DYY'yi çekmek için bir strateji uygulamaktadır. Bu strateji, istihdam yaratma dahil ulusal kalkınma hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Cibuti'nin kalkınma sürecinde yabancı yatırımların oynayabileceği rolün analizinden sonra, bu stratejinin dayandığı ana unsurlar sunulmaktadır. Bu sürece iş ortamını iyileştirmek, yerli ve yabancı yatırımcıların muamelesi ve korunması ile DYY'nin sektörel hedeflenmesi dahildir.

2.3.4. Doğrudan Yabancı Yatırım Cazibe Stratejisi

Çalışmanın bu bölümünde, Cibuti pazarlarını tanıtmak ve ekonomide varlığı olan daha fazla yatırımcıyı çekmek için DYY'nin cazibe merkezlerinin çok boyutlu bir stratejisi önerilmekte ve aynı zamanda Cibuti'nin sürdürülebilir kalkınma sürecinin desteklenmesini amaçlamaktadır.

Şekil 18. Çok boyutlu strateji.

Çok boyutlu strateji, yatırımcıların muamelesi ve korunması da dahil olmak üzere altyapı, beşeri sermaye, yönetim ve iş ortamı açısından öncelikle Cibuti'nin rekabet gücünü ve çekiciliğini vurgulamaktadır.

2.3.4.1. İş Ortamının Reformu

Düzenleme hakkı, iyi bir yatırım politikasının temel dayanaklarından biridir. Bazı araştırmalar, iş ortamının iyi niteliklerinin DYY'nin Afrika'ya çekilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermiştir. DYY'nin çekiciliğini sınırlamamak için iş

ortamının genel olarak iyileştirilmesi tercih edilir ve iyi bir çerçeve, girişimciliğin gelişimini teşvik etmektedir.

2.3.4.2. Doğrudan Yabancı Yatırıma Özgü Çerçeve

Yatırım kanunu, yabancı yatırımcılar için ilk dikkate alınması gereken hususlardan biridir. Yatırım kanununun içeriği hükümet tarafından oluşturulan kalkınma politikaları ve bu süreçte DYY'nin beklenen rolü ile uyumlu olmalıdır. Cibuti'deki yatırım kanunu, uluslararası en iyi uygulamalarla ve Cibuti'nin ekonomik çıkarlarıyla ilgili değildir. Bu nedenle aşağıdaki noktaları taşıyan yeni bir kod oluşturulması önerilmektedir:

- Giriş ve kuruluş
- Ayrımcı olmayan muamele garantisi
- Belirli sektörlerde ve kamu ihalelerinin verilmesinde muamele farklılıkları
- Anlaşmazlık çözümü
- Şirket hakları ve özgürlükleri
- Şirket yükümlülükleri

Yeni kodla, hangi sektörde faaliyet göstermek isterlerse istesinler Cibuti'ye yerleşmek isteyen tüm yatırımcılara hitap edilmelidir. En çok beyan edilen gereksinimler, yeni kodun keyfiliğin önlenmesi için tüm konsepti belirlediğini ve Cibuti'de sunulan rejim türlerinden bahsetmesi gerektiğini varsayacaktır. Hükümetin, belirli sektörlerde, yabancı yatırımcıların erişimini yasaklaması meşrudur ve bu yasak ülkenin kalkınma politikasına uygun olmalıdır ancak bu sektörler hakkındaki bilgiler şeffaf olmalı ve parlamentoya sunulmalıdır.

Yeni Yatırım Kanunu, yabancı yatırımcılara ayrımcı olmayan muameleyi açıklamakta güvenilir olmalıdır. Bu tür bir güvenilirlik, kısmen belirli sektörlerde bulunan muamele farklılıklarına ilişkin bilgilerin Kod'a dahil edilmesine ve kamu ihalelerinin verilmesine bağlı olacaktır.³⁶

Kanun, yabancı veya yerli yatırımcıya bakılmaksızın adil ve hakkaniyetli olmalı ve vergi teşviklerine ilişkin bilgiler vergi kanununda belirtilmeli ve

---

³⁶ https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2013d1_fr.pdf

yatırımcıların yükümlülükleri ile hakları arasında adil bir denge sağlanmasına işaret etmelidir. Böyle bir durumda, fikri mülkiyetin korunmasına yönelik teminatların ve yatırımcılar için ekonomik yükümlülük maddelerinin ve sözleşmelerinin değış tokuş edilebilmesi için Cibuti devletinin müzakere kapasitesinin artırılması gerekmektedir.

Yatırımcı sözleşmesi, hükümet tarafından benimsenen şeffaflık hedefleri ile çevrimiçi olarak kamuya açık olmalıdır. Bu uygulama, geçmişin tuzaklarından kaçınmak için stratejik ortaklığı kolaylaştıracaktır. Ayrıca Cibuti hükümetinin yatırım konusunu anlaşmalar çerçevesinde ele alması önerilmektedir.

2.3.4.3.İşMevzuatı

İş mevzuatı bir ülkenin rekabet gücünü etkilediği gibi bu koşulun değeri, ülkenin sektörlere ve rekabetçi bağlamına göreDYY çekme kabiliyetini de etkilemektedir.

- Sözleşme koşullarının uyarlanabilirliği ile işçi hakları arasında daha iyi bir denge sağlanmalıdır.

Genel olarak, Cibuti hükümeti için işsizliğin azaltılması DYY'lerle ulaşmak istenilen birincil hedeflerden biridir. Bu nedenle işsizliği azaltmak için doğumları kolaylaştıracak çalışma düzenlemelerinin yürürlüğe konması gerekmektedir. Bu durum işin herkes için daha esnek olması adına çalışma kodunu değiştirmeyi gerektirmektedir. Aynı zamanda şirketin rekabet gücü ile işçi hakları arasında dengenin de korunması gerekmektedir. Tüm bu öneriler, sürdürülebilir kalkınma için yatırım politikası çerçevesi (CPİDD) ile bir anlaşma yapılarak gerçekleştirilebilecektir. Sektörlerde haftalık ve mevsimlik çalışma saatlerinin gözden geçirilmesi de tercih edilmektedir.

- İşin maliyeti ile bağlantılı olarak ücret de ayarlanmalıdır.

Yatırımcılar için Cibuti çalışanlarınsağlık ve sosyal hakları için bir varlığı vurgulama yükümlülüğü veya çalışanlar için özel bir sigorta arasında bir seçim yapma zorunluluğu vardır.İşsizlik oranını düşürmek için daha az vasıflı işçi gerektiren işlere geçici olarak işçi alımı sağlanabileceği gibi çeşitli alanlara yönelik iş eğitimi teşvikleri de yapılabilir. Bu tür önlemler küçük işletmelere fayda sağlamalıdır. Nitelikli işgücü

eksikliği ile ilgili olarak, hükümet işgücünü daha rekabetçi hale getirmeyi amaçlayan bir eğitim politikası belirlemelidir.

- Proaktif bir politika geliştirilmelidir.

Cibuti'nin işgücü piyasası için uygun teknik eğitime ihtiyacı vardır. Bunu sağlayabilmesi için de zamana ve önemli kaynaklara gereksinim duymaktadır. Bu nedenle hükümetin proaktif bir politika geliştirmesi gerekmektedir. Proaktif bir politika, ülkenin çekiciliğine özgü teşvikler sağlamak için ihtiyaç duyulan beceridir. Son olarak, yatırımcıların ilgisini çekebilmek için çekici bir yaşam ve çalışma ortamının sağlanması, onlara okul ve sağlık hizmetlerinin de sunulması gerekmektedir.

2.3.4.4.Çevresel Düzenlemeler

Yatırım konusu ile ilgili karar alma sürecinde, Cibuti iklim felaketleriyle karşı karşıya olduğu için çevresel etkiyi de hesaba katmak önemlidir. Dolayısıyla Cibuti için asıl mesele ekonomik çıkarlar ile çevresel sürdürülebilirlik arasında daha iyi bir eşleşme sağlamaktır.

Düşük riskli faaliyetler için hızlandırılmış bir prosedür sürdürürken, çevre üzerinde potansiyel olarak zararlı etkileri olan tüm yatırım sektörleri için bir çevresel etki çalışması yapılması tavsiye edilmektedir. Çalışma, maliyet analizine ve çevrenin sunduğu faaliyetin ekonomik ve sosyal faydalarına dayanmaktadır. Bu çevresel etki çalışması, yabancı yatırımcıların Cibuti hükümetinin çevresel konulardaki beklentilerini bilmelerini sağlamaktadır.

2.3.4.5. Yönetişim

DYY'nin cazibe merkezleri stratejisinde iyi yönetişimi vurgulamak önemlidir çünkü bu yapılmazsa yabancı yatırımı çekmek için atılan adımlar meyve vermeyecektir. Etkin bir yönetişimin sağlanması için;

- İş ortamı dengelenmelidir.

Cibuti'de gerek yabancı yatırımcılar ve gerekse ülke vatandaşları birçok engelle karşılaşmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi “yönetişim”dir. Cibuti devletinin bu alanda bir iyileştirme için kamu sözleşmelerinde tahsis sisteminin revizyonunu

başlatacak bir reform ölçeğini oluşturması önerilmektedir. Reformun etkisinin sürdürülebilirliğini sağlamak için, devlet memurlarının seçimi ve ücretlerinin belirlenmesinde de reform sağlamak gerekmektedir.

- Çevrimiçi sistemler aracılığıyla yönetimin verimliliği artırılmalıdır.

Kamu idaresinin etkinliğini veya diğer bir deyişle memurların eğitimini artırmak için öncelikle prosedür sayısını sınırlandırmak, daha sonra ne kadar süreceği belli görevleri yerine getirme süresinin gözden geçirilmesi ve bölgesel ve kıtasal standartları yansıtan hizmetler için bir fiyat yapılması gerekmektedir. Yönetim mekanizmaları ve diğer paydaşlar arasında bilgi alışverişi geliştirilmeye çalışılmalıdır.

- Fikri mülkiyet alanında Cibuti yönetiminin kapasiteleri güçlendirilmelidir.

ODPIC'nin kurulmasıyla bağlantılı son gelişmeler göz önüne alındığında, Cibuti'nin fikri mülkiyet alanındaki teknik ve mali yardım açısından öncelikli ihtiyaçlarını belirlemesi gerekli görünmektedir. Bu bağlamda, Cibuti hükümeti DTÖ içinde oluşturulan özel bir programdan yararlanabilmelidir.³⁷Hükümet, aynı zamanda teknik yardım yoluyla fikri mülkiyetin teknoloji transferini, yatırımı ve diğer ulusal hedefleri teşvik etmek için ulusal bir strateji geliştirmelidir.

2.3.4.6. İnsan Sermayesi

Ülke içinde mevcut beşeri sermayenin kalitesi ve üretkenliği, kendibölgesinde faaliyet gösteren firmaların rekabet gücünü etkilemekte ve DYY'nin cazibesinin belirlenmesine katkıda bulunmaktadır. Yabancı yatırımları çekmek ve bunlardan yararlanabilmek için ev sahibi ülkenin pazarda sunulan her türlü görevi yerine getirebilecek nitelikli ve rekabetçi insan sermayesine sahip olması gerekir. Bu değerlendirme, en iyi yeteneklerin çok uluslu şirketler tarafından çekilmesi için de son derece önemlidir.

---

³⁷http://www.wto.org/french/tratop_f/trips_f/ldc_f.htm.
Investissement Direct Etranger au Maroc et politique d'attractivité
(<https://www.memoireonline.com/08/09/2565/>)
https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2013d1_fr.pdf.

Cibuti, bölgesel bir hizmet merkezi olma hedefini engelleyen, hedeflerine ulaşmak için 3 kategori oluşturmayı öneren yetenekli bir iş gücüne sahiptir:

- Ulusal eğitim, teknik ve mesleki eğitim politikaları;
- Yerine konulacak önlemlerin kurumsal ve sürdürülebilir finansman mekanizmaları.
- Yasal ve düzenleyici yönler.

Eğitim sistemi, bireylerin bilgi ve becerilerini artırmak, yeni fırsatlar yaratmalarına ve yakalamalarına katkı sunmak ve çeşitli sektörlerde istihdam artışı için gereklidir. Dengesizlik olmaması için Cibuti'nin devletinin piyasa arz ve talep politikası ile aynı seviyedeki eğitim ve mesleki eğitim politika belgelerini gözden geçirmesi tercih edilmektedir. Bunun için eğitim ve öğretim politikalarının sektörel politikalarla bağlantılı olması sağlanmalıdır. Bu, sektöre özgü temel becerilere olan ihtiyacı belirleme sürecini de içermelidir.

Ülke için tüm sektörlerdeki uzman işgücünü eğitmek zor olacaktır. Hedef sektörlerle bağlı olarak, Cibuti hükümeti, eğitimlerinden yararlanmak için hedef ülkelere belirli sayıda çalışmanı gönderebilir veya bölgede bu ülkelerin deneyimlerinden yararlanılabilir.

Eğitim fonlarının belirli bir noktasında, performanslarına ilişkin çalışmaların, başarı koşulları konusunda oybirliği ile verildiğine dikkat edilmelidir. Bunlar aşağıdaki unsurları içermelidir: yönetimde iyi yönetim; kamu politikalarıyla eklemlenme; talebe cevap verme mantığına dayalı, değişikliklere hızla adapte olabilen bir mühendisliğin kurulması; herkesin erişimini kolaylaştırmak için prosedürlerin şeffaflığı ve basitleştirilmesi, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler ve kamu yetkililerinden belirli bir derecede özerklik.³⁸

Cibuti bunları gerçekleştirebilmek için çok partili fonlardan yararlanmaktadır. Bu finansman, istihdam için eğitimi iyileştirdiği gibi genellikle eğitim hizmetleri ile özel sektörün çabalarını da bir araya getirmektedir.

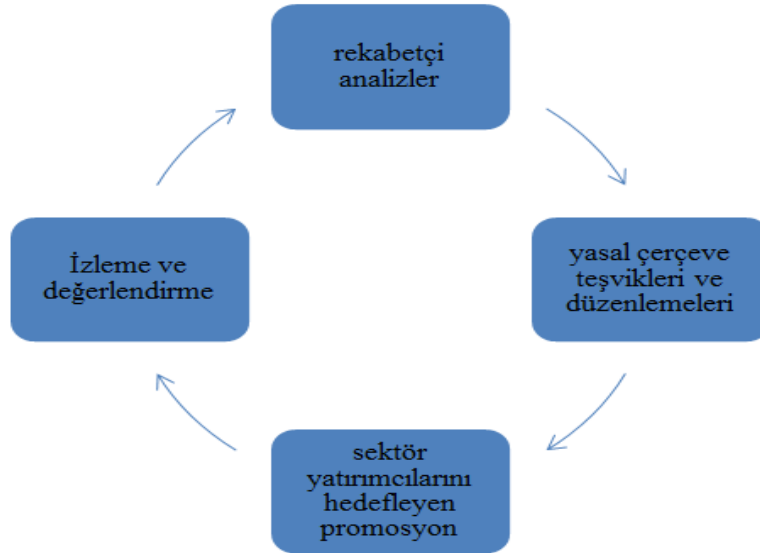
---

³⁸https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2013d1_fr.pdf.

2.3.4.7. DYY'nin Sektörel Düzeyde Çekilmesi

DYY'nin sektörel cazibe stratejisi özel sektör kalkınma politikasını tamamlamalı ve sektörlerin gelişimi için gerekli politika unsurlarını içermelidir. DYY'nin çekilmesi için kullanılan hedef segmentler, DYY'nin çekim stratejisine bir adaptasyondur.

Bu bölümde hükümetin DYY'yi çekmek için dinamik bir yaklaşım benimsemesi gerektiğinden, Cibuti'nin DYY cazibe merkezi stratejisinin sektör bileşeni için benimseyebileceği yaklaşımı üzerinde durulacaktır. Yabancı yatırımı çekmeye yönelik dinamik yaklaşım dört aşamadan oluşur.

Şekil 19. DYY'yi çekmek için sektörel stratejiler - dinamik bir yaklaşım.

Rekabetçi analizler: Şirketler üzerinde etkili olan rekabet güçlerinin dinamiklerini iyi anlamak, Cibuti'nin sürecin aşamalarının yukarı ve aşağı çekimlerini daha iyi bir araya getirmesine izin verecektir. Nitekim firmaların rekabet gücüne ilişkin yapılan analizler, düzenleyici sistemin ötesinde, yatırımların karlılığının temel belirleyicisinin piyasanın rekabetçi yapısı olduğunu göstermektedir. Afrika'da yatırımların karlılığı, DYY'nin çekiciliğinin en önemli faktörlerinden biridir. Çünkü Afrika'daki doğrudan yatırımların büyümesi, belirli sektörlerdeki kar marjının artmasından kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle Cibuti için en cazip sektörlerde yabancı yatırımların kârını artıracak rekabetçi bir analiz oluşturmak gerekmektedir. Bu analiz şu noktaları içerebilir:

- Cibuti'nin dahil olmak istediği değer zincirlerinin işleyişinin analizi.
- Şu anda öncelikli değer zinciri segmentlerinde bulunan ülkelerin durumunun tanımlanması ve analizi.
- Cibuti'de sektörel seviyelerde yatırım belirleyicilerinin envanteri ve rakip ülkelerle karşılaştırmalı analiz.
- Sektördeki potansiyel yatırımcıların türü ve yatırım stratejilerinin belirlenmesi ve analizi.

Taşımacılık ve lojistik sektörlerinde Cibuti, ülkenin kalkınma hedefleri üzerindeki etkisini en üst düzeye çıkarmak ve doğrudan yabancı yatırımı çekmek için liman faaliyetine yatırımın faydalarından tam olarak yararlanmaktadır. Bu anlamda Cibuti'nin sektördeki rekabetin değerlendirilmesine daha fazla önem vermesi tavsiye edilmektedir.

Cibuti'de diğer sektörlerle göre daha az yatırıma sahip balıkçılık sektörü ile ilgili olarak, rekabetçi geleneksel balıkçılığı sınırlamak ve diğer balıkları ihraç etmek şeklinde bir analiz hükümetin avantaj ve dezavantajlarını anlamasına olanak tanıyacaktır. bu yöntem aynı zamanda ülkelerin deneyimlerini ve sektörde uygulanan DYY üzerindeki farklı düzenleme seçeneklerinin etkilerini de analiz eder. Bu nedenle Cibuti, balıkçılık ürünlerinin işlenmesinde yatırımları çekme olasılıklarını araştırmalıdır.³⁹

Tarım sektörünün büyümesi, Cibuti'deki olumsuz iklim koşulları nedeniyle sağlıklı gerçekleşmemektedir. Topraklarının küçüklüğü ve komşu ülkelerdeki tarımsal gelişmişlik tarım sektörünün rekabet edebilirliği önünde bir engel olarak durmaktadır. Bu nedenle rekabetin daha az şiddetli olduğu sektörlerde fırsatların araştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, tarımsal faaliyete yönelik DYY akışı az da olsa artacaktır.

---

³⁹ <http://www.ministere-finances.dj/>

Yasal çerçeve: Öncelikli sektörlerin seçimi veDYY'nin yoğunlaştığı alanları değerlendirmek için yasal ve düzenleyici çerçeve için gerekli sektörel ayarlamaları detaylandırmak gerekmektedir. Bu değişiklikler, doğrudan yatırımlardan beklenen getiriler ve ilgili riskler açısından dikkate alınmalıdır.

Bu bölüm, DYY'nin çekiciliği için gerekli düzenlemeleri ele almaktadır. Faaliyet alanlarında rekabet gücü esas olarak maliyetlere ve piyasa taleplerine bağlıdır. Cibuti'ye çalışma mevzuatını yeniden değerlendirmesi ve şirketlerin sektörel koşullara uyumluluğunu artırması tavsiye edilmektedir. İşin uyarlanabilirliği, özellikle toplu sözleşmelerin çalışma saatleri ve haftalık saatler gibi operasyonel konular üzerindeki önceliğinin vurgulanmasıyla da savunulabilmektedir. Turizm ve tarımdaki mevsimlik sözleşmeler de bu sektörlerin gelişimini teşvik edebilir.

Cibuti hükümeti endüstrinin gerektirdiği arazi mevzuatını uygulamalı ve öncelikli sektördeki yatırımcılar DYY'nin arazi ayrıcalıklarından yararlanmalıdır. Mali teşvikler, sınırlı bir zaman çerçevesinde öncelikli sektörlerle verilmelidir. Ekipmanla ilgili vergi indirimleri de DYY'nin tedarik zincirinin bileşenlerine aktarımı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir.

Promosyon: SektörelHedef: Sektörel hedef, sektörel düzeyde yatırım faaliyetlerinin hedeflenmesi açısından olumlu bir noktadır. Tanıtım ve sektör hedefleme aşamasında, yatırımlarının karlılığını belirlemek için faiz unsurunu sorgulayan ana yatırımcıların belirlenmesi esastırvepolitika ve aksiyonlar açısından analiz edilmesi gerekmektedir. Sosyal ve çevresel sorumluluk, Cibuti'deki çeşitli öncelikli sektörlerle ilgilenen yatırımcı türü için son derece önemlidir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yanı sıra büyük işletmeler de olabilirler, bu nedenle Cibuti'nin farklı coğrafi bölgeleri hedefleyerek DYY kaynaklarını çeşitlendirmesi tavsiye edilmektedir.

Günümüzde herhangi bir ülke büyük yabancı yatırımcıyı tercih etmekte ve küçük ve orta ölçekli işletmeleri ihmal etmektedir.Bu durumda Cibuti'nin küçük ve orta ölçekli yatırımcıların kalkınmasına ve onların çekiciliğine odaklanması da son derece önemlidir. Bu tür bir yatırımcı, istihdam yaratılmasına ve yoksulluğun azaltılmasına da katkı sunacaktır. Bununla birlikte küçük yatırımcının büyük yatırımcı

ile aynı finansal araçlara sahip olmadığı ve yasal istikrarsızlıklarıyla bağlantılı risklerinin farkında olması gerekmektedir.

İzleme ve değerlendirme: Sektör stratejisinin ilgili olması için doğrudan yabancı yatırımları çekmek için alınan önlemlerin etkilerinin sürekli bir değerlendirmesinin vurgulanması ve bunların ülkenin kalkınma hedefleri üzerindeki etkisinin izlenmesi gerekmektedir.

Çok boyutlu strateji, daha iyi bir iş ortamı, beşeri sermaye ve altyapının iyileştirilmesi ve ayrıca öncelikli sektörlerde doğrudan yabancı yatırımı çekmek için daha kesin hedeflemeyi ifade etmektedir. Cibuti'nin topraklarına daha fazla yabancı yatırımcı çekebilmesi ve varlıklarından yararlanabilmesi için hükümetin çekim stratejisini dikkate alması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CİBUTİ’NİN JEO-STRATEJİK KONUMU İLE YABANCI YATIRIMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1.Cibuti'deDoğrudanYabancıYatırımlar

Cibuti, Afrika Boynuzu'nda yer alan ve Eritre, Etiyopya ve Somali ile sınırı paylaşan bir kıyı ülkesidir. Ülke, belirli bir siyasi istikrar ve görelî sosyal barışa sahiptir. Ülkenin yatırımlar için ana cazibesi Uzak Doğu, Basra Körfezi, Afrika ve Avrupa arasındaki deniz kavşağında yer alan ve derin su liman tesislerini ve demiryolu varlıklarını gerekli kılan stratejik coğrafi konumudur. Cibuti, en az gelişmiş ülkelerden biridir. İşsizliğin azaltılması, hükümetin önceliklerinden biridir ve doğrudan yabancı yatırımın (DYY) çekiciliği bu prizma aracılığıyla görülmektedir. Ülke, büyük projelerde yoğunlaşarak yıllar içinde önemli bir artış yaşayan DYY'ye açıktır.

Dünya Bankası verilerine göre Cibuti, işyapma kolaylığı bakımından 2018 yılında dünyanın 154. Ekonomisi iken, 2019 yılında dünyada ilk 100 ekonomi arasında 99. sırada yer almıştır. Ülke, Dünya Bankası “Doing Business” raporları tarafından

ölçülen 3 veya daha fazla alanda en çok gelişme gösteren 10 ekonomi arasında yer almaktadır.⁴⁰

3.1.1. Cibuti'de Doğrudan Yabancı Yatırımlara Tarihsel Bakış

Ülke, bağımsızlığını kazandığı 1977 yılında sosyal ve ekonomik altyapıdan yoksundur. Hükümet, ekonomik dinamik için gerekli koşulları yaratmak amacıyla ülkeye temel ekonomik altyapıyı sağlamayı amaçlayan geniş bir yatırım programı başlatmıştır. Ancak bütçe zayıflığı nedeniyle hükümet kendi kaynaklarını kullanamamış, dış yardım talebinde bulunmuştur. Bu nedenle özellikle Arap ülkeleri ve Fransa'dan büyük miktarlarda dış yardım almaktadır. Bu sayede önemli sayıda geliştirme projesi yürütülmüştür.

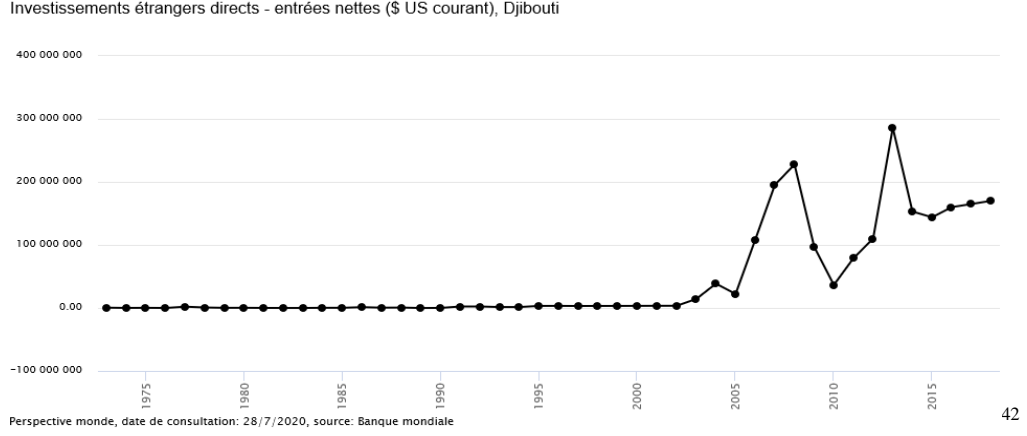
1980'den beri Cibuti'ye gelen DYY akışları neredeyse sıfır ya da çok düşük seviyelerdedir.2000'li yıllardan itibaren, özellikle 2005-2010 arası önemli miktarda yabancı yatırım girişi kaydedilmiştir.

Kamu yatırımı, bu dönemde reel olarak yılda %37 büyüyerek keskin bir artış göstermiş ve 1982'deDJF 13.400 milyon olmuştur. Özel yatırımlar da önemli ölçüde artarken, bu artış1982'de toplam yatırımların yalnızca %8'inden daha azını temsil etmiştir.⁴¹

---

⁴⁰<https://www.banquemondiale.org/fr/news/press-release/2018/10/31/doing-business-2019-djibouti-jumps-55-ranks>

⁴¹Abdillahi_Aptidon_Gombor_2011_archivage%20(1).pdf
<https://www.memoireonline.com/12/12/6565/m/Investissement-direct-etranger-et-croissance-economique-au-Burkina-Faso6.html#toc19>

Şekil20. DoğrudanYabancıYatırım Net Girişleri (ABD doları).

1975-2018 arası Cibuti'ye gelen DYY akışlarına ilişkin bu verileri, 1975'ten2002'ye ve 2002'den2019'e kadar olan iki dönem şeklinde ayırt etmeyi mümkündür.

1975-2002 arası ilk dönem, DYY akışlarındaki durgunluk ile karakterizedir. Grafikte, bu durum apsis eksenini ile birleşme eğiliminde olan ve bu dönemde Cibuti'de DYY'nin marjinal girişini gösteren bir eğri ile gösterilmektedir.

⁴²<https://www.memoireonline.com/12/12/6565/m-Investissement-direct-etranger-et-croissance-economique-au-Burkina-Faso6.html#toc19>
<https://www.cairn.info/revue-perspectives-economiques-de-l-ocde-2003-1-page-193.htm>
<http://www.bmcetrade.co.ma/fr/observer-les-pays/djibouti/investir-3?>
<http://ccd.dj/investir-a-djibouti/pourquoi-investir-a-djibouti/>

Tablo 11. Cibuti’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımlar	2017	2018	2019
DYY Girişi (Milyon Dolar)	165	170	182
DYY Stoku (Milyon Dolar)	1,403.4	1,573.4	1,755.4
Sıfırdan Yatırım Sayısı	1.0	1.0	1.0
Sıfırdan Yatırımların Değeri (Milyon Dolar)	10	186	181

<https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/djibouti/investing-3>

2002 yılından itibaren ise eğri dalgalı bir büyümeye başlamış ve 2005 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Hükümetin yaptığı istikrar çabaları sayesinde 2005 yılından itibaren 2008 yılına kadar yeni bir yükseliş eğilimine girmiştir. 2008 krizi, eğrinin 2009'dan sonra düşmesini açıklamaktadır. Cibuti'ye giren DYY akışı, 2015, 2016, 2017'de sabit kalsa bile yıllar içinde dalgalı bir seyir gerçekleşmiştir.

2019 yılında DYY miktarı 182 Milyon Dolara ulaşmıştır. En çok DYY'nin hizmetler sektörüne yoğunlaştığı görülmektedir. En çok yatırımyapan ülkelere bakıldığında ise Körfez ülkeleri, Etiyopya, Yemen, Çin, ABD, Fransa, Brezilya, Hindistan ve Türkiye dikkat çekmektedir.

2002 sonrası dönemde Cibuti'deki DYYakışlarının artmaya başlaması, ülkenin daha fazla yatırımcı çekmesini sağlamış, ülkede doğrudan yabancı yatırım artışı için çeşitli reformlar gerçekleştirilmiştir. İşletmeler için mülkiyet devri daha kolay ve daha şeffaf hale getirilmiş, krediye erişim gelişmiş, azınlık yatırımcılarının koruması güçlendirilmiş, ticari davaları çözmek için ilk derece mahkemesinde özel bir bölüm oluşturulmuş ve yeni bir medeni hukuk usulü kanunu kabul edilerek sözleşmelerin yürütülmesi ve iflas çözümü kolaylaştırılmıştır.

Tablo 12. Cibuti'ye Yatırımın Gerekçeleri.

Geo-Stratejik Konum	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya transit ticaretinin % 60'ının yapıldığı dünyanın 2. nakliye yolu üzerindedir. • Ülke, denize kıyısı olmayan ülkeler için bir merkez olarak hizmet vermek üzere bölgede stratejik olarak konumlandırılmıştır.
Politik İstikrar	1977'deki bağımsızlıktan beri politik istikrar bulunmaktadır.
Ekonomik haklardan yararlanma	Vatandaşlar ve yabancılar aynı haklardan yararlanır.
Kararlı Para Birimi	Para birimi ABD dolarına sabitlenmiştir ve serbestçe dönüştürülebilir.
Finansman Sistemi	Kambiyo kontrolü olmayan, tamamen bedelsiz para transferine izin veren bir finansal sistemi vardır.
Büyüyen ekonomi	Ekonomisi kalkınma odaklıdır ve tüm hızıyla (büyük altyapı projeleriyle) büyümektedir.
Telekomünikasyon sistemi	Telekom sistemi, SEA ME WE istasyonu ve EIG deniz altı fiber kabloları ile Afrika'nın en iyileri arasındadır.
Yatırımların güvenliği	Ülkedeki yatırım operasyonları, bölgesel ve uluslararası finans kuruluşlarının finansmanı ve sigorta kapsamı için uygundur.
Büyüyen Pazarlara erişim	<ul style="list-style-type: none"> • Cibuti, 400 milyondan fazla nüfusa sahip COMESA pazarına açılan doğal bir kapıdır. • Uluslararası standartlarda liman altyapısı ile pazarlara etkin erişim imkanı sunmaktadır.

Kaynak:http://www.djiboutinvest.com/index.php?option=com_content&view=article&id=249&Itemid=499

Tablodan anlaşıldığı üzere bir şirket, yeni bir pazara girmeden önce söz konusu ülkenin güvenliği, konumu, pazara erişimi ve para birimi gibi çeşitli noktaları analiz etmektedir. Cibuti'nin bu avantajlarının yanısıra önemli jeo-stratejik konuma sahip olması, yatırımlar noktasında Cibuti'yi cazip kılmaktadır.

DYY, Cibuti'nin sürdürülebilir kalkınması için en uygun kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Kalkınma açısından Cibuti hükümetinin DYY'den beklediği temel hedefler yoksulluğun azaltılması, ekonominin çeşitlendirilmesi ve istihdam yaratılmasıdır.

3.1.2. Cibuti'deki Belli Başlı Yatırımcı Ülke ve Kuruluşlar

Hizmet sektörü, en fazla DYY'yi yakalayan sektördür. Ana yatırımcılar: Etiyopya, Çin, Türkiye ve Dünya Bankası'dır. Bu dört yatırımcı dışında farklı yatırımcılar da Cibuti ekonomisine daha fazla getiri sağlayan ana sektörlerle yatırım yapmışlardır. En çok yatırım yapılan ekonomik faaliyet sektörleri: altyapı, lojistik ve

ulaşım, enerji ve yeni teknolojidir. Ancak bu yatırımlar, Cibuti'yi Doğu Afrika'da ticari, lojistik ve dijital bir merkez haline getirmek isteyen ve ülkenin büyüme potansiyelini önemli ölçüde artıran ulusal otoritelerin hırslarının başarılması için gereklidir.

3.1.2.1.Çin

Çin ile Cibuti arasındaki dostane işbirliği, uygun koşullar altında gelişmiş ve 8 Ocak 1979'da diplomatik ilişkilerinin kurulmasından bu yana çeşitli alanlarda verimli bir şekilde devam etmektedir. Ekonomik ve ticari düzeyde, iki ülke arasında ekonomik ve teknik işbirliği anlaşmaları ve ticaret anlaşmaları imzalanmıştır.

İki ülke arasında yürütölen projeler şunlardır: Cibuti-AddissAbaba arası elektrikli demiryolu, Cibuti'de yeni bir havaalanı, Tadjourah'da ikinci bir liman inşaatı, 300 MW'lık bir güneş enerjisi santrali kurulumu, 4 milyar doğalgaz boru hattı, Cibuti-Etiyopya arasında Ghoubet'de bir tuz ihracat limanı kurulması ve Cibuti ile Etiyopya arasında ikinci bir elektrik nakil hattının kurulması şeklindedir. Çin, ülke içinde üstlendiği projelerde kullanılacak malzemelerin yanı sıra doğrudan finansman ve iş gücü kaynağı da sağlamaktadır⁴³.

Çin tarafından, Afrika'nın en büyük serbest ticaret bölgelerinden biri olan "Cibuti, Uluslararası Serbest Ticaret Bölgesi (DIFTZ)"nin ilk aşaması 2018'de Cibuti'de açıldı. 2016'da inşaatına başlanan ve 240 hektar büyüklüğe sahip Cibuti Uluslararası Serbest Ticaret Bölgesi, 10 yıl içerisinde 4 bin 800 hektar alana kadar genişletilecek ve içerisinde faaliyet gösteren yabancı şirketlere büyük avantajlar sağlaması hedeflenmektedir. Çinli şirketler tarafından inşa edilen Serbest Ticaret Bölgesi, kazancının büyük çoğunluğunu liman gelirlerinden elde eden ülkedeki ana limanlarla bağlantıya sahip olacak⁴⁴.

---

⁴³ TC. Cibuti Ülke Bülteni, 2020 s.7

<https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7aaf23be7c5c10c652/C%c4%b0BUT%c4%b0%20c3%bclke%20profili.pdf>

⁴⁴<https://www.denizbulten.com/haber-afrika-nin-en-buyuk-ticaret-bolgelerinden-birisi-cibuti-de-acildi-9407.html>

DIFTZ, yüksek hızlı telekomünikasyon, güç ve su kaynakları, yollar veotoparklar gibi gelişmiş olanaklarla donatılmıştır.Pilot bölge, ticaret ve lojistik, ihracat işleme ve iş desteğine odaklanan dört endüstriyel kümeye sahiptir:

1. Lojistik Endüstrisi Kümesi: nakliye, gümrüklü depolama, lojistik ve dağıtım;
2. İş Sektörü Kümesi: toplu gümrüklü mal işlemleri, ticari mal teşhir, gümrüksüz ticari mal perakende;
3. İşletme Destek Kümesi: finansal hizmetler, bilgi hizmetleri, otel yurtları, ofis inşası, eğitim, aracılık hizmetleri;
4. İşleme Üretim Grubu: ürün paketleme, gelen malzemelerin hafif işlenmesi, gıda işleme, deniz ürünleri, otomobil parçaları montajı.

Bu proje ile, bölgenin ihracat üretim ve işleme kapasitesi, gıda, otomotiv parçaları, tekstil ve ambalaj gibi kilit sektörlerde genişletildiği için, aynı zamanda Cibuti ve Doğu Afrika için de büyük iş fırsatları ortaya konulmaktadır⁴⁵.

Çin'in Cibuti'tedi önemli yatırımlarından biri de Addis Ababa ile Cibuti Limanı arasındaki toplamda 756 kilometre uzunluğundaki demir yoludur. Stratejik ve ekonomik önemi bulunan bu hat; Afrika'nın en uzun demir yolu olma özelliğinin yanı sıra elektrikli ilk demir yolu olma niteliğini de taşımaktadır.

3.1.2.2.Etiyopya

Cibuti'den hem yüzölçümü hem de nüfus olarak çok daha büyük olan ancak deniz erişimine sahip olmayan Etiyopya için Cibuti Kızıldeniz'e açılan kapı konumundadır. Cibuti limanları Etiyopya'nın ihracat ve lojistik merkezleridir. Aslında Etiyopya ihracatının büyük bir kısmı Cibuti'den geçmektedir ve ekonomik büyüme ve kalkınmalarını güçlendiren taraf da budur. İki ülke arasındaki ilişkiye ek olarak, Cibuti şehri ile AddisAbaba arasında 750 km'lik bir elektrikli demiryolu hattının inşa edilmesiyle de bu görüş güçlenmektedir. Etiyopya yönetimi, deniz çıkış yolu üzerinde yapılan Cibuti'deki altyapı yatırımlarını desteklemektedir. Etiyopya bu projelere içme suyu ve elektrik ihtiyacının karşılanması için destek vermektedir. Son olarak Şubat

---

⁴⁵<https://dpfza.gov.dj/facilities/Free-trade-area/djibouti-international-free-trade-zone>

2019'da iki ülke yetkilileri arasında 4 milyar dolarlık bir gaz boru hattı yapımı için anlaşma imzalanmıştır. Etiyopyagazını Cibuti'deki ihracat terminaline taşıyacak, Etiyopya da Cibuti bölgesinde bir gaz sıvılaştırma tesisi ve bir ihracat terminali inşa edecektir.

3.1.2.3.Türkiye

2013'ten beri Türkiye-Cibutiarasındaki ilişki oldukça sağlam ilerlemektedir ve bu birkaç düzeyde görülebilmektedir. Türkiye, Cibuti'deki en yeni yatırımcılardan biridir. Mevcut durumda Cibuti'de faaliyetlerini yoğunlaştıran on beş kadar Türk şirketi bulunmaktadır. Türkiye tarafından Cibuti'de yapılan faaliyetler şunlardır:

Ambouli Barajı: Ambouli nehri üzerindeki bu barajın inşası Mayıs 2014'te imzalanan bir anlaşmanın sonucudur. Tamamı Türkiye tarafından hibeyle Cibuti'de inşa edilen Ambouli Dostluk Barajı'nın, bölgede yaşanan sel felaketlerinin önlenmesi, şehrin içme suyu ihtiyaçlarının karışlanması ve ülkede yaşanan su sıkıntılarının minimize edilmesi amaçlanmıştır. Baraj 71 metre yüksekliğinde ve 14 milyon m³ stok hacmine sahiptir.⁴⁶Türkiye bu proje için 11 milyon euro fon sağlamıştır (<https://www.uab.gov.tr/haberler/ambouli-dostluk-baraji-nin-acilisi-icin-hedef-2020>).

Okul inşaatı:Şu anda Cibuti'de 2 eğitim kurumu bulunan Türk Maarif Vakfı, Cibuti yetkilileri tarafından tahsis edilen 30.000 m² arsa üzerinde yeni bir okul inşaatına başlamıştır. Maarif Vakfı, anaokulundan liseye kadar tüm branşlarda eğitim verecek modern bir kompleks inşa edecek.Okulun öğretim kadrosunun oluşturulması vemateryal desteğinin Türkiye tarafından sağlanacağına dair bir protokol imzalanmıştır (<https://turkiyemaarif.org/post/7-cibutide-uluslararası-maarif-okulu-en-iyi-okul-secildi-660?lang=tr>)

Sultan II. Abdülhamid Camii:Türk Diyanet Vakfı tarafından yaptırılan Cibuti'nin en büyük camisidir.2015 yılında yapımına başlanan caminin inşa fikri Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a aittir. İnşaatı sırasında kullanılan malzemelerin büyük bir kısmı Türkiye'den ithal edilmiş, cami 2019 yılı kasım ayında

---

⁴⁶<https://www.aa.com.tr/fr/afrique/la-turquie-donne-le-premier-coup-de-pioche-pour-le-barrage-damiti%C3%A9-ambouli-%C3%A0-djibouti/930237>

ibadete açılmıştır(<https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/26152/cibuti-2-abdulhamid-han-camii-dualarla-acildi>)

Türk Özel Ekonomi Bölgesi Projesi: Cibuti hükümeti tarafından 2014 yılında Türkiye'ye Türk Özel Ekonomi Bölgesi yapımı için 5 milyon metrekarelik arsa tahsis edilmiştir.Liman bölgesindeki bu arsaya Türk özel sektörünün bölgede faaliyet göstermesi için, Ankara'da Cibuti Büyükelçiliği ile Türkiye arasında, Türk özel sektörünün çatı kuruluşlarının iş birliğiyle projenin ve Cibuti'nin sunduğu imkanların tanıtılmasını amaçlayan pek çok faaliyet gerçekleştirmekte ve projenin hayata geçirilmesi konusunda çalışmalar yürütmektedir(<https://www.uab.gov.tr/haberler/ambouli-dostluk-baraji-nin-acilisi-icin-hedef-2020>).

3.1.2.4. Dünya Bankası (DB)

Dünya Bankası, Cibuti'ye yoksulluğun azaltılması ve iş ortamının iyileştirilmesi şeklinde iki öncelik için yatırım yapmaktadır.DünyaBankası'nın yatırdığı fonlar genellikle Uluslararası Kalkınma Derneği'nden (IDA) gelmektedir. Bu fonlar sosyal koruma, enerji, kırsal toplum gelişimi, kentsel yoksulluğun azaltılması, eğitim, afet riski, yönetim ve özel sektör gelişimi olmak üzere yedi sektöre kullanılmaktadır.

Ayrıca yoksul nüfus için su ve elektrik yatırımı yapılmış ve bu kapsamda 4000 özel elektrik hattı çekilerek 27.000 kişiye sokak lambaları ve trafoları kurulmuştur. Dünya Bankası bölgelere yönelik de 1600 haneye 10.000 baş sarnıç ve içme suyu kaynağının yanı sıra balıkçılar için tesisler ve kadınların balıklarını satmalarına olanak tanıyan tesisler inşa etmiştir.⁴⁷

---

⁴⁷<https://www.banquemondiale.org/fr/news/feature/2016/03/15/assessing-development-impact-in-djibouti>
<http://voiceofdjibouti.com/la-plus-grande-mosquee-de-djibouti-gracieusetete-de-la-turquie-compte-a-rebours/?lang=fr>
<https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-cibuti-turkiye-is-forumu-cibuti-de-gerceklestirildi>
<https://www.aa.com.tr/fr/afrique/djibouti-recherche-des-investisseurs-pour-la-zone-economique-speciale-turque/1762715>
<https://www.aa.com.tr/fr/titres-de-la-journee/la-turquie-ouvrira-une-ecole-a-djibouti/756220>
⁴⁷<https://export.agence-adocc.com/fr/fiches-pays/djibouti/economie-3>
<https://lanation.dj/djibouti-bilan-de-lannee-2019/>

Yabancı yatırımlar sayesinde Cibuti ekonomisi hızla büyümüştür. Ekonomik büyüme 2017'de %4,1;2018'de %6;2019'de %7'ye çıkmıştır. 2020'de ise %8,0'a çıkacağı öngörülmektedir.

Ülke, büyüme, ulaştırma, lojistik ve telekomünikasyon hizmetleri ile uluslararası yatırım ve ticaret programlarından ödüller almaktadır. Yatırım programının liman faaliyetleri aracılığıyla daha da güçleneceği öngörülmektedir. Liman faaliyetleri zaten GSYİH'nin %70'inden fazlasını temsil etmektedir. Tadjourah bölgesini Etiyopya ile birbirine bağlayan ikinci bir demiryolu ağı gibi yeni çalışmalar da devam etmekte, iki yeni havalimanı yapım aşamasındadır. Son olarak oldukça iddialı bir proje olan trans-Afrika demiryolu projesi ile Cibuti'den DAKAR'a tüm kıta geçilecektir.

Dünya Bankası'nın Cibuti'deki portföyü, toplam 210 milyon ABD Doları tutarında, Uluslararası Kalkınma Birliği tarafından finanse edilen 14 projeden oluşmaktadır. Portföy sosyal güvenlik ağları, enerji, kentsel yoksulluğun azaltılması, sağlık, eğitim, kamu idaresinin modernizasyonu, yönetim ve özel sektör gelişimine odaklanarak bunların tümü kadın ve gençliği vurgulamaktadır (<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/12/18/djibouti-new-world-bank-support-to-improve-the-lives-of-refugees-and-host-communities>).

3.2. Cibuti'nin Sürdürülebilir Kalkınmasında Uluslararası Yatırımların Rolü

Ülkenin kalkınmasına yapılan yatırımlar açısından, hükümetin dikkate alması gereken temel hedefler; beşeri sermayenin güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması, özel sektörün güçlendirilmesi, ekonominin çeşitlendirilmesi, altyapının iyileştirilmesi ve son olarak bunların bir sonucu olarak kayıtlı işlerin yaratılmasıdır.

FOCUS Djibouti/Ethiopie : une relation qui se renforce (<https://lanation.dj/focus-djibouti-ethiopie-une-relation-qui-se-renforce/>)

3.2.1. Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi ve Sosyal Kalkınmanın Sağlanması

Yüksek işsizlik oranı ve yoksulluk, az gelişmiş birçok ülkenin olduğu gibi Cibuti'nin de temel sorunlarıdır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Endeksi'ne göre 2019 yılında Cibuti 189 ülke arasında 171. sırada yer almıştır. Bu, Cibuti'nin düşük insani gelişmeye sahip ülkeler kategorisinde olduğunu ve BM fonunun bir parçası olan UNDP tarafından desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu organizasyona göre Cibuti'deki yoksulluğun 2019'da %35,8 olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁸ Geçtiğimiz birkaç yılda Cibuti, bu altyapıların geliştirilmesi için büyük ölçekli yatırımları memnuniyetle karşılamıştır. Ancak işsizlik ve yoksulluk rakamları hala yüksektir. Bu nedenle ekonomik büyümenin hızlanmasına rağmen ülke aynı yoksulluk noktasında kalmaktadır. Cibuti nüfusunun çoğu günde 1,90 dolardan daha az bir parayla geçinmektedir.

Yoksulluğun sürekliliği büyük ölçüde yüksek işsizlik düzeylerine bağlanabilmektedir. 2019'da %39,4 olduğu tahmin edilen işsizlik esas olarak iş piyasasına giren gençleri etkilemektedir. Cibuti pazarında daha fazla ticari yatırım olduğu sürece, Cibuti çalışanlarının işe alımı çok düşük olmaktadır. Çünkü yatırımların çoğu, vasıflı işgücü gerektiren sektörlerle yoğunlaşmıştır. Ayrıca Cibuti işçilerinin talep ettiği yüksek ücretlerde bu durumu etkilemektedir.

Bu zorlukların üstesinden gelmek için hükümet, iş arayanların eğitimi ile etkili iş arzı arasındaki eşleşmeyi teşvik etmek için bir Ulusal İstihdam Bürosu kurmuştur. Cibuti yetkilileri, 2000'li yıllardan beri erişimi, kaliteyi ve alaka düzeyini artırmak amacıyla eğitim sektöründe bir reform başlattıklarından eğitimin insani gelişme için gerekli olduğunu düşünmektedirler.

---

⁴⁸<https://www.banquemondiale.org/fr/country/djibouti/overview>
<https://www.afdb.org/fr/countries/east-africa/djibouti/djibouti-economic-outlook#>

(Perspectives

économiques au Djibouti)

Rapport du FMI n° 19/314 DJIBOUTI CONSULTATIONS DE 2019 AU TITRE DE L'ARTICLE IV — COMMUNIQUÉ DE PRESSE; RAPPORT DES SERVICES DU FMI ET DÉCLARATION DE L'ADMINISTRATEUR POUR DJIBOUTI (Octobre 2019)

3.2.2. Özel Sektörün Geliştirilmesi

Özel sektör, Cibuti'deki en az gelişmiş sektördür. 2015 yılında 3.186 şirket ülke genelinde faaliyet gösterir durumdadır. Bu şirketler tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler gibifarklı sektörler yayılmıştır. Özel sektör, en çok çalışanı olan sektörler arasında yer almaktadır ancak liman, ONEAD, L EDD gibi başka büyük işverenler de vardır. Özel sektörün gelişmesini engelleyen kısıtlamalar arasında kamu işletmelerinin sanal tekeli, kamu sözleşmelerinin niteliklerinde zayıf rekabet, teknik ve beşeri kapasitelerin zayıflığı, maliyetli üretim faktörleri (enerji, telekomünikasyon) sayılabilir.

Özel sektörün gelişimi sınırlıdır çünkü faaliyetlerin büyük kısmı lojistik ve taşımacılıkta yoğunlaşmıştır. Yatırımların çoğu kamu sektörlerinde yapılmaktadır çünkü devlet Cibuti'deki liman ve yol altyapısı ile bu sektörün uyumlu ve sürdürülebilir büyümenin tek ayrıcalığı olduğunu anlamıştır. Gerçekte özel sektör ekonomik kalkınmanın kaynağıdır. Bu nedenle güçlü ve çeşitlenmiş bir ekonomi, özel sektörün güçlenmesinde oldukça etkili olmaktadır. Bu kapsamda Cibuti bankası, yatırımcıya krediler verirken özel sektörü güçlendirmeye çalışmış, özellikle yerli ve yabancı yatırımcıları hedeflemiştir.

Bu seviyede, banka için geri ödeme yapmama riski oldukça yüksektir çünkü yatırımcılar iş yönetimini anlayamazlar bu durumda hükümet Cibuti için bir ekonomik kalkınma fonu kurmuş ve gençlere krediler vermeye başlamıştır. Bu kredi, genç Cibuti halkının yatırımlar yapması için tasarlanmıştır. Bu kurum aynı zamanda farklı ekonomik sektörlerdeki yatırım projelerinde finansman olanakları sunmaktadır. Hükümet ayrıca Cibuti'nin finansman açısından özel operatörleri destekleyen uluslararası kuruluşlara üyeliği de desteklemektedir.

3.2.3. Altyapı Rekabetini Artırmak

Cibuti, altyapı olarak rekabet gücünden yoksundur. Bu durum ülke için kalkınma hedeflerine ulaşmayı ve yabancı yatırımın ülkeye ilgisini azaltmaktadır. Altyapı hizmeti büyüme için önemlidir, bu durumda hükümetin altyapının rekabet gücünü artırması gerekmektedir.

3.2.3.1. Elektrik İhtiyacının Giderilmesi

Cibuti'nin enerjisinin %80'i genellikle komşu ülkelerden gelmektedir. Bu nedenle elektriğin maliyeti dünyadaki en yüksek değerlerden biridir. Bu durum ülkeye yerleşmek isteyen veya halihazırda mevcut olan yatırımların önündeki önemli engellerden biridir. Sıcak mevsimlerde yoğun klima kullanımı nedeniyle elektriğin fiyatı daha yüksek olmaktadır.

Etiyopya, enerjisini WH başına 0,06 ila 0,07 dolar arasında satmaktadır. Enerji dağıtımından sorumlu kamu şirketi EDD, açıklarını azaltmak ve borçlarını kapatmaktan için elektiriği 0,30 dolardan satmaktadır.⁴⁹Ancak Cibuti'ye yatırımların girmesiyle birlikte, yenilenebilir enerji, özellikle jeotermal enerji gibi farklı projeler tamamlanmanın eşiğindedir.

Etiyopya şebekesine yeni ara bağlantı sistemi ile, bu dikkate değer sorunun çözülebileceği öngörülmektedir. Ancak bu, altyapıdan sorumlu kurum tarafından henüz ele alınmamıştır.

Bu sorunu çözmek için Cibuti'de enerji tasarrufu yapmak ve elektrik maliyetini düşürmek gerekmektedir. Bu sorun için kısa vadeli çözümler hayata geçirilmeli ve uzun vadeli bir çözüm arayışı ile desteklenmelidir. Elektrik üretim sektörü tamamen devlet tekeli altındadır. Elektrik üretiminin ve satışının serbestleştirilmesi kaynağın miktarını ve çeşitliliğini artırmak için bir avantaj olabilmektedir. Elektrik üretim sektörünün serbestleştirilmesi, şirketin elektrik kapasitesini doğrudan tüketicilere üretmesine ve satmasına olanak sağlayacaktır.

3.2.3.2. Su İhtiyacının Giderilmesi

Su, Cibuti nüfusunun tamamı için önemli bir sorundur, su fiyatı makul, ancak bulunabilirliği düşüktür.

Başkent ve kent merkezlerine içme suyu temini ONED tarafından sağlanmaktadır. Başkent için 12 ve 13 milyon metreküp su dağıtımı yapılırken, çevre ilçelere 2 milyon metreküp dağıtılmaktadır. Suya etkin erişimin sağlanabilmesi için, su

---

⁴⁹<https://unfccc.int/sites/default/files/resource/djinc2.pdf>

kıtlığını yansıtan, israfını caydıran ve yine de adil olan yeni bir fiyatlandırmanın geliştirilmesi önerilmektedir. Tarife tablolarının revizyonu titiz bir çalışma ile yapılmalıdır. Aynı zamanda, ONEAD'ın daha iyi yönetimden yararlanabilmesi ve su üretimini ve sanitasyonunu artıracak yatırımlar yapabilmesi için tüm devlet müşterilerinin taahhütlerini yerine getirmeleri ve su faturalarını ödemeleri zorunludur.

Normalde, sadece başkentin ihtiyaç duyduğu toplam 20-25 milyon metreküp su, Cibuti su tablasının aşırı tüketilmesine ve tuzluluk oranının önemli ölçüde artmasına neden olmaktadır. Avrupa Birliği, sorunlarını çözmek için bir deniz suyu tuzdan arındırma tesisinin inşası için toplam 46 milyon finansman sağlamış ve ayrıca yüzey suyunu harekete geçirmek için vadiüzerine baraj inşa etmiştir.

Ek olarak, hükümetin deniz suyunun tuzdan arındırılması ve elektrik enerjisi üretmek için bir rüzgar çiftliği projesini hayata geçirmesi önerilmektedir.

3.2.3.3. Telekomünikasyon Altyapısının Güçlendirilmesi

Cibuti, uluslararası telekomünikasyon için stratejik bir noktadır. Asya, Afrika ve Avrupa'yı birbirine bağlayan büyük denizaltı kablolarının çoğu Cibuti'den geçmektedir. Ancak bu durumdan henüz yararlanmamıştır. Djibouti Telekom'un altyapısı, yeni karasal kabloların kurulumu ile yenilenmektedir.

Cibuti, telekomünikasyon sektörünü henüz serbest bırakmayan ülkeler arasında yer almaktadır. Cibuti Telekom, hükümetin sahip olduğu hizmetlerin bir parçasıdır ve Cibuti topraklarında bir tekeldir. Bir rekabet ortamı olmadığından fiyatlarda bir düşüşü veya kalitesinde bir iyileşmeyi gündemine almamaktadır. Bu durum, bu sektöre bağlı hizmetlerin gelişimi için de önemli bir eksikliklerdir. Dolayısıyla yatırım politikasının gözden geçirilmesi ve özel operatörlerin davet edilerek sektörün serbestleşmesi sağlanmalıdır. Telekomünikasyon hizmetinin serbestleştirilmesinin faydasını anlayabilmek için bağımsız bir düzenleyici hizmetin kurulması gerekmektedir. Telekomünikasyon sektörünün rekabete açılması istihdam kaybına değil, daha çok istihdam yaratılmasına neden olmaktadır.

2014 yılında Fransız Kalkınma Ajansı (AFD) Cibuti-T l com ile birkaç kıtayı birbirine bağlayan iki denizaltı kablosuna yaptığı yatırımın bir kısmını finanse etmek için anlaşma imzalamıştır.⁵⁰Djibouti T l com'un denizaltı kablosuna yapmış olduğu yatırım, son teknolojik ekipmanlara erişim sağlamakta ve ülkeyi uluslararası telekomünikasyon pazarının önemli bir merkezi haline getirmektedir.

3.3. Uluslararası Yatırımların Cibuti Ekonomisi  zerine Etkileri

Bilgi eksikliği ve detaylı istatistiklerle uluslararası yatırımların Cibuti'nin ekonomik gelişimi üzerindeki avantaj ve dezavantajlarını tam olarak belirlemek zordur.

Uluslararası yatırımların Cibuti ekonomisindeki avantajları kısaca şu şekildedir:

- DYY stokunun artması.
- Liman altyapısının iyileştirilmesi.
- Özel sektöre kullandırılan kredilerde artış.
- İşgücüne yeterli ve yetkin eğitim sağlanması.

Uluslararası yatırımlar, bir ülkenin büyümesi için önemli bir parçayı temsil etmektedir, Uluslararası, Cibuti'de de kesin büyüme ve sermaye kaynağıdır. DYY akışı 2017'de 165 milyon ABD doları, 2018'de 265 milyon ABD dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar Cibuti gibi bir ülke için dikkat çekici ve kıtanın çok üzerindedir. Cibuti, DYY akışlarının katkısı ve brüt sabit sermaye oluşumuna katkısı açısından en iyiler arasında yer almaktadır.

2019'da Cibuti'deki DYY stoku 1.755 milyon USD'yi bulmuştur. Bu da DYY stokunun yıldıan yıla arttığını kanıtlamaktadır. Ayrıca DYY, Cibuti'deki ekonomik büyümenin ana sektörü olan ülkenin liman altyapısını, daha önce anlatıldığı gibi yeni çok Amaçlı Liman ve Doraleh'in altıncı nesil konteyner terminali ile önemli ölçüde iyileşirmiştir. Kıtadaki en modern yapıya sahip olan liman, bölgesel lojistik platformu için de büyük avantaj sağlamaktadır. Finans sektöründeki gelişmeye paralel olarak

---

⁵⁰<https://www.afd.fr/fr/carte-des-projets/soutenir-les-operateurs-telecoms-dans-le-financement-de-cables-sous-marins-aae1-et-smw5>
https://unctad.org/fr/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf

özel sektöre kullandırılan kredide artışlar görülürken, GSMH %20'den%30'a çıkmıştır. Finans sektörü, günümüzde de piyasaya hakim olduğu için hala çok yoğun bir şekilde faaliyetlerine devam etmektedir.

DYY özellikle liman faaliyetlerinde yerel işgücünün yeterli eğitim ve beceri eksikliğini giderilmesi için katkıda bulunmaktadır. Hükümetin bu noktadaki desteğinden yararlanarak 2000 yılında Cibuti Üniversitesi'nde bir "lojistik ve ulaşım" kursu başlatılmıştır. Ayrıca DPWORLD personeli için bir kapasite geliştirme politikası da etkinleştirilmiş ve hükümet tarafından yürütülen ve liman ve serbest bölgede faaliyet gösteren bir düzine yöneticiyi eğiten bir TRAIN FORTRADE programı başlatılmıştır.

DYY'nin ülke ekonomisindeki dezavantajları şunlardır:

- İşsizlik.
- Ticaret dengesi açığı.
- Borçluluk.
- Tek bir faaliyete yoğunlaşma.
- Teknoloji transferini sınırlama.

Doğrudan yatırımlar, ülkenin ekonomik faaliyetlerine nispeten az entegrasyona sahip yatırımlardır. Yoksulluğun kalıcılığı ve işsizlik oranının yıllar içinde artmaya devam etmesi nüfusun yaş ortalamasının genç olmasına bağlanmaktadır. Ancak temel etkenlerden biri de yabancı yatırımların kalifiye eleman araması ve ülke gençlerinin bu özelliklerden mahrum olmalarıdır. Dolayısıyla DYY'lerden en fazla 25 ila 30 yaş arasındaki gençler olumsuz olarak etkilenmektedir.

Yabancı yatırımlarda çalışma izinlerinin sayısı ve işe alma kriterleri de işsizliğin ana nedenleri arasındadır. Çünkü bu şartlar özellikle yeterli becerilerin mevcut olmaması Cibuti gençlerin bu kuruluşlarda çalışmasını engellemektedir.

DYY'nin pozitif bakiyeye katkısı olurken ülkenin ihracatını teşvik etmeye veya çeşitlendirmeye pek katkısı olmamaktadır. Ancak ticaret dengesini etkileyen sermaye ürünlerinin ithalatını artırmıştır. Doğrudan yatırımlarla ülkenin ithalatı artmaya devam ederken neredeyse hiç ihracat yapılmamaktadır. Dolayısıyla cari açığın giderilmesine katkı sağlayan ihracatın da desteklenmesi gerekmektedir.

Son yıllarda, Cibuti ekonomisinde yabancı kuruluşların üstlendiği altyapı veya diğer yatırımlarla ülke derin bir bütçe açığına doğru gitmiştir. Son araştırmalara göre kamu borcu ülke GSYİH'sinin %47,4'üne⁵¹ kadar düşmüştür. Bu nedenle söz konusu borç, ülkeyi iflas riski ile karşı karşıya bırakmıştır. Sonraki yıllarda bunun yaşanmaması için borcun azaltılması gerekmektedir. Bu borçluluk hali yatırımların büyük bir kısmının tek bir sektöre yoğunlaşmasının ve özel sektörün fazla gelişmemesinin temel nedenidir.

Teknoloji ve bilgi transferi esas olarak liman sektörü ile sınırlı olup yabancı ve yerli şirketler arasındaki bağlantılar sınırlı kalmaktadır. Taşımacılık sektöründe çeşitli şirketler oluşturulmuş ve her biri çalışan istihdam eden şirketlerin transit geçişine yol açmıştır. Etiyopyalı ve yerel işçilerin gereken yeterliliğe sahip olmamaları, ülkenin çok sayıda göçmene ev sahipliği yapmasına neden olduğu gibi, bu durum ekonomik ortamı ve ülkenin güvenliğini bozan daha büyük bir ekonomik riski de beraberinde getirmektedir.

3.4. Cibuti'nin Geo-Stratejik Konumunun Cibuti Ekonomisindeki Yabancı Yatırımlara Yansımaları

Cibuti ayrıcalıklı coğrafi konumu, modern liman, havaalanı ve telekomünikasyon altyapısının yanı sıra ekonomik anlamda devamlı iyileşen yapısı ile giderek daha fazla yabancı yatırım çekmektedir. Ancak sabit paritede serbestçe dönüştürülebilir Amerikan dolarına dayalı para politikası ve liberal ekonomisi ile yatırımcılara önemli avantajlar sunmaktadır. Cibuti ilerleyen dönemlerde "Afrika Boynuzu'nun küçük Dubai'si" olma hedefini gerçekleştirecek varlık ve potansiyele sahip bir ülkedir.

Cibuti, COMESA'nın bir üyesi olarak, daha fazla DYY çekmek istemektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Cibuti'de de yatırımlardan etkilenen birkaç sektör vardır ancak yatırımcılar ve Cibuti yetkilileri daha çok liman sektörü ve inşaat üzerine odaklanmaktadır.

---

⁵¹<https://export.agence-adoccc.com/fr/fiches-pays/djibouti/economie-3>
https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf

Cibuti'ye yapılan yatırımlar genel olarak liman sektörüne yöneliktir. Ekonomiye olan olumlu etkisi nedeniyle Cibuti limanı, 2018'de Çin tarafından finanse edilerek çok amaçlı liman haline getirilmiştir. Liman bu haliyle Afrika'nın en büyük limanlarından biri konumundadır. Ülkenin diğer limanı olan Doraleh Konteyner Terminal Limanı da sektördeki varlığını sürdürmekte ve ekonomik anlamda önemli bir yer tutmaktadır. Bu güçlü yoğunlaşma, ülkenin stratejik konumu da dahil olmak üzere çeşitli faktörlerin sonucudur.

İnşaat sektörüne yönelik olarak da DYY dikkat çekmektedir. Özellikle son dönemde, "Kempinski" adında uluslararası birinci sınıf lüks bir otel inşaatı gibi birçok proje yapılmıştır.

Cibuti ve Çin arasında yapılan antlaşma sonrasında Afrika kıtasındaki en büyük serbest bölgelerden birinin yakın zamanda inşa edilmesi de inşaat sektöründeki önemli projelerden biridir. Projenin %60'ı Cibuti, %40'ise Çin'in elindedir.

Yatırımdan etkilenen sektörler arasında 2006 yılında doğrudan yabancı yatırımlara açılan finans sektörü de yer almaktadır. Finans sektörüne yapılan yabancı yatırımlarla birlikte ülkedeki banka sayısı ikiden on bire yükselmiştir. Ülkedeki mevcut bankalardan beşi İslami banka olarak ifade edilen finans kurumudur. Piyasadaki en yeni Bankalardan biri de Çin'in "Cibuti'den Doğu Afrika'yı geliştirmeyi ve Çin'i tüm dünyaya bağlamayı" amaçlayan "Silkroad International Bank"tır.⁵² Ülkeye finans sektöründe yatırım yapan diğer yatırımcı ülkeler; Körfez ülkeleri, Etiyopya, Yemen, Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Dünya Bankası, Hindistan ve Türkiye'dir.

3.4.1. Cibuti Limanları

Cibuti, jeo-stratejik konumu nedeniyle, limanları itibariyle de gözde bir konumda yer almaktadır.

---

⁵²<https://www.silkroadibank.com/>
<https://www.objectif-import-export.fr/fr/marches-internationaux/fiche-pays/djibouti/risque-pays-investissement>
<http://pubdocs.worldbank.org/en/545111554132032640/Djibouti-MEU-April-2019-Fre.pdf>
<http://ccd.dj/investir-a-djibouti/comment-investir/>

115 milyonluk nüfusuyla bir kara ülkesi olan Etiyopya'nın denizle bağlantısının olmaması, deniz ve uluslararası ticaretinin Cibuti üzerinden gerçekleşmesine yol açmaktadır. Etiyopya'nın deniz ve uluslararası ticaretinin çoğu Cibuti limanından sevk edilmektedir. Liman, Addis Ababa demiryolu ve karayolu ile bağlantılıdır.

Cibuti limanları, 400 milyonun üzerinde nüfusu bulunan COMESA (Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı) pazarları için de iyi bir erişime sahiptir.

Cibuti'nin en önemli limanı Cibuti Limanı'dır. Bunun yanı sıra, Doraleh Yağ Terminali, Cibuti Konteyner Terminali ve Doraleh Çok Amaçlı Bağlantı Noktası önemli işlevleri yerine getirmektedir.

Cibuti limanı esas olarak bir aktarma limanı ve bölgesel bir merkezdir. Kızıldeniz'in güney girişinde ve en yoğun nakliye güzergahlarının kavşağında bulunan Cibuti limanı, ülkenin ana limanıdır. Geniş bir altyapı yelpazesi sunan (on sekiz güvenli rıhtım ve iyi donanımlı) limanın yıllık kapasitesi on milyon tondan fazladır.

Cibuti yetkilileri Haziran 2000'de limanın yönetimi için Dubaï Ports World (DP WORLD) ile anlaşmış ve şirkete yirmi yıllık bir imtiyaz vermiştir. Hedef, bölgesel ve uluslararası liman kapasitelerini ve kaynaklarını teşvik etmek, tatmin edici, güvenli ve verimli bir hizmet sunmaktır. Gerçek etiket ve güvenlik garantisi, DP dünyasının bu şekilde ele alınması, potansiyel yatırımcılara güven oluşturmak için temel sıçrama tahtası olacaktır.

3.4.1.1. Doraleh Petrol Terminali

Yeni Doraleh petrol terminali 2006 yılında bir deniz ve bir kara bileşeni ile hizmete girmiştir. Deniz terminali, biri 80.000 DWT tankerler, diğeri 30.000 DWT gemiler için 2 rıhtımdan oluşan derin su yanaşma iskelesinden (-18 m taslak) oluşmaktadır.⁵³

Kara terminali, yıllık 3 milyon ton üretim kapasitesine karşılık gelen 371.000 m³ kapasiteli bir petrol deposudur. Cibuti limanındaki hidrokarbon trafiği 2009 yılında

---

⁵³https://fr.wikipedia.org/wiki/Port_de_Doraleh

2.55 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Terminal kapasitesinin 2013 için 480.000 m³e çıkarılması planlanmaktadır. Deniz terminalinin inşası, Dubai Limanı Dünyası'na verilen 30 yıllık imtiyaz sözleşmesi kapsamında 30 milyon ABD dolarına mal olacaktır.

3.4.1.2. Cibuti Konteyner Terminali

Cibuti Uluslararası Özerk Limanı'nın (PAID) yönetimi, 2000 yılında 20 yıl boyunca imzalanan bir yönetim sözleşmesi ile Dubai Liman Dünyası'na verilmiştir. Cibuti'deki eski konteyner terminali 1985 yılından beri faaliyettedir.

22 hektarlık bir alana ve 400 metrelik rıhtıma sahip olan terminal biri 220 m, diğeri -12.50 m uzunluğunda 2 rıhtımdan oluşmaktadır. Terminal 2000 yılından sonra 2 ZPMC rıhtım köprüsü ve 6 ZPMC park köprüsü ile tamamlanan 2 Reggiane rıhtım köprüsü ile donatılmıştır.

Cibuti terminalindeki trafik 1997'de 149.000 TEU'ya ulaşmış ve 107.800'den fazla aktarımı (% 72) olmuştur. Selale'deki (Umman) Maersk terminalleri ve Aden'deki (Yemen) Singapur Limanı (PSA) devreye alınmadan önce ana bölgesel aktarma terminali olarak işlev görmüştür. Doraleh terminalinin başlangıcından önce, 2008 yılında Cibuti'den konteyner trafiği 356.500 TEU iken, bunun 60.300'ü aktarmalardan (% 17) oluşmuştur.

Birkaç Afrika limanında (4 rıhtım portal vinci ve 6 RTG) bulunan ekipman seviyesi ile eski terminal, rıhtım başına 890 TEU ve 1.6 TEU ile oldukça saygın çalışma oranlarına ulaşmıştır. Bununla birlikte, 2008 sonunda Doraleh terminalinin işletmeye alınması, yeni yatırımın finansal kârlılığının tek hedefi tarafından anlaşılan bir karara neden olmuştur.

3.4.1.3. Doraleh Çok Amaçlı Bağlantı Noktası

Doraleh limanı, uluslararası Cibuti limanının bir uzantısıdır. Önemli ekonomik sonuçları olan proje 2003 yılında Cibuti'den on beş kilometre uzaklıktaki bir kıyı bölgesi olan Doraleh'de başlatılmıştır. Doraleh, bir petrol terminali ile konteynerlerin taşınması ve aktarılması için bir limandan oluşmaktadır.

Petrol kompleksi, 20 metrelik bir taslak ve gemileri barındırma olasılığı ile karakterizedir. 370.000 m³ depolama kapasitesine sahiptir. Kendisi Cibuti'de önemli bir ekonomik oyuncu olarak konumlanan "HorizonDjibouti Terminal Limited" (HDTL) şirketi tarafından yönetilmektedir.

Doraleh, hidrokarbonlar için yerel, bölgesel ve uluslararası bir tedarik merkezi oluşturmak istemektedir. 2007'de trafik 2006'daki 2 milyona kıyasla 32 milyon m³'e ulaşmıştır. Cibuti limanındaki trafiğin yaklaşık % 90'ı Etiyopya ile bağlantılıdır. Cibuti ve Etiyopya limanları arasında her gün yüzlerce kamyon git gel yapmaktadır.

Bu trafik 12 kilometrede (PK12) bir dinlenme alanı oluşturulmasını gerektirmektedir. Cibuti limanında 24 saatte yapılan yüklemeler Doraleh'de 45 dakikada yapılmaktadır. Bu anlamda her gün 245.000 litre kamyon yönetilebilmektedir. 2011 yılında 450.000 konteyner, yakın gelecekte 700.000 sayısına ulaşacak olan Doraleh limanından geçmiştir.

Doraleh konteyner terminali, 17 Nisan 2012'de Mombasa'dan sonra nükleer ve radyoaktif ürünleri tespit etmek için ekipmana sahip olan ikinci Afrika limanı olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri hükümeti tarafından tahmini olarak 8 ila 10 milyon dolar arasında finanse edilen bu sofistike ekipman, konteynerlerin daha iyi kontrol edilmesini amaçlamaktadır. Her kap, içeriği açmak zorunda kalmadan içeriği analiz eden bir portaldan geçmektedir.

Portal şüpheli bir ürün tespit ederse, konteyner manuel olarak aranmaktadır. 2017 yılında limana bir uzatmanın hizmete girmesi planlanmaktadır. Aynı zamanda bir Çin deniz üssü de barındırarak.

Çin'in yardımıyla inşa edilen Addis Ababa ve Cibuti arasındaki yeni demiryolu hattı 5 Ekim 2016'da resmen açılmıştır. 2017'de faaliyetlerine başlayan bu demiryolu ile Doraleh limanı ana denizcilik merkezlerinden biri konumuna gelmiştir. Bu demiryolu ile birlikte Etiyopya ithalatının % 90'ı Cibuti'den geçmeye başlamıştır.

3.4.2. Cibuti-Etiyopya Demiryolu

Cibuti-Etiyopya Demiryolu, 784 km uzunluğundaki eski bir metrik tek hat çizgisidir ve cumhuriyetin başkenti Cibuti'yi Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa ile

bağlamaktadır. Hat, 1897 ve 1917 arasında inşa edilmiş ve 9 Mayıs 1917'de açılmıştır. İşletmeci şirket, Ekim 1981'de Cibuti-Etiyopya Demiryolu Şirketi olmadan önce 1909'dan itibaren İmparatorluk Etiyopya Demiryolu Şirketi, daha sonra da Franco-Etiyopya Demiryolu Şirketi olarak adlandırılmıştır. Hattın işletimi 2000'li yıllarda kesin olarak kesilmiş ve 2016'dan beri Addis Ababa'yı Cibuti'ye bağlayan yeni normal hat ile değiştirilmiştir.

Afrika'nın ilk sınır ötesi elektrikli demiryolu hattı olan Etiyopya'yı Cibuti'ye bağlayan demiryolu, 2018 yılının başında Addis Ababa'da düzenlenen bu törenle resmi olarak hizmete girmiştir. Toplam 756 km uzunluğunda proje iki Çinli şirket, Çin demiryolu mühendislik şirketi (CREC) ve Çin inşaat mühendisliği inşaat şirketi (CCECC) tarafından gerçekleştirilmiştir.⁵⁴Yaklaşık 3,4 milyar dolara mal olan ve Afrika'nın ilk elektrikli demir yolu olma özelliği taşıyan hattın yapım maliyetinin yüzde 70'i China Exim Bank tarafından karşılanmıştır.

Birincisi Sebeta'yı Mieso'ya bağlayan 320 km'lik bölüme bakarken, ikincisi Mieso'dan Cibuti limanına kalan 436 km'yi inşa etmiştir. Bu stratejik çizgi, Etiyopya başkenti ve Cibuti liman kenti (48 saat yerine 10 saat) arasındaki yolculuk süresini azaltarak iki ülke arasındaki bağları büyük ölçüde güçlendirmiştir.

Addis Ababa - Cibuti hattı, Cibuti'yi Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'ya bağlayan 756 km uzunluğunda normal bir hattır. 2010-2016 yılları arasında inşa edilen hat, eski Cibuti-Etiyopya demiryolunun yerini almıştır. 2013 yılında, uygun ekonomik koşullar sayesinde Etiyopya ve Cibuti hükümetleri yeni bir hat inşa etmeyi kabul etmiştir.Eski Cibuti-Etiyopya demiryolu hattı ise 2010'dan beri kapalıdır.

Bu yeni elektrikli hat, Etiyopya'nın 1993 yılında Eritre'nin bağımsızlığını takiben deniz cephesini kaybettiği için Cibuti limanından geçen Etiyopya ithalatının% 90'ının geçişini sağlamaktadır. Yeni hattın resmi açılışı, birkaç ay sonra planlanan operasyonların başlatılmasıyla 5 Ekim 2016'da gerçekleşmiştir.Ancak hattın hizmete girişi 1 Ocak 2018'de olmuştur.Operasyon, Etiyopya kısmı için “Etiyopya

---

⁵⁴https://fr.wikipedia.org/wiki/Chemin_de_fer_djibouto-éthiopien
https://openjicareport.jica.go.jp/pdf/12302659_01.pdf

Demiryolları Şirketi” ve hattın Cibuti kısmı için “Cibuti Demiryolu Şirketi” olmak üzere iki farklı şirket tarafından yürütülmüştür.

3.4.3. Karayolu Ulaşım Altyapısı

Demiryolu ağı hedef ülkelerde son derece zayıf olduğu için karayolu, ulaşım altyapısında en önemli altyapıdır. Hedef ülkelerin ana yol ağı, her ülkenin başkentini ve ana şehirlerini birbirine bağlarken, yollar kara ile çevrili ülkeleri hedef ülkelerin limanlarına bağlayan ana arter haline gelmektedir.

Etiyopya'daki tek operasyonel otoyol Addis Ababa ve Adama'yı birbirine bağlayan bir otoyoldur. Amada ile Awash arasındaki başka bir yol inşaatına başlarken, Adama ve Dire Dawa arasındaki bölüm henüz finanse edilmemiştir. Hawasa'daki Modjo ise yapım aşamasındadır. Kaldırımlı yolların oranı, her ülkede %3 ila %49 arasında değişmektedir ve ilgili devlet kurumları, yol yüzeylerinin gerçek durumu ve koşullarına göre net bir vizyona sahip değildir.

Devlet temsilcileriyle yapılan görüşmelerde aşırı kalabalık trafik ve şiddetli hava koşulları nedeniyle anayolun bozulması önemli bir sorun olarak kabul edilmektedir ve bu tesis şu anda yanlış bakım nedeniyle faaliyette olmasa da Galaffi sınırına aksel yük kantarı kurulmuştur.

Karayolu, iki ülke arasındaki ekonomik entegrasyonu güçlendiren Etiyopya ile ikinci bir yol koridorudur. Kuveyt Arap Ekonomik Kalkınma Fonu tarafından 156 milyon dolar ayarlanan bu 112 kilometrelik yol, ülkenin ikinci şehri Tadjourah şehrini Etiyopya sınırındaki Balho köyüne bağlayacaktır. Kuveyt'in mevcut emirinin adını taşıyan "Şeyh Sabah" yolu olarak adlandırılan bu yeni yol koridoru, Tadjourah limanından mal taşımaya mümkün kılarak Cibuti ve Etiyopya arasındaki ticari trafik sıkışıklığını gidermeyi planlamaktadır. Cibuti'nin kuzey bölgelerinin ekonomisi için büyük önem taşıyan bu koridor, aynı zamanda bu küçük Doğu Afrika ülkesinin karayolu altyapı kapasitelerinin güçlendirilmesi konusundaki endişesine de cevap vermektedir.

3.4.4. Cibuti Askeri Üsleri

Askeri üsler ülkenin kaderine eşlik etmektedir. 1977'deki bağımsızlıktan bu yana Fransa'nın bugün 1.450 erkek olduğu tahmin edilen bir askeri varlığı vardır. Bu birlik, 400 hektarlık alanı yere ev sahipliği yapmaktadır. Cibuti 2003 yılından bu yana Afrika kıtasındaki en büyük Amerikan askeri üssüne de ev sahipliği yapmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Cibuti'ye yaklaşık 3. 200 asker ve 200 hektarlık bir alanda 3. 000'den fazla sivil görevlendirmiştir. Japonya'nın askeri varlığı azalırken (20 hektarlık bir alanda hafif zırhlı araçlarla donatılmış 180 kişi), İspanya'nın Fransız üssünde bulunan mütevazı bir durumu (50 erkek) devam etmektedir.⁵⁵ Bu tabloda dengeyi bozan şey, birkaç nedenden dolayı bölgede 2017'de bir Çin üssünün kurulması olmuştur. Çin, son zamanlarda planlanandan çok daha fazla sayıda askerle Cibuti'ye taşınmıştır. Çin toprakları dışındaki ilk askeri üs olarak Cibuti üssü, Pekin'e olan petrol arzının Akdeniz'den korumasını sağlamak ve birbirine bağlı ticaret yolu projesine ve bildiğimiz ipek güzergahlarına devam etmektedir. Ağustos 2017'de kurulan 10.000 askerli Çin üssü Cibuti'deki en büyük askeri üs konumundadır. Amerika'nın da önünde olan bu sayı bölgedeki Washington ve Pekin arasında bir güç mücadelesi korkusu doğurmaktadır.

3.4.4.1. Cibuti'deki Fransız Askeri Üssü

Cibuti'ye yerleştirilen Fransız kuvvetleri, sayısal olarak Fransa dışındaki en büyük Fransız birliğini oluşturmaktadır. Fransız birlikleri, ilk olarak 1977 Haziran'ında, Fransız kuvvetlerinin yerleştirilmesi koşullarını belirleyen ve savunma anlaşmasına geçecek geçici bir protokol çerçevesinde bölgeye yerleşmiş ve bölgenin bağımsızlığı sırasında da varlığını sürdürmüştür. 2014'ten bu yana yeni iki ülke arasında yeni bir anlaşma yürürlüğe girmiştir. Buna göre;

- Alandaki operasyonları, özellikle kuvvetlerin hareketini kolaylaştırarak (yönlendirme, ayrılma, insan ve maddi rahatlama) desteklemek;
- Fransız kuvvetleri için değil, aynı zamanda bölgede bulunan Cibuti kuvvetleri ve müttefik birlikleri için de bir havaalanı lojistik destek noktası sağlamak;

---

⁵⁵ Jean-Luc Martineau, « Djibouti et le « commerce » des bases militaires : un jeu dangereux ? », L'Espace Politique [En ligne], 34 | 2018-1, mis en ligne le 22 juin 2018, consulté le 21 avril 2019. URL : <http://journals.openedition.org/espacepolitique/4719> ; DOI : 10.4000/espacepolitique.4719

- Alt bölgede bir kriz durumunda hızlı bir şekilde yansıtılabilen tecrübeli, iklimlendirilmiş ve eğitilmiş kuvvetlerin bir rezervuarını oluşturmak;
- Kalıcı sorumluluk alanlarında (ZRP) vatandaşların korunmasını sağlayabilecek askeri bir varlık sağlamak.

3.4.4.2. Amerikan Askeri Üssü

Cibuti şehrinde bulunan CampLemonnier, General ÉmileLemonnier'in adını taşıyan eski bir yabancı lejyon kampıdır. Cibuti kara kuvvetlerinde art arda 5. denizaşırı kombine silah alayı (RIAOM) görev yapmış ve şu anda Amerikan donanmasının bir üssü ve etrafındaki korsanlıkla mücadelede yer alan kombine Amerikan gücünün koltuğuna ev sahipliği yapmaktadır.

Amerikan enstalasyonu 17 Haziran 2002 tarihlidir ve seferi üssü Eylül 2002'de açılmıştır. Kısa olarak CLDJolarak tanımlanan kamp, Afrika'daki tek kalıcı Amerikan askeri üssüdür. Genellikle Deniz Kuvvetleri'ne ev sahipliği yapmakta ve ABD Hava Kuvvetleri ve ABD Deniz Kuvvetleri'nin uçaklarını, helikopterlerini ve uçağını yönetmektedir. Fransız lejyonerlerine ve personeline hizmet ettikten sonra 2002 yılında bir Amerikan seferi üssü olan Camp Lemonnier, ABD'nin Afrika kıtasındaki tek kalıcı kuruluşu olmaya devam etmektedir.

3.4.4.3. Cibuti Deki Japon Üssü

2011 yılında, geçici olarak Amerikan tesislerinde bulunan yüz elli Japon askeri, Cibuti devletinin verdiği 12 hektarlık arazide yeni üslerine geçmişlerdir. Hedefleri, 2009 yılından beri faaliyette buldukları Somali sahillerindeki korsanlıkla mücadeledir. Cibuti Cumhuriyeti'nin stratejik karakteri yadsınamaz. Japonya, kendi topraklarında bulunan Fransız ve Amerikan askerlerine ek olarak, Afrika Boynuzu'ndan çıkan Somali korsanlığına karşı savaşmak için orada kalıcı bir üs kurmayı planlamıştır. Tokyo için deniz şeritleri korumak gerçekten bir önceliktir. Aden Körfezi'nden geçen Japon ihracat gemilerinin %90'ının bölgeden geçmesi ve bazılarının Somali korsanları tarafından saldırıya uğraması nedeniyle Japonya bu korsanlarla mücadele etmek için Kızıldeniz'in kenarında bulunan bu küçük stratejik devlette kalıcı bir üs kurmaya karar vermiştir. Bununla birlikte, Japonya için ticari deniz şeritlerini güvence altına almak önemli bir konudur.

3.4.4.5. Cibuti'deki Çin Üssü

2016 yılında, Cibuti'deki Çin Donanmasının destek üssünde inşaat başlamıştır. İnşaat maliyetinin 600 milyon \$ olduğu tahmin edilmektedir. Yaklaşık 36.5ha'lık bu üs, yaklaşık 300 Çinli askerin hoşuna gidecek ve 10 yıl uzatma seçeneğiyle Çin'in Cibuti hükümetine 10 yıl boyunca yıllık 20 milyon dolar ödemesini gerektirecektir.

Yurtdışında kurulan ve 1 Ağustos 2017'de açılan ilk Çin askeri üssü, Çin'in bölgedeki ve dünyadaki projeksiyon kapasitesini artırmasına izin vermektedir. Çin ile Cibuti yönetimi Cibuti-Çin askeri üssü yapım yöntemleri üzerinde anlaşmışlardır. Bu, Çin ordusunun arz endişelerini çözerek eskort gemilerinin görevlerine devam etmelerini sağlayacaktır.

Çin, 2008'den beri Aden Körfezi'ndeki Birleşmiş Milletler korsanlıkla mücadele misyonlarına katılmaktadır. Bu nedenle yavaş yavaş Cibuti'ye taşınmış ve Fransızlara, Amerikalılara ve Japonlara katılmıştır. Pekin ve Guilleh hükümeti Cibuti'de Çinli şirketlere ve bankalara fayda sağlayacak bir serbest bölge kurmak için yeni bir dizi anlaşma imzalamıştır. Hedef, liman kentini Çin ve Avrupa arasındaki deniz taşımacılığının önemli bir alanı haline getirmektir. Cibuti, Çin faaliyetlerinin geliştiği Etiyopya'ya da doğrudan erişim sağlamaktadır.

SONUÇ

Afrika Boynuzu'nda Kızıldeniz'in Babel-Mandeb Boğazı girişinde yer alan bir kıyı ülkesi olan Cibuti Cumhuriyeti, Afrika'nın en küçük ülkelerinden biridir. Cibuti, Afrika ve Asya arasında ayrıcalıklı bir coğrafi konuma sahiptir. Ülkede belirli bir siyasi istikrar ve görece sosyal bir barışa vardır.

Cibuti, ekonomik anlamda birçok ülke ile ticari ilişki içerisinde. Çin, Hindistan, Etiyopya, Birleşik Arap Emirlikleri bunlardan bazılarıdır. Cibuti'nin Türkiye ile olan ekonomik ilişkilerinde de artışlar yaşanmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırım, uluslararası tabanlı bir yan kuruluş yaratmayı, geliştirmeyi veya birleştirmeyi hedeflemektedir. Bu, aynı zamanda ihtiyaç sahibi ülkenin yardımına veya kalkınmasına izin veren bir gelişmişliktir. Çünkü DYY, sadece yeni sermaye ve yeni teknoloji getiren değil, aynı zamanda yeni işler yaratan bir akıştır. Ancak Cibuti, 2000'li yılların başından bu yana ekonomi politikası belgelerinde yabancı yatırım konularına açıkça atıfta bulunan Afrika ülkelerinden biridir.

Bu çalışmanın temel amacı, Cibuti'deki yatırımcıların varlığının ve en çok yatırım yaptığı faaliyet sektörlerinin yararlılığını ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için Cibuti'deki yatırımcıların varlığının ne gibi faydalar sağladığı analiz edilmiştir. Buna göre Cibuti ekonomisi yabancı yatırım sayesinde hızla büyümektedir. Ekonomik büyüme 2017'de %4,1 iken, 2019 yılında %7,0'a çıkmıştır. Cibuti pazarında yatırımcı, eğitimle birlikte sosyal kalkınmaya da izin vermiş, terk edilen özel sektörü güçlendirmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak genç iş adamlarına da kredi sağlayarak yeni fırsatlar sunmuştur.

Geo-stratejik konumu itibarıyla pek çok ülkeden yabancı yatırımcıların ilgi gösterdiği Cibuti'de, en çok yatırım yapılan sektör ulaştırma sektörüdür. Özellikle de ulaştırma sektörünün, alt sektörü içinde yer alan liman sektörüdür. Cibuti, coğrafi konumu ve liman altyapısı sayesinde daha fazla yabancı yatırımcı çekmektedir. Demiryolu ve karayolu taşımacılığına ilişkin yatırımlar da yabancı yatırımların ilgisini çekmektedir. Bunlar içerisinde liman sektörü toplam istihdamın %53,8'ini karşılayarak en fazla yabancı yatırımı çeken sektördür. Bunun yanı sıra sanayi ve hizmet sektörü

gibi farklı yatırım sektörleri de vardır. Ulaştırma sektörüne yapılan yatırımlarda özellikle Çin'in çok etkin bir pozisyonda olduğu görülmektedir.

Türkiye-Cibuti arasında da ekonomik ilişkilerin daha fazla güçlendirilmesi adına adımlar atılmaktadır. Cibuti hükümeti tarafından 2014 yılında Cibuti'de Türkiye'ye Türk Özel Ekonomi Bölgesi yapımı için arsa tahsis edilmiştir. Projenin hayata geçirilmesi konusunda çalışmalar yürütmektedir.

Cibuti'nin jeo-stratejik konumu, birçok ülkenin, ülkede askeri üs kurmasına neden olmakta, üslerle askeri amaçların yanısıra, Cibuti üzerinden üs sahibi ülkelerin, bölgedeki ticaretinin güvenliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Cibuti Hükümeti bu üslerden gelir elde etmektedir.

Özetle, Cibuti'nin yabancı yatırımcılara cazip gelen özellikleri şunlardır:

- Dünya transit ticaretinin % 60'ının yapıldığı dünyanın 2. nakliye yolu üzerindedir.
- Ülke, denize kıyısı olmayan ülkeler için bir merkez olarak hizmet vermek üzere bölgede stratejik olarak etkin bir konumdadır.
- Cibuti, 400 milyondan fazla nüfusa sahip COMESA pazarına açılan doğal bir kapıdır.
- Uluslararası standartlarda liman altyapısı ile pazarlara etkin erişim imkanı sunmaktadır.
- 1977'deki bağımsızlıktan beri politik istikrar bulunmaktadır
- Vatandaşlar ve yabancılar aynı haklardan yararlanır.
- Ekonomisi kalkınma odaklıdır ve büyük altyapı projeleriyle büyümektedir. Telekom sistemi ve deniz altı fiber kabloları ile Afrika'nın en iyileri arasındadır.
- Ülkedeki yatırım operasyonları, bölgesel ve uluslararası finans kuruluşlarının finansmanı ve sigorta kapsamı için uygundur.
- Uluslararası standartlarda liman altyapısı ile pazarlara etkin erişim imkanı sunmaktadır.

- Para birimi ABD dolarına sabitlenmiştir ve serbestçe dönüştürülebilir. Kambiyo kontrolü olmayan, tamamen bedelsiz para transferine izin veren bir finansal sistemi vardır.

Bu çalışma neticesinde Cibuti'nin yabancı yatırımın merkezi olduğu ancak bucazip imkanlarındannasıl faydalanması gerektiğini tam olarak bilemediği ve doğal olarak ülkedeki projelerden çok fazla gelir elde edemediği belirlenmiştir. Bu nedenle Cibuti hükümeti, ülkenin altyapısını iyileştirmek ve ana hedefi olan işsizliği azaltmak için yeni cazibe stratejileri oluşturmalı ve bunları uygulamaya koymalıdır.

Son olarak, yabancı yatırımın Cibuti'nin coğrafi konumu üzerinde önemli bir etkisi olduğu ve Afrika Boynuzu'nun küçük Dubai'si olma hayalini gerçekleştirme yolunda Cibuti'ye önemli katkılar sağladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abdillahi_Aptidon_Gombor_2011_archivage%20(1).[https://www.etudier.com/dissertations\(pdf erişim, Eylül\),2020.](https://www.etudier.com/dissertations(pdf%20eri%C5%9Fim,%20Eyl%C3%BCl),2020)
- Alp, A. Uluslararası Finans; Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2000.
- Aydoğuş, İ., Kutlu, E. ve Yıldırım, S. Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1-21. 2005.
- Barrel, R. AndPain, N. Real Exchange Rates, Agglomerations, andIrreversibilities: MacroeconomicPolicyandFDI in EMU, *Oxford Review of EconomicPolicy*, 14, s. 152–167 10.1998.
- Conférence Des Nations Unies Sur Le Commerce Et Le Développement, examen de la politique d'investissement (https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf) (erişim, Eylül,) 2020.
- Focus Djibouti/Ethiopie : une relation qui se renforce(<https://lanation.dj/focus-djibouti-ethiopie-une-relation-qui-se-renforce/>) erişim, Eylül, 2020.
- <http://aokas-aitsmail.forumactif.info/t3330-les-ide-investissements-directs-etranangers-avantages-et-inconvenients> erişim, Eylül, 2020.
- <http://ccd.dj/investir-a-djibouti/comment-investir/> erişim, Ekim, 2020.
- <http://ccd.dj/investir-a-djibouti/pourquoi-investir-a-djibouti/> (erişim, Ekim,) 2020.
- <http://pubdocs.worldbank.org/en/545111554132032640/Djibouti-MEU-April-2019-Fre.pdf>(erişim, Eylül,) 2020.
- http://republiquedjibouti.chez.com/histoire1_dji.html erişim, Ekim, 2020.
- http://republiquedjibouti.chez.com/histoire1_dji.html erişim, Eylül, 2020.
- <http://voiceofdjibouti.com/la-plus-grande-mosquee-de-djibouti-gracieusetede-la-turquie-compte-a-rebours/?lang=fr> erişim, Eylül, 2020.
- <http://www.assemblee-nationale.fr/12/rapports/annexe-r1714.pdf> (annexe n°2) (consulté le 17 mai 2016) erişim, Eylül, 2020.
- <http://www.bmcetrade.co.ma/fr/observer-les-pays/djibouti/investir-3?> erişim, Eylül, 2020.

<http://www.casafrika.es/fr/detalle-who-is-who.jsp%3FDS7.PROID=40637.html> erişim, Ekim, 2020.

http://www.ccd.dj/w2017/wp-content/uploads/2016/01/Code-des-Investissements_4.pdf erişim, Eylül, 2020.

<http://www.djibouti.dj/fr/a-propos-de-djibouti/geographie-et-population/> erişim, Eylül, 2020.

<http://www.droit-afrique.com/upload/doc/djibouti/Djibouti-Code-investissements-1984-MAJ-2009.pdf> erişim, Ekim, 2020.

<http://www.ministere-finances.dj/> erişim, Eylül, 2020.

http://www.wto.org/french/tratop_f/trips_f/ldc_f.htm erişim, Eylül, 2020.

<https://countrysmeters.info/en/Djibouti> erişim, Eylül, 2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/251883> erişim, Ekim, 2020.

https://dievolkswirtschaft.ch/content/uploads/2006/11/15F_Kaufmann.pdf erişim, Eylül, 2020.

<https://export.agence-adocc.com/fr/fiches-pays/djibouti/economie-3> erişim, Eylül, 2020.

<https://export.agence-adocc.com/fr/fiches-pays/djibouti/economie-3> erişim Eylül, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Chemin_de_fer_djibouto-ethiopien erişim, Eylül, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Géographie_de_Djibouti erişim, Eylül, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Guerre_civile_djiboutienne erişim, Eylül, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Investissement_direct_à_l%27étranger#Du_pays_d'accueil_des_IDE erişim, Eylül, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Investissement_direct_à_l%27étranger#Du_pays_d'accueil_des_IDE erişim, Eylül, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Isma%C3%AFI_Omar_Guelleh erişim, Eylül, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Port_de_Doraleh erişim, Ekim, 2020.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Prise_d%27otages_de_Loyada erişim, Ekim, 2020.

<https://fresques.ina.fr/independances/fiche-media/Indepe00148/le-lendemain-sanglant-de-djibouti.html> erişim, Eylül, 2020.

<https://guide.visitdjibouti.dj/a-savoir-informations-sur-le-pays/geographie/> erişim, Ekim, 2020.

<https://guide.visitdjibouti.dj/obock/> erişim, Ekim, 2020.

<https://human-village.org/spip.php?article268> erişim, Eylül, 2020.

<https://innogate.org/dogrudan-yabanci-yatirim-fdi-nedir/erişim>, Eylül, 2020.

<https://lanation.dj/djibouti-bilan-de-lannee-2019/erişim>, Eylül, 2020.

https://openjicareport.jica.go.jp/pdf/12302659_01.pdf erişim, Eylül, 2020.

<https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMEve?codeEve=1577&langue=fr%27> erişim, Eylül, 2020.

https://savoirs.usherbrooke.ca/bitstream/handle/11143/15595/Traore_Nandy_Angelina_MSc_2019.pdf?sequence=4&isAllowed=y

<https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7aaf23be7c5c10c652/Cibuti.pdf> erişim, Eylül, 2020.

https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf

https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf erişim, Ekim, 2020.

https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf erişim, Eylül, 2020.

<https://unctad.org/fr/Pages/PressRelease.aspx?OriginalVersionID=514> erişim, Ekim, 2020.

https://unctad.org/fr/PublicationsLibrary/diaepcb2013d1_fr.pdf erişim, Ekim, 2020.

https://unctad.org/fr/PublicationsLibrary/wir2019_overview_fr.pdf erişim, Eylül, 2020.

https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2013d1_fr.pdf erişim, Eylül, 2020.

https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2013d1_fr.pdf erişim, Eylül, 2020.

https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2013d1_fr.pdf erişim, Eylül, 2020.

<https://unfccc.int/sites/default/files/resource/djinc2.pdf> erişim, Ekim, 2020.

<https://www.aa.com.tr/fr/afrique/djibouti-recherche-des-investisseurs-pour-la-zone-économique-spéciale-turque/1762715> erişim, Ekim, 2020.

<https://www.aa.com.tr/fr/afrique/la-turquie-donne-le-premier-coup-de-pioche-pour-le-barrage-damiti%C3%A9-ambouli-%C3%A0-djibouti/930237> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.aa.com.tr/fr/titres-de-la-journée/la-turquie-ouvrira-une-école-à-djibouti/756220> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.afd.fr/fr/carte-des-projets/soutenir-les-operateurs-telecoms-dans-le-financement-de-cables-sous-marins-aae1-et-smw5> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.afdb.org/fr/countries/east-africa/djibouti/djibouti-economic-outlook#> (Perspectives économiques au Djibouti) erişim, Eylül, 2020.

<https://www.banquemondiale.org/fr/country/djibouti/overview> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.banquemondiale.org/fr/country/djibouti/publication/economic-update-april-2019> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.banquemondiale.org/fr/news/feature/2016/03/15/assessing-development-impact-in-djibouti> erişim, Ekim, 2020.

<https://www.banquemondiale.org/fr/news/press-release/2018/10/31/doing-business-2019-djibouti-jumps-55-ranks> erişim, Ekim, 2020.

<https://www.cairn.info/revue-perspectives-economiques-de-l-ocde-2003-1-page-193.htm> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.cairn.info/revue-perspectives-economiques-de-l-ocde-2003-1-page-193.htm> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.cairn.info/revue-perspectives-economiques-de-l-ocde-2003-1-page-193.htm> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.cityzeum.com/la-foret-du-day-8946> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-cibuti-turkiye-is-forumu-cibuti-de-gerceklestirildi> erişim, Ekim, 2020.

<https://www.geoprismo.com/carte-djibouti-DJ.html> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/fre/1999/03/pdf/mallampa.pdf> erişim, Ekim, 2020.

https://www.larousse.fr/encyclopedie/pays/République_de_Djibouti/116701 erişim, Eylül, 2020.

<https://www.lesechos.fr/monde/enjeux-internationaux/net-recul-des-investissements-etrangers-dans-le-monde-1144030> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.lonelyplanet.fr/destinations/afrique/djibouti/culture> erişim, Eylül, 2020.

https://www.memoireonline.com/12/12/6565/m_Investissement-direct-etranger-et-croissance-economique-au-Burkina-Faso6.html#toc19 erişim, Eylül, 2020.

https://www.memoireonline.com/12/12/6565/m_Investissement-direct-etranger-et-croissance-economique-au-Burkina-Faso6.html#toc19 erişim, Eylül, 2020.

https://www.memoireonline.com/12/12/6565/m_Investissement-direct-etranger-et-croissance-economique-au-Burkina-Faso5.html erişim, Ekim, 2020.

<https://www.objectif-import-export.fr/fr/marches-internationaux/fiche-pays/djibouti/risque-pays-investissement> erişim, Ekim, 2020.

https://www.persee.fr/docAsPDF/afdi_0066-3085_1977_num_23_1_2040.pdf erişim, Eylül, 2020.

<https://www.petitfute.com/p113-gabon/c1172-pense-fute-services/c1123-administrations-service-public/1544643-anpi-agence-nationale-de-promotion-des-investissements.html> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.petitfute.com/p117-djibouti/guide-touristique/c31701-les-plus-de-djibouti.html> erişim, Eylül, 2020.

https://www.researchgate.net/publication/327893589_L'impact_de_l'IDE_sur_le_Commerce_International_Cas_des_Industries_Manufacturieres_Algeriennes_The_Impact_of_FDI_on_International_Trade_Case_of_Algerian_Manufacturing_Industries/citation/download (*Journal of Economics* 4(1):05-36 · 2017) erişim, Ekim, 2020.

https://www.researchgate.net/publication/327893589_L'impact_de_l'IDE_sur_le_Commerce_International_Cas_des_Industries_Manufacturieres_Algeriennes_The_Impact_of_FDI_on_International_Trade_Case_of_Algerian_Manufacturing_Industries/citation/download(*Journal of Economics* 4(1):05-36 · June 2017) erişim, Ekim, 2020.

<https://www.silkroadibank.com/> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.yatirimkredi.com/dogrudan-yabanci-sermaye-yatirimlari-ve-ekonomik-etkileri.html> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.yatirimkredi.com/dogrudan-yabanci-sermaye-yatirimlari-ve-ekonomik-etkileri.html> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.yatirimkredi.com/dogrudan-yabanci-sermaye-yatirimlari-ve-ekonomik-etkileri.html> erişim, Eylül, 2020.

<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/12/18/djibouti-new-world-bank-support-to-improve-the-lives-of-refugees-and-host-communities> erişim, Ocak 2021.

http://www.djiboutinvest.com/index.php?option=com_content&view=article&id=249&Itemid=499 erişim, Ocak 2021.

<https://www.denizbulten.com/haber-afrika-nin-en-buyuk-ticaret-bolgelerinden-birisi-cibuti-de-acildi-9407.html> erişim, Ocak 2021.

- <https://dpfza.gov.dj/facilities/Free-trade-area/djibouti-international-free-trade-zoneerişim>, Ocak 2021.
- <https://www.uab.gov.tr/haberler/ambouli-dostluk-baraji-nin-acilisi-icin-hedef-2020> erişim, Ocak 2021.
- <https://turkiyemaarif.org/post/7-cibutide-uluslararası-maarif-okulu-en-iyi-okul-secildi-660?lang=tr> erişim, Ocak 2021.
- <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/26152/cibuti-2-abdulhamid-han-camii-dualarla-acildi> erişim, Ocak 2021.
- Investissement direct à l'étranger et performance à l'exportation Raphaël Chiappini, Dans Revue française d'économie 2013/3 (Volume XXVIII), pages 119 à 164 (<https://www.cairn.info/revue-francaise-d-economie-2013-3-page-119.htm>) erişim, Eylül, 2020.
- Investissement Direct Etranger au Maroc et politique d'attractivité (<https://www.memoireonline.com/08/09/2565/>) erişim, Eylül, 2020.
- Jean-Luc Martineau, « Djibouti et le « commerce » des bases militaires : un jeu dangereux ? », L'Espace Politique [En ligne], 34 | 2018-1, mis en ligne le 22 juin 2018, consulté le 21 avril 2019. URL : http://journals.openedition.org/espace_politique/4719 ; DOI : 10.4000/espace_politique.4719 erişim, Eylül, 2020.
- Lindert, P.H. ve Williamson, J.G. (2001). Globalization and Inequality: A Long History, *NBER Working Paper*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066> erişim, Eylül, 2020.
- Markusen, J. (1995). The Boundaries of Multinational Enterprises and the Theory of International Trade, *Journal of Economic Perspective*, vol. 9, n°2, pp.169-189. (https://fr.wikipedia.org/wiki/Investissement_direct_à_l%27étranger#cite_note-6) erişim, Ekim, 2020.
- Mılanoviç, B. (2003). The Two Faces of Globalization: Against Globalization as We Know It, *World Development*, 31(4), S. 667–683.
- Öncü, E, Çelik, Ş. (2018). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Brics Ülkeleri Panel Nedensellik Analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 403-414. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/506558> erişim, Ekim, 2020.

Protocole provisoire fixant les conditions de stationnement des forces françaises sur le territoire de la République de Djibouti après l'indépendance et les principes de la coopération militaire entre le gouvernement de la République française et le gouvernement de la République de Djibouti, 27 juin 1977, publié au JO du 10 novembre 1985 [En ligne] Disponible sur

Rapport du FMI n° 19/314 DJIBOUTI CONSULTATIONS DE 2019 AU TITRE DE L'ARTICLE IV — COMMUNIQUÉ DE PRESSE; RAPPORT DES SERVICES DU FMI ET DÉCLARATION DE L'ADMINISTRATEUR POUR DJIBOUTI (Octobre 2019) erişim, Eylül, 2020.

Relation entre l'investissement direct étranger, le commerce et la croissance économique en Tunisie : Une étude empirique erişim, Eylül, 2020.

Safarian, A.E. (1973). Perspectives on Foreign Direct Investment from the Viewpoint of a Capital Receiving Country. *The Journal of Finance*, 1 (2) (Papers and Proceedings of the Thirty-First Meeting of the American Finance Association Toronto, Canada, December 28–30, May 1973.)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>

Stulz, R.M. (1999). Globalization of Equity Markets and the Cost of Capital, NBER Working Paper No 7021, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/19066>

Şahin, H , Karaköy, F . (2018). Doğu Afrika'nın Dünya'ya Açılan Penceresi: Cibuti. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 61-78
<https://dergipark.org.tr/en/pub/biibfad/issue/41807/485918> erişim, Eylül, 2020.

Şatiroğlu, K. (1984). Çokuluslu Şirketler, Ankara : Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
TC. Cibuti Ülke Bülteni, 2020 s.7
<https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7aaf23be7c5c10c652/C%c4%b0BUT%c4%b0%20%c3%bc%20profili.pdf>

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Ana Ekonomik Göstergeler (2017-2021).....	47
Tablo 2. Ana Ekonomik Sektörler.....	48
Tablo 3. Ülkenin Dış Ticareti (1. 000\$).	51
Tablo 4. İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler (1.000\$).....	52
Tablo 5. İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1. 000\$).	53
Tablo 6. İhracat Yaptığı Başlıca Ülkeler (1. 000\$).....	54
Tablo 7. Cibuti'nin İhracatında Başlıca Ürünler (1000\$).	55
Tablo 8. Türkiye-Cibuti Dış Ticaret Değerleri.	56
Tablo 9. Türkiye'ye İhraç Edilen İlk 3 Ürün.	57
Tablo 10. Türkiye'den İthal Edilen İlk 15 Ürün.....	57
Tablo 11. Cibuti'de Doğrudan Yabancı Yatırımlar.	87
Tablo 12. Cibuti'ye Yatırımın Gerekçeleri.....	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Cibuti Bayrağı.....	22
Şekil 2. Ulusun babası Hassan Gouled Aptidon.....	25
Şekil 3. Cumhurbaşkanı İsmail Ömer Güelleh.	28
Şekil 4. Cibuti Haritası.	30
Şekil 5. Başkent Cibuti.	33
Şekil 6. Alı-Sabıeh Bölgesi.....	33
Şekil 7. Arta Bölgesi.....	34
Şekil 8.Dikhil Bölgesi.	35
Şekil 9.Tadjourah Bölgesi.	35
Şekil 10.Obock Bölgesi.	36
Şekil 11.Assal Gölü.	38
Şekil 12.Abbe Gölü.	38
Şekil 13.Moucha veMaskali Adası.....	39
Şekil 14.Ghoubbet Al Kharab.....	40
Şekil 15.Ardoukoba.	40
Şekil 16.Ghoubbet Al Kharab.....	41
Şekil 17. Gündüz Ormanı.....	42
Şekil 18. Çok boyutlu strateji.....	75
Şekil 19. DYY'yi çekmek için sektörelstratejiler - dinamik bir yaklaşım.	81
Şekil20.DoğrudanYabancıYatırım Net Girişleri (ABD doları).	86

ÖZGEÇMİŞ

1995'te Cibuti'de doğdu. Lycéelumiere Özel Lisesi Ekonomik Sosyal Bölümünden mezun olduktan sonra Cibuti Üniversitesinin Lojistik ve Ulaşım Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimini tamamladı.